

- Frak Slavik: ... [1-2]
- Jean Slavik: ... [3-4]
- Frak Slavik: ... [5-6]
- Frak Slavik: ... [7-8]
- Frak Slavik: ... [9-10]
- Frak Slavik: ... [11-12]
- Frak Slavik: ... [13-14]
- Frak Slavik: ... [15-16]
- Frak Slavik: ... [17-18]
- Frak Slavik: ... [19-20]
- Frak Slavik: ... [21-22]
- Frak Slavik: ... [23-24]
- Frak Slavik: ... [25-26]
- Frak Slavik: ... [27-28]
- Frak Slavik: ... [29-30]
- Frak Slavik: ... [31-32]
- Frak Slavik: ... [33-34]
- Frak Slavik: ... [35-36]
- Frak Slavik: ... [37-38]
- Frak Slavik: ... [39-40]
- Frak Slavik: ... [41-42]
- Frak Slavik: ... [43-44]
- Frak Slavik: ... [45-46]
- Frak Slavik: ... [47-48]
- Frak Slavik: ... [49-50]
- Frak Slavik: ... [51-52]
- Frak Slavik: ... [53-54]
- Frak Slavik: ... [55-56]
- Frak Slavik: ... [57-58]
- Frak Slavik: ... [59-60]
- Frak Slavik: ... [61-62]
- Frak Slavik: ... [63-64]
- Frak Slavik: ... [65-66]
- Frak Slavik: ... [67-68]
- Frak Slavik: ... [69-70]
- Frak Slavik: ... [71-72]
- Frak Slavik: ... [73-74]
- Frak Slavik: ... [75-76]
- Frak Slavik: ... [77-78]
- Frak Slavik: ... [79-80]
- Frak Slavik: ... [81-82]
- Frak Slavik: ... [83-84]
- Frak Slavik: ... [85-86]
- Frak Slavik: ... [87-88]
- Frak Slavik: ... [89-90]
- Frak Slavik: ... [91-92]
- Frak Slavik: ... [93-94]
- Frak Slavik: ... [95-96]
- Frak Slavik: ... [97-98]
- Frak Slavik: ... [99-100]

PROSEN 20 1988

Čs. dokumentační středisko
 nezávislé literatury
 Referenční exemplář dílny
 ERLANGEN
 J. 1990
 Josef Jelínek

O B S A H :

- Ivan Slavík : Tři básně [2 - 4]
Ivan Slavík: Malost, nebo velikost [6 - 12]
Ivan Slavík: Báseň [13 - 14]
Ondřej Vaculík: H rouda [15 - 20]
Miroslav Červenka: Nápis na zamožené pole [21]
Michael Matzenauer: Básně [22 - 24]
Bohumil Erabal: Třínohý kůň na dostihové dráze [25 - 43]
Hana Ponická: Římska kapitola [44 - 51]
Jana Červenková: Jak vypadá Nic [52 - 56]
Zdeněk Urbánek : To třetí [57 - 63]
František Pavlíček: Život a dílo [64 - 71]
Sergej Machonin: O divadle do Svobodné Evropy [72 - 74]
- D o k u m e n t :
- Iva Kotrlá: Jménem Ježíše Amen [75 - 76]
Lumír Čivrný: Úžasná revue [77 - 82]
Milan Jungmann: Neoimpresionistův román o roce 1968 [83 - 88]
Iva Kotrlá: Z katalogu čtenářských záznamů [89 - 95]
Ivan Kadlečík: Epištola B ratislavčanom [96]
Ivan Kadlečík: Vlaky / besednica/ [97 - 99]
Ludvík Vaculík: Poslední slovo /Přáno pro LN/ [100 - 102]

PROSIN 1989

Copied from a type-written carbon copy, bound, and made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H :

Ivan Slavík : Tři básně

Ivan Slavík: Malost, nebo velikost

Ivan Slavík: Básně

Ondřej Vaculík: Hrouda

Miroslav Červenka: Nápis na zamořené pole

Michael Matzenauer: Básně

Bohumil Hrabal: Třínohý kůň na dostihové dráze

Hana Ponická: Římská kapitola

Jana Červenková: Jak vypadá Nic

Zdeněk Urbánek : To třetí

František Pavlíček: Život a dílo

Sergej Machonin: O divadle do Svobodné Evropy

D o k u m e n t :

Iva Kotrlá: Jménem Ježíše Amen

Lumír Čivrný: Užasná revue

Milan Jungmann: Neoimpresionistův román o roce 1968

Iva Kotrlá: Z katalogu čtenářských záznamů

Ivan Kadlečík: Epištola B ratislavčanom

Ivan Kadlečík: Vlaky / besednica/

Ludvík Vaculík: Poslední slovo /Psáno pro LN/

PROSIN¹EC 1989

ZÁMLKA

Kdyby se mě zeptal
nemohl bych ti povědět nic určitého

Jsou první dny podzimkové
v světlici léta
anebo poslední hodiny léta
tápou přes práh podzimu?

Nevím jestli to krápe krev z poraněných dřev
anebo větrem rozdmýchán
hoří vlas na hlavě buků
či jenom pestrý březový šat
klouzá v stydlivém prázdnu
když náhle srdce
do vzduchové jámy klesne

Jdu mezi tím
čekaje sesutí
přesypů temna
těsně vedle anebo tak
že zůstanu pod

Jdu na krok
kol neviditelných hrotů a hran
o nehmotné narážeje
zřícení záře minuv
či v jiskření pochován
světla nade vše pomyšlení
nade vše vyslovení

VYZVÁNÍ

Jaká je to hudba ne pro mě?
Jaká je to krása ne pro mě?
Jaká je to láska ne pro mě?

Jaký je to smutek pro mě?
Jaký je to stesk pro mě?
Jaké je to trápení pro mě?

Jaké jsou to dary ne pro mě?
Jaké jsou to jasy ne pro mě?
Jaká muka jsou pro mě?

Jaká příkrá hudba je to pro mě?
Jaká srázná krása je to pro mě?
Jaká strmá láska je to pro mě?

ZPYTOVÁNÍ

Je opojně závratná chvíle
Nevím která jenom pozdní
Pivoňky kvetou rudě Vlasy bíle
Je to ta chvíle po dni

V té chvíli léto zrá i opadává
Léto které tak blizoučko je u zim
Prošel jsem cestu byla to ta pravá?
Co jsem zaplatil a co dlužím?

Vím že jsem dlužen a vím komu
Ale ach paní teď nemám ani sous
Takové ticho Jen nad střechami domů
Je slyšet hvízdot rorýsů

/Básně jsou ze sbírky Dvacet pozdních básní aneb zařikávání naděje, kterou vydal Památník národního písemnictví pro Spolek českých bibliofilů v roce 1988./

(Z obsáhlejšího vyprávění Ivana Slavíka, kterému je 23.1. 1990
70 let.)

... A to už se blížím k dalšímu poli mé literární činnosti, a to je má činnost editorská. Já jsem se setkával s tím, že jsem viděl, jak literární historie, nejenom naše česká, ale ta obzvlášť, ale i světová, často je slepá. Jak dovede přehlédnout hodnoty umělecké, myšlenkové. Co toho je poztráceno, přehlíženo, a nebo jak celé úseky jsou traktovány nesprávně, okleštěně, nebo třeba úplně postaveny na hlavu. Tak jsem narazil například zcela náhodou v knihovně městské na Imortely Irmy Gesslové. Ta sbírka vyšla o deset či více let dřív, v roce 1879 tuším, než nastalo u nás v poezii období tak zvaných devadesátých let - dekadence, symbolismu, a dnes také používaného názvu secese, které obvykle bylo spojováno více méně právem s vlivem francouzským, francouzských básníků, prokletých básníků a symbolistů. A tady nejdnou já jsem viděl, že ve sbírce naprosto neznámé, skoro vůbec v literární historii skoro ani jménem ne zaznamenané básničky, dobrých deset let před tím, než tato vlna literární u nás přišla, jsou básně, které předznamenávají a už vyjadřují dokonalou básnickou řečí to, co se pak v těch devadesátých letech a na přelomu století dalo. Já jsem ta devadesátá léta znal velice dobře, protože jsem si dal práci, že jsem vedle těch velkých básníků, kteří udávali tón, Březiny, Hlaváčka, Sovy, Dyka a tak dále, se začel do sbírek, a bylo jich tehdy desítky a desítky tzv. malých básníků - poete minores - a sestavil jsem z toho antologii, která pak vyšla, ale dost ztěží, jen tak tak, pod názvem Zpívající labuť. No, takže jsem toto literární pole znal dost dobře. A tady jsem nejdnou uviděl, že tu byl někdo, kdo zřejmě bez nějakého vlivu vnějšího, ze skutečné podstaty své existence a svého lidského a literárního postavení, zazpíval něco, co se potom uplatnilo. Ale jeho hlas, její hlas, Irmin hlas, byl nezpozorován.

Něco podobného se mi dělo, když jsem se nedávno zabral do poezie Karla Hynka Máchy. Do tedy vlastně preromantismu a romantismu českého, a zjistil jsem, že všechno bylo jinak. Tradičně se totiž říká, že před Máchou byla málem pustina, okolo něho pustina a po něm dvacet let vzduchoprázno. Nic z toho není pravda. Už asi od roku 1795 se tu trusí básníci nebo básnické projevy v duchu preromantismu a romantismu. Do těch třicátých let, kdy vystoupil Máchas, je to vlastně několik generací s pěknou hrstkou jmen často pozoruhodných.

Stejně tak i kolem Máchy jsou - samozřejmě, že on je vyjimečný a geniální - ale kolem něho jsou zajímaví a opravdu básniví lidé. A stejně tak v tom dvacetiletí po jeho smrti, po roce 1836, až do vystoupení Májovců. Není pravdou, že jeho dílo nenašlo následování. Dokonce bych se odvážil použít, taky jsem to řekl v knížce Hledání modrého květu - je tady vlastně celá básnická škola, taková druhá romantická škola, které by se dala označit jako vídeňská. Němci mají například ranou Heidelbergskou a pozdější Jenskou romantickou školu. A tady by se dalo mluvit o vídeňské české romantické škole. Když totiž se ve Vídni šelí mladí, Máchou zasežení a romantismu stranící přátelé na studiích - byli to Václav Bolemír Nebeský, Vincenc Furch a Sigfrid Kepper (jednu dobu se mihl ve Vídni i Sabina, ještě v době, než byl stigmatizován tou neblahou spoluprací s rakouskou tajnou policií). No a myslím si, že takovýhle neapriorně zaujatý pohled na ~~literární~~ literární historii, který se nedá ovlivňovat tím, co tradičně se říká a opakuje, je velice potřebný. Že je potřeba celá údobí v naší literární historii přečíst nezaletými a pozornými očima a pozorným sluchem, pokorným sluchem ochotným naslouchat, přečíst znova, a že se tam objeví celé epochy, týká se to samozřejmě tzv. doby temna, baroka, kdy to bylo jinak, než jak to treduje ta literární historie. Mně se někdy docela zdá, že literární historikové některá mínění přejímali jeden od druhého, opisovali doslova, bych řekl, a že věci, o kterých se vyjadřovali, ani pořádně nečetli. Je to například vidět na osobě Josefa Jaroslava Langra, který žil 1806 - 1846, jestli se nemýlím, takže měl výročí v témže roce jako Mácha, nedávno. Z jedné příručky do druhé přechází například zmínka o jeho stati literární - O českých svatebních obyčejích - myslím, že tak se to jmenuje, a lidové poezii, zkrátka je pojednání o lidové poezii, a tam také Langer zařadil svoji básně o jezdcí na jelenu, kde jsou celé verše, rýmy a spád a dikce, která pak se objevuje ve slavné a krásné Čelakovského Tomanu a lesní panně. Já neříkám, že Čelakovský snad z Langra opisoval, a vůbec tím nechci nijak zmenšovat velikost této krásné klasické básně, ale literární historikové právě o této básni se snažili všemožně vypídit a vyhledat, odkud, kde ten námět a co Čelakovský vzal, co z ~~přílohy~~ polské, co z támhle ruské, co z jihoslovanské a z jiných literatur, ale že tady byl nějaký Langer, kde jsou doslovné shody i částečná podobnost námětů, toho si nepovšiml nikdo. Ale v těch letech Langrových úvahách o lidové poezii jsou i výroky, které míří k Máchovi; například Máchův slavný záznam do jeho deníku po setkání s Palackým, kde Mácha říká, že Palacký po něm chtěl především ideovost, ideu, a on že si myslí, že to není vůbec v poezii potřeba, že to například

nemá lidová poezie, a přece je to veliké poezie, a že teda se domnívá, že Palacký je vlastně teda vyznavač básně německé, nečeské. Totéž vlastně před Máchou za podobné situace zaznamenal Langer. A do třetice v jeho dlouhé básni O devatero krkavcích, vlastně pohádce zveršované, jsou celé trsy výrazů, metafor a spádu verše, které se pak objevují v různých básních Erbenovy Kytice. Nikdo si toho nepovšiml.

Takovéhle poztrácené poklady, orahokamy, jsou myslím nejenom v literatuře, ale i v dějinách, rozhodně v českých dějinách. Mně se zdá, že k tomu, aby národ byl národem, je především potřeba, aby se znal. Aby se dokázal vidět, aby si před oči nekladl nějaké vymyšlené, vykonstruované představy o svých vlastních dějinách, ~~XXXXXX~~ o své vlastní existenci, o své úloze tedy v životě. Nedávno se mi dostala do rukou stať o velikosti, taková úvaha o velikosti a malosti, pocitu malosti našeho národa. V podstatě je tam tradičním způsobem řečeno, jak se obvykle už od dob obrození náš národ zhlížel ve svých dějinách, a mně už je trochu cizí sama ta terminologie. Malost a velikost. Co to je? V čem je malost a v čem je velikost národa? Především já si myslím, že je to tak jako s člověkem. Že vždy a vždy stále se rodí spousty lidských bytostí, lidských duší, z nichž většina projde tedy po zemi a pod oblohou takřka nepozorována. Jako kdyby tedy neměli žádnou úlohu. Ale přitom já jsem přesvědčen, že každá lidská bytost, i ta nejnepatrnější, a možná často právě ta nejnepatrnější, je neprosto nezástupná. Že k těm velkým třeba, jichž si vážíme, Shakespeareů, Máchů, Sofoklů, uvádím jen jména z literatury - samozřejmě, že by se dala uvést jiná - tak tedy třeba Karlům IV. a pod., patří také ty tisíce a milióny bytostí prostých a obyčejných, to je těch, o kterých se v evangeliu říká: "Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské." Já myslím, že je to tak i s národy. Že národy jsou taky bytostí, a že jsou svým způsobem nezástupné. A nemusí to být ale nějakými velikými, do očí bijícími činy v dějinách; nějakými těmi civilizačními nebo jakými. Především si myslím, že to je s národy tak, jako třeba s květinami: Taková meteřídouška na mezi - nepatrný kvítek - a jak krásně voní. A tak si myslím, že i každý národ, když už tu je, tak má takovouhle nějakou svou tvář - nezástupnou a nikým druhým nepochopitelnou. Je to tak jako třeba s Erbenovou poezií. Ta Erbenova poezie má v sobě něco tak českého, co nemá žádná jiná poezie na x světě. A tak si myslím, že i národ má něco takového v sobě. A to je to hlavní.

Dějiny, jako všechno kolem nás, jsou z velké části taky tajemství. V poslední instanci je to vlastně apokalypsa. Velikost se v nich může zdát na první pohled porážkou. A z té nejhlubší bídy, z nejhlubší propasti může tryskat naděje. Kdybychom to tak vzali běžnými lidskými měřítky, tak co bylo vlastně větší prohrou a porážkou, než Ježíšova Kalvárie? Vždyť to skončilo vlastně tím, že byl odsouzen jako zločinec. Aspoň v očích světa. Vzpomínám si, myslím, že jsem to četl v eseji uruguayského básníka J. Zorrilly Y San Martína, ten tam má zajímavou myšlenku o Kalvárii: Kterýsi francouzský král, já to jméno si už nepamatuju, který z nich to byl, prohlásil o Kalvárii, o Kristu ukřižovaném: "Kdybychom tam byli bývali my, já a moji rytíři, nikdy by se to bylo nestalo." Je to krásné rytířské gesto, ale Zorrilla Y San Martín k tomu správně poznamenává - je to naprosté nepochopení. A takováhle nějaká uzlová místa budou i asi v našich dějinách. Já mám na mysli teď například postavu sv. Vojtěcha, druhého pražského biskupa. Vlastně to, co udělal velikého, pramení, vychází u něho, stojí u něho na nejstrašnější osobní tragedii. Jeho celý rod slavníkovský byl vyvražděn. On sám se stal dobrovolným i nedobrovolným vyhnancem. A přece z téhle neutěšené situace vyrostl jeden z našich největších světců a apoštol velké části našich sousedů, sousedních národů. Vždyť sv. Vojtěch se svým bratrem Radimem - a to je krásné u světců, že obvykle s tím kanonizovaným a známým světce^m ve stínu kráčí ještě druhý, jiný, který jako by zůstával ve stínu, ale který nese to poselství s ním. U Vojtěcha je to jeho bratr Radim. - Vojtěch, tedy i Radim, se stávají apoštoly jak Poláků, tak Maďarů, tak i Prusů, čili u těch Prusů se to vlastně týká, i když tehdy Prusové byli Slované, ale byli pak poněmčeni, týká se to německého národa. A ze své vlasti byl vlastně Vojtěch vyhnán. Co mohlo být tedy neutěšenější situací, než tento dějinný okamžik? Jeho osobní tragedie, pobití všech jeho příbuzných a situace národa, který ho od sebe vlastně zapudil. Ale pak přichází druhý v našich dějinách, podle mého soudu, velice pozoruhodný okamžik: Je to tehdy, když české vojsko pod knížetem Břetislavem dobylo Hnězdno, a tam jako přání a první kořist, kterou si odtamtud odnesli, nebylo zlato, peníze, nebo jiné světské hodnoty - já nepopírám, že asi k takovému kořistění tam taky došlo - ale na prvním místě to byly ostatky sv. Vojtěcha a sv. Benedikta a bratří, které tam z hnězdenského chrámu vyzvedli a přivezli natrvalo zpátky do vlasti. Čili toho vyhnaného biskupa po jeho smrti zase přivedli sem zpět. Ale nebylo to zadarmo. Nad jeho ostatky tam v Hnězdně před ~~knížetem~~ knížetem, a za účasti tehdejšího biskupa Šebíře, odpřisáhli tam přítomní představitelé národa, že se odříkají různých hříchů,

pohanských obyčejů, a přiznali se tam ke Kristu. Tak se vrátil sv. Vojtěch zpátky k nám domů. Vlastně to vyhnanství, ta propast, která se nejdřív před ním otevřela, nám přinesla dobro a přiznání se ke světcí. Není to ojedinělé, kdy se takhle vyhnaní, nebo myšlenka, idea a symbol jako by zapuzený, jako by vyhnaný, se vrací zpátky do vlasti.

Ve zdi chrámové u sv. Víta, přímo ve Svatováclavské kapli, v její stěně byla zazděna kámská lebka biskupa Ondřeje. To je velký biskup z časů krále Přemysla Otakara I., který svedl tady, na domácí půdě, čistě myšlenkový vítězný boj s tímhletím velkým a mocným králem o právo církve na obsazování a rozhodování o svých záležitostech personálních. O dosazování kněží^{du} proti světské moci, které si tehdy toto právo přisvojovale. Přesto tenhle biskup zemřel ve vyhnanství a vrátila se sem k nám do vlasti jeho lebka a je zazděna, myslím, že dosud je zazděna, ve stěnách našeho metropolitního chrámu.

Tím Přemyslem Otakarem I. jsem se už dotkl vlastně teď kanonizované Anežky Přemyslovny, která byla jeho dcerou. Ta se nám taky vrátila. I když ne válečným tažením, vojenským tažením. Vrátila se nám po mnoha staletích jako svatořečená, jako kanonizovaná. Já myslím, že to je stejně významné, jako tenkrát ten návrat sv. Vojtěcha, kterého si přivezli zpátky do vlasti vojáci, rytíři na svých mečích a kopích. Svým způsobem je to možné ještě vznešenější. Myslím si, ne, jsem o tom přesvědčen, že události mají svůj pevný čas. Že to, co jsou skutečné události, skutečné skutky, už slovo skutek je od slova skutečný, se neděje náhodně. Že ten okamžik času, ve kterém k takové věci dochází, je před očima Božíma ne náhodný, ale určený, a snad by se dalo říct předzvěděný. Tak se domnívám taky, že i návrat Anežky Přemyslovny, a to veliké poutní procesí, které snad nemá v našich dějinách obdoby, ta pouť do Říma, jaká tady snad nikdy předtím nebyla, že to není náhoda. V různém hodnocení významu Anežky Přemyslovny pro dnešní čas jsem si povšiml toho, že tam je zdůrazňováno, že ona byla pro nás příkladem, že bude příkladem pro naši mládež ve vztahu k chudým, nebo o tom, jak světové myšlenky, tehdejší myšlenku fran-tiškánství, a na poli umění gotického slohu, tedy tehdejšího moderního slohu, dovedla vytušit a k nám převést. Ale postrádal jsem tam jednu základní myšlenku: A to je, že ten její návrat jsme si asi taky nějak zasloužili! Že to není jenom memento do budoucnosti, ale že to je také určité poděkování Boží milosti, která nám tento okamžik historický poskytla. Chci tedy prostě říct, že asi jsou mezi námi bytosti a duše, třeba i některé už nežijící, i ty generace předchůdců; a že svatá Anežka je svatou, protože byla tady na této zemi, této naší

zemi, naší vlasti a naším národem vyprošená, vymodlená a vytrpěná.

Když už jsem se tedy zmínil o některých těch uzlových bodech v našich dějinách, tak tedy v té souvislosti a tím pocitem malosti a velikosti, těch bodech, které obyčejně se neuvědělí, když se mluví o velikosti našeho národa, tak bych se chtěl ještě zmínit o jedné takové scéně, nesmírně krásné, a je to také ještě pořád blízké Anežce Přemyslovně; poněvadž hlavním aktérem v této scéně, kterou budu teď tedy vyprávět, je její, ~~xx~~ myslím, že by se to dalo říci, prasnovec, je to syn krále Přemysla Otakara II. král Václav II. Tenhle ten náš největší král před Karlem IV., největší, myslím jak ve smyslu duchovním, tak ve smyslu moci, protože jemu byla svěřena koruna česká, polská a nakonec i uherská, bylo to tedy největší rozpětí našeho státu před dobou Karla IV., vyšel sám z největšího ponížení. Vrátil se jako dědic České země po tom braniborském plenění tedy sám ze zajetí, z exilu. A teď ta scéna: V Kronice zbraslavské se vypravuje o založení kláštera. Ten klášter měl být cosi jako posledním spočinutím českých panovníků, královskou hrobkou.

Když Václav II. sám se rozhodl ke stavbě kláštera, zvolil taky sám pro něj místo, a poprvé, když ho chtěl ukázat členům své družiny a svým prelátům, tak se k tomu místu plavil na voru. Když se přibližovali k nynější Zbraslavi, Václav pronesl tato slova, necitují přesně, ale tak, jak mi to utkvělo v paměti: "Já tedy to místo mám tak rád a je tak krásné, že bych ho nedaroval nikomu, ani snad samotnému Kristu Pánu, ale jen Matce Boží." Ten klášter, který tam potom byl vybudován, byl asi překrásný. Zřejmě gotický. Nějak se mi taky v paměti vine, že Aeneas Piccolomini, pozdější papež Pius, který napsal Kroniku českou, má někde zmínku o tom, že nikdy krásnější chrám neviděl. To je mi trochu divné, protože on ho mohl vidět až po bouřích husitských, ale snad mě paměť nemýlí, snad ten Piccolomini tohle řekl. Když to tedy řekl Ital, který znal svou vlast a všechno, co tam stojí, tak asi by jeho slova měla váhu. Ale nechme tohle stranou. Ten klášter, jako skoro všechno v naší zemi, prošel jistě chvílemi slávy, kdy tam byli pochováváni čeští králové, naposledy Václav IV., ale také chvílemi potupy a zničení a zpusťování. Byl zničen husity, pak asi ležel v rozvalinách, a doopravdy byl vzkříšen až zase v době barokní, kdy byl přestavěn do té podoby přibližně jako dneska. Já ale nemám na mysli, co tam hmotného stojí. Nad tím místem jako by pořád tkvěla ta slova Václava II., že ta zem je tak krásná, já to teď vztehuju nejenom na Zbraslav, ale na celou naši zem, Čechy i Moravu, že ta zem je tak krásná, že je to skoro rouhání, ale nebylo to tak myšleno, že bych jí nedal ani samotnému Kristu Pánu, ale jenom Panně Marii.

A u nás přece je tolik mariánských poutních míst, dosud žijících i těch dočasně opomíjených. I když tohleto tedy vyslovil český král před mnoha staletími, já myslím, že platnost jeho slov nějak stále trvá. Že jsme země a národ, který nějak tajemně přece jenom je věnován v ochranu Matky Boží.

Svatý Grignon z Montfortu ve své překrásné knize o pravé zbožnosti k Panně Marii, má taky jednu takovou myšlenku, která je tak tak skoro už blasfemií, ale je překrásná. Říká tam o Matce Boží, že ona je vlastně, že můžeme říct, že je skoro ~~všechno~~ všemohoucí. Ne proto, že by byla rovna Bohu, je jenom člověk jako my všichni, ale je matkou Boha. A stále se za nás u Boha přimlouvá. A Kristus je její syn a nečokáže jí odepřít.

(Zvukový záznam dne 14. a 18.11. 1989 v Hořovicích pořídil, přepsal a skoro neupravil O. Vaculík.)

255

V HODINĚ X

To holé a metaforické jest:

Na místě které jsem si nevybral

v místě Y tj. na poušti bez ptáčka živáčka

Spolu s H a T spolu s F - budou se zvětšovati a já zmenšovati

V doživotním svazku nevím jestli dobrém či špatném

nicméně skutečném a nezrušitelném

Na březích Louže tj. Pontu bez spojení se světem

Štafety se kdesi ztrácejí slovo nedojde

Přátelé mizejí z mého života kdesi za obzorem

Jeden po druhém

Dělá se velké prázdno

Prázdno k vyprázdnění nebo k naplnění

Odkázán zcela a jedině na sebe sama

Píše tedy o sobě

O XY neosobně - písmena možno vyměnit

Nahradiť číslem

Vězně koncentračního tábora

Vězně vesmíru vězně času

Anebo což je totéž

Rajské předsíně tohoto vesmíru a tohoto času

předsálí věčnosti předsálí smrti

Je to opojně závratné

Neznám ani dne ani hodiny

A kdybych byl úplně sám

Jako Simeon na sloupu

Pořád by to bylo za plotem oné zahrady

Nebyl bych sám:

Až sem ke mně vane vůně lip

Mluvil jsem za soumraku

Který pomalu a stále zaplavoval okolí /svět/ široko daleko

Můj hlas jste nemohli slyšet změnil se v houkání sovy

úder zvonů

Odbíjejících nepochopitelnou hodinu v apokalypse světa

/ze sbírky Hloňový vítr, kterou vydalo nakladatelství
České Budějovice v roce 1968/

37

Že se tak odřely, když jsem je nosil jenom svátečně, žasl František a zapravoval kapli bot barvou na kůži. Vida, lakýrky. A aktovku. Aktovku také opravím při jednom zapatlaném štětci. Ne, nechám ji tak životem odřenou. Ucho přidrátované, dobré je to. Nová není. Košile je čistá dost, žehlit ji nebudu. A plášť? Ne, pršet nebude. Ale vezmu si nějaké jablko. Objednávku už mám v aktovce. Ano, mám. Vhodil do aktovky dvě jablka a očima za silnými čočkami přeběhl text na objednávce; uchechtl se. Opravdu je třeba sundat ty faráře z lešení. Ať si hledí svého. Jenom aby se mi s brýlemi nic nestalo. A nesmím ráno zapomenout máslo.

Do postele lezl se spokojeným pocitem. Dobře to dopadne. Přece někdy něco dopadne taky dobře. Cítil uvolnění, mlha spánku se blížila, a už by konejšivě zastřela mysl. Ale tu jako by mu něco klovlo do hlavy. Až sykl bolestí a posadil se do tmy: Tak! Ano. Já nevylezu do vlaku. Já prostě nevylezu do vlaku. Zahrabal nohama pod peřinou a ovládl ho vztek. Jak jsou ty schody vysoké? Tak? Ano tak. Určitě tak. A na ně nevystoupnu. K čertu, křikl do tmy, a tím si značně ulevil. Napdalo ho, že za osm let, kdy naposledy jel vlakem, a už tehdy mu dobrý muž přizdvihl na schůdcích zadek, mohli na zastávce zvýšit perón, nebo jsou jiné vagóny, a možná vlak ani nepojede. Čím jsem starší, množí se regály nejistot a hýří všemi barvami. Tu si představil skoro tříkilovou hroudu másla, kterou má ve sklepě v regálu. Je zabalená ve voskovaném papíru, a tak tam na nehoblovaném prkně stojí, sedí či dřepí. Ano, bývá dobré při usínání myslet na úplně jednoúčnou věc, od níž se nemůže odrazit ani stín pochyb. Živě si představoval všechny záhyby voskovaného papíru a přesný hroudin tvar. Usmál se.

V překvapení zjistil, že se budí s úsměvem. To se mu stalo naposled den po maturitě. Pane, děkuji Ti, že jsem se probudil, řekl teď a ohromil ho obsah této věty. A kolikrát ji v životě řekl! Často si i zákeřně myslel její opak, Až dnes jako by dozrála a má svou chuť. Někdy se čeká opravdu dlouho.

Otevřel okno do tmy, kdesi pípl první pták. Za půl minuty pípl druhý a třetí, a náhle další a další, hrdlo za hrdlem. Dobré ráno, ptáci! V koupelně vymýšlel chlapské poučky: Muž má žít tak dlouho, dokud má důvod se holit. Nebo: Dokud se holíš, žiješ. Pak tedy: Nebaví tě život - nehol se. Holit se tě nebaví? Nežij! Ale:

Než začneš pochybovat o svém holení, začni nejprve o svém životě! Protože: Dodatečným oholením se do života nevrátíš. A dlouhým voussem si na věčný život nepomůžeš.

Zamkl dveře do kuchyně, na verandu, zamkl branku a až pak si vzpomněl, že zapomněl máslo. Usmál se: A to schválně jedu tak brzo, za chládku, aby máslo nežluklo, nerozpustilo se. Jak skulil hroudu s regálu do tašky, vzpomněl si na perón a vysoké schůdky. Zkoprněl ve sklepe v jistotě, že se do vlaku nedostane. Ale na prahu tak krásně rozbřesklého dne tuto jistotu snadno přehlušil jinou: Kdybych skutečně věděl, že nezmůžu schůdky, proč bych se holil, proč bych se ráno bučil?

Vykročil cestou, kterou chořoval skoro čtyřicet let. Zkratkou mezi polem a železničním náspem, kuřy chořovali všichni. Teď je chodník sotva zřetelný a všichni čekají na návsi na autobus. Soustředěně sledoval stopu zaniklého chodníku značenou nevýrazným pruhem tmavější trávy. Teď by se tuřy chořilo, nikoho bych nepotkal; škoda že nechodím, pomyslel si. Dobře, že nechodím, opravil se, a zul si boty, ponořky dal do aktovky. Rosa právě v trávě padlá ani nestudí, je ještě teplé. Usmál se, protože za trochou lásky šel světa kraj mladý chudý bosý básník, kdeřto on rovněž skoro tak, ekorát na služební cestu a starý. Svázané boty hodil přes rameno a rózem bylo nebléďni, že zdar cesty je nevyhnutelný. Ohlédl se, uviděl oprýskaná záda své chalupy. Hle, domove můj, můj chlěve, já nejdu, vleču se.

Kam chvátáš, sousede? pozdravil ho muž v ajznbónáckém, trojdílný skláďací hrnec na řídítkách bicyklu. Sakra, kdo to byl, že by Martin Kuřelů? Ale proč chlap tak ořtárnul?

Pěkné nástupiště. Betonovým obrubníkem zvýšené, asfaltem vyložené. Místo plechové cedule neónová, kamenem rozbitá. A nikde nikdo. Koleje jsou trochu orezivělé, vlak jezdí zřídkařdy. Ale pražce bytelné, betonové. Mařinka, výhybka, hradlo, most, prosím tebe o milost, puř mne k panu Zababovi - vzpomněl si, jak čítával dětem. Ale vlak tu stavívá a lidé tu nastupovářvají, těch vajglů všude. Není dnes neděle nebo jiný svátek státem uznáňý a znesvěcený? Nebo poslední lichý den měsíce předchořího před následujícím sudým dnem měsíce následujícího? Den úředně vyňatý z jízdního řádu ~~XXXX~~ i cestovního ruchu? Poskytnutý vyšším státním zájmům? A všichni to vědí mimo mě? Není den pro cestování vyloženě nevhodňý?

Ale tu již se za jeho zády zatřásly dráty a v dálce zvedlo paži návěstidlo. To znám. Jak já to strašně znám. Týž semafor jako

Než začneš pochybovat o svém holení, začni nejprve o svém životě! Protože: Dodatečným oholením se do života nevrátíš. A dlouhým voussem si na věčný život nepomůžeš.

Zamkl dveře do kuchyně, na verandu, zamkl branku a až pak si vzpomněl, že zapomněl máslo. Usmál se: A to schválně jedu tak brzo, za chládku, aby máslo nežluklo, nerozpustilo se. Jak skulil hroudu s regálu do tašky, vzpomněl si na perón a vysoké schůdky. Zkoprněl ve sklepe v jistotě, že se do vlaku nedostane. Ale na prahu tak krásně rozbřesklého dne tuto jistotu snadno přehlušil jinou: Kdybych skutečně věděl, že nezmůžu schůdky, proč bych se holil, proč bych se ráno budil?

Vykročil cestou, kterou chořoval skoro čtyřicet let. Zkratkou mezi polem a železničním náspem, kudy chořovali všichni. Teď je chodník sotva zřetelný a všichni čekají na návsi na autobus. Soustředěně sledoval stopu zaniklého chodníku značenou nevýrazným pruhem tmavější trávy. Teď by se tučma chořilo, nikoho bych nepotkal; škoda že nechodím, pomyslel si. Dobře, že nechodím, opravil se, a zul si boty, ponožky dal do aktovky. Rosa právě v trávě padlá ani nestudí, je ještě teplá. Usmál se, protože za trochou lásky šel světa kraj mladý chudý bosý básník, kdežto on rovněž skoro tak, skorát na služební cestu a starý. Svázané boty hodil přes rameno a rázem bylo neblédní, že zdar cesty je nevyhnutelný. Ohlédl se, uviděl oprýskaná záda své chalupy. Hle, domove můj, můj chlve, já nejdu, vleču se.

Kam chvátáš, sousede? pozdravil ho muž v ajznbónáckém, trojdílný skládací hrnec na řídítkách bicyklu. Sakra, kdo to byl, že by Martin Kuželů? Ale proč chlap tak ošárnul?

Pěkné nástupiště. Betonovým obrubníkem zvýšené, asfaltem vyložené. Místo plechové cedule neónová, kamenem rozbitá. A nikde nikdo. Koleje jsou trochu orezivělé, vlak jezdí zřídka kdy. Ale pražce bytelné, betonové. Mařinka, výhybka, hradlo, most, prosím tebe o milost, pusť mne k panu Zababovi - vzpomněl si, jak čítával dětem. Ale vlak tu stavívá a lidé tu nastupovávají, těch vajglů všude. Není dnes neděle nebo jiný svátek státem uznáný a znesvěcený? Nebo poslední lichý den měsíce předchozího před následujícím sudým dnem měsíce následujícího? Den úředně vyňatý z jízdního řádu ~~XXXX~~ i cestovního ruchu? Poskytnutý vyšším státním zájmem? A všichni to vědí mimo mě? Není den pro cestování vyloženě nevhodný?

Ale tu již se za jeho zády zatřásly dráty a v dálce zvedlo paži návěstidlo. To znám. Jak já to strašně znám. Týž semafor jako

před šedesáti lety. A ty dráty a kladky jistě taky. I stejné nutkání sestoupit mezi koleje a do dálky vyhlížet vlak. To se na přímé trati, mizící v nekonečnu, vynořila odtama tečka, tiše a nenápadně rostla, blížila se, začala usykávat, pak supěla a náhle se na člověka řítit hřmotící parní stroj, nestvůra tak nebezpečná, že žádný kluk navydržel a seběhl s trati mnohem dřív než chtěl, než si umíňoval, než se vsázel. Strašná hra to byla. Ale dnes bych možná vsázku vyhrál, akorát neužil.

Překvapen mírnými schůdky bez námahy vlezl do vagónu, malého, spíš větší drezíny. V rohu seděl jediný člověk a počřimoval. Byl to starý výtopenský dělník Pan Bláhoš. Bývalo narváno. Starší sedali už na svá místa, na kolena překotili jednu tašku, a už se míchaly karty. O něco mladší stáli a kábicovali, nebo se hádali, eby vznikla srande. Nejmladší stáli, mlčeli a mysleli si své. Kde ti lidé jsou?

František se posadil k oknu, zašátral v tašce po jablku. Chmatal máselnou hroudu, zda-li už teplem neměkne. Pootevřel okno, aby na tašku proudil chladný vzduch. Ke čtení si František nevzal nic, chce se dívat do krajiny. Dávno se pozorně neříval, pořád se někam pádilo. Topoly prosychají, všiml si. Vysazují se ještě topoly? Zleva i zprava se ke trati začaly přimykát řídké zalesněné kopce. Ty se mu vždycky líbily, a zůstaly stejné, možná jsou krásnější. Modřiny mezi břízami. Ve stanici vyhlédl z okna a pozoroval lidi. I lidé jsou možná krásnější, pestřejší a spěchající jedním směrem. Ubylo pochmurných kabátů. Pravda, je léto. A ženy jsou takové nenúcené.

"Co čumíš, dědku," napomenul ho malý kluk.

"Dívám se, chlapče, dívám."

I nádraží je docela čisté. Betonové květníky, v nich kytky, snad petúnie. A u nich vajgly nepořádně zasazené, jen pohozené, tak nerozkvetou. A výpravčí jaká krásná! Jako laň vyběhla a teď švitoří. Dřív tu hojně sloužíval takový nerudný dědek, co mu nic nebylo pochuti. Doufejme, že je na pravdě boží. Tak on ten socialismus má nakonec zdravý koříněk. Sedl si a zadřímá.

Vzbudil se, až se pomalu plížili mezi zaprášenými akátovými křovisky, kolem rozpadajících se dřevěných skladišť a zbytků bývalých dílen. Skoro na dosah ruky se sunuli podél opelichaných zdí činžáku s pavlačemi podepřenými kůly. Krásné, radoval se František, pořád krásné, jako by se čas zastavil. Té malebné plastičnosti ve zvětralém, puchřelém a dřolícím se; vlahý pach plesnivého zdiva, vlhkého sanitru. To povislé okno ve zteřelém rámu kývané větrem.

A mladá cikánka se hluboko vyklání ~~vyklání~~ přes parapet okna a věší na šňůru haděrky. Takhle vypadala a věšela před dvaceti i před čtyřiceti lety. Kus pozemského ráje, zde se nestárne. A celé bych to vyhlásil za rezervaci, tak jak to je.

Dřív než se nadál, stál František před lesklou mosaznou tabulkou s nápisem Obnova památek. Mimoděk potěžkal aktovku s hroudou másla a objednávkou. Nechtělo se mu vstoupit dovnitř, zdálo se mu, že je časně. Že za dveřmi bude vonět ranní úřednická káva nebo hvízdát vřelá konvice. Ani úřednictvo ještě není kompletní, ti hlavní jistě chybí. Mladé ženy, pracují-li tam mladé ženy, se teď třeba baví o sexu, protože mladé ženy se teď prý rády bavívají o sexu. Dvakrát obejdu vilový blok a vejdu až pak. Ale já to budu, kdo vejde a vnese tvořivého ducha, kdo jednání přichýlí k dobrému konci.

Vešel do dlouhé chodby. Četnými dveřmi se dalo vejít do kanceláří s názvy: organizace a technika řízení, bezpečnost práce, servisy I, cenové oddělení, finanční účtárna, servisy II, PaM, hlavní kontrolor, hlavní dispečer výroby, předvýrobní příprava, výpočetní středisko, mzdová účtárna, osobní oddělení, sekretariát ředitele. U těchto dveří se zastavil. Zaklepal, otevřel dveře a ucítil vůni kávy.

"Dobrý den," pozdravil. Mladá úřednice vzhledla k němu a zůstala ztrnule zírat. Viděla dědka s nemožně odřenou aktovkou vyspravenou drátem, v otahaném saku neurčité barvy na bílé košili prodřeného límečku. Boty si nabarvil červeně. Náhlý nával smíchu v poslední chvíli zdusila myšlenkou, že to je žebrák. Jde žebrat. Tak takto vypadali žebráci, dál zírala.

"Ani jsem nevěděl, že je zapotřebí tolika kanceláří, když chceme opravit střechu na kostele," využil jejího mlčení. Co, co to breptá ten člověk? Kostel? Tady není kostel. A tady žebrat nemůže."

"Potřebovali bychom opravit střechu kostela," řekl a ticho trvalo dál. "Vy nejste Obnova památek?" zeptal se s úsměvem. Ach tak, chce opravit kostel. To je blázen. Ano, jak divně vypadá a jak se usmívá. Pořád se usmívá. A jaké má kalhoty.

"Promiňte, já jsem vás vyrušil, zaskočil, možná vyplašil. Promiňte mi to. Nashledanou." Až zavřel dveře, rozesmála se. Hned poránu viděla blázna. Bude mít štěstí.

Dál šel chodbou kolem dalších dveří. Energetik, oddělení zvláštních účelů, vedlejší kontrolor, potrubní pošta. Vzadu, na konci chodby, pískala na vařiči konvice. Ekonomický náměstek, tech-

nický náměstek, výrobní náměstek. Tady zaťukal a hned vešel dovnitř: "Pochválen buď Pán Ježíš Kristus," pozdravil. Za stolem seděl inženýr vypadající jako obyčejný Zababa. "Čest práci, soudruhu," odpověděl mu. A když si ho prohlédl, bodře pravil: "Co vám schází, strýcu?"

"Potřebujeme opravit střechu kostela."

"A moc-li máte peněz?"

"Když tak by se nějaké ještě dovybralý."

"A devizy nemáte?"

"Proč? Ten kostel je u nás, ve Středočeském kraji. To je krásný barokní kostel. Dřevokazná houba už prorůstá do stropních fresek."

"To ne. V žádném případě. My děláme Karlštejn, a tak. Víte, co je Karlštejn? Památka první kategorie, člověče!"

"Ale pane náměstku..." a František otevřel aktovku a opatrně vysunoval hroudu.

"Ne, ne, ne. My máme čtrnáct tisíc produktivity na chlapa na měsíc. Víte, co to je? Čtrnáct tisíc! obraťte se na nějaký podnik místního hospodářství."

"To jsme už zkoušeli mnohokrát. Ale ti jsou rádi, že jsou rádi."

"Tak vidíte. A já, teď musím jít hrát tenis se soudruhem Hanusem. Víte, co je Hanus?"

"Člověk první kategorie," rychle odpověděl František.

Došel až na konec chodby, kde vypnul vařič, protože voda v konvici se vyvařila, vypařila. Ale tady chodba nekončila, nýbrž se lomila do pravého úhlu. Lítací prosklené dveře nealy ceduli - Ústav stavebních informací. Tak, to je ono, pomyslel si František, otočil se a rychle mířil k východu.

Když vyšel ven, vzpomněl si na máslo. Dostal neodolatelnou chuť ho rozprsknout na tu jejich mosaznou ceduli. Moudrost všech minulých životních zklamání mu zabrzdila ruku a přinutila ho vejít znovu dovnitř. Šel až ke dveřím sekretariátu ředitele, bez zaklepání vešel. Znovu uviděl její úžas, že blázen vstoupil podruhé. Kam bych to, huse, kydnul, zalomcoval jím vztek. Ale hned se okřikl: za nic nemůže. Oni nemůžou za nic. Když pokládal hroudu na skleněnou desku stolu, viděl, že se ta žena chvěje, že se bojí.

"Nebojte se. Nesu vám domácí máslo. Snad vám bude chutnat. Děkuju vám a nashledanou." Odcházel v nepokoji, že neumí ani máslo darovat. Už se asi nebudu holit.

Jak se František blížil ke kostelu, cítil, že se ho znovu zmocňuje vztek. Vztek, že už ho ~~z~~ z dálky vidí, jak na jakési lávce leze na střechu kostela. Já prostě nějak nemám rád duchovního

s rukama nádeníka. Do takového pak chtě nechtě prosákne i kus nádenické filosofie. Dobrý duchovní je dobrý tím, že na nás a na pachtění hledí trochu zpovzdálí. Ale jak je v tom, je v tom, a říká nám to, co sami víme. A až se mě zeptá, účastně hledě do tváře: Tak co jste vyřídil, Františku? Řeknu mu, ano, já mu to řeknu: Hovno, pane faráři. Ne, tohle mu neřeknu. Ale mohl bych mu říct: Soudruhu faráři, mnoho jsem toho nevyřídil. Ani to mu neřeknu. Proč je v člověku vždycky takové nutkání smýknout hněvem na nevinného. Pokořit pokořeného, topit topeného. Hůř! Topící se topí utopence. Aby byl všude utopený.

"Tak jak jste pochodil, Františku? Vrátil jste se z daleké cesty."

"Pořád jsem si myslel, že pochoďím, ale nakonec jsem moc nepochodil."

"Ale snad to nebude tak zlé. A tu hroudu, to máslo, vzali si?"

"Ano, hroudu jsem tam nechal."

"Tak to je skoro skvělé, no. A kostel se holt nějak udělá. Kostel už nějak uděláme."

"Pane faráři, buďte přesný, vy ho uděláte, vy, jenom vy. Já můžu leda poklidit tašky okolo kostela. Uklidit v sakristii. Však víte."

"Ale my to uděláme, Františku. My! A vy víte, jak to myslím."

/listopad 1989/

Miroslav Červenka

Nápis na zamořené pole

mužikům Bílé Rusi

"U křížku" jsme ti říkali, ještě když
půl věku přešlo, co vyvrácen kříž.
Nový ti do hlav stavíme, jako na hrobě.
Za carů, za komisařů jsme z tebe trhali chleby
jak černé květy, jak do hlíny vbité hřeby,
teď v sirých nocích, pole, si stýskáme po tobě.

Zelená srsti osení, porvána vzteklým psem
i ty ses nám vztekla, horečka ježí tvou zem,
při cestách skučíš s ononem záře záhadné.
Ta krev na tvé tlamě, zbledlá a zřídla, je naše.
Živilos, vraždíš. Jako když z Otčenáše
Satan pra_cku po duši natáhne.
Palíčko, pole!

říjen 1989

Matzenauer Michal /1947/

Muž přijde domů
otevře lednici
a na chvíli si vleze dovnitř
Když vyleze ven
lesknou se mu oči
a je mu cítit z úst
Producíruje se chvíli po místnostech
v pokoji rozsvítí světlo
Chce jít spát
ale železná vůle
 ho přinutí
aby si všechno prohlédl
 ještě jednou
neboť ví
jak důležitý je každý okamžik

Tou černou dárou
tiše stéká déšť
když něžně pohledem hladí
předměty ve svém pokoji

Bere v ruce jenně prosévá
vzpomínky které jí udělaly
páva ve dlani

Kdosi jí řekl
že ublížila
a roky se jí vyhýbaly
až se vybavila vzpomínka

Ta myšlenka vyrazila
ven dveřmi
rozrazila je na cucky
a zanechala po sobě
prázdný pokoj

Tichý prázdný pokoj
ve kterém teď sedí

Malé větrání
Zhasnuté světlo
Kouzlo zmizelo jako strom
Břicho rozříznuté
Levoboček utíká
- v poslední chvíli zahnul
Dnes si stěžuje na své tituly
na svůj výzkumný ústav
Dokonce si nechal přinést
všechny odpovědi
všechno odpuzující
Už není sám na světě

Lesklý pátek
Hospoda jako úmrtní oznámení
"Včera mně ..."
nebo "Včera nám ..."
Hospodský zaujatě točí pivo
"Pěna musí být jako smetánka"

Pak tě navštíví mladá teta
Skopne si palec
Tváří se, provinile usmívá se
Ta vůně

Já už ani nemám být jiný
Ještě nechoď
Ale jde

Rozepínám si bradu
Palec o bradu

Bradu o palec

To je ta zkušenost

Tichý život
Stál před zrcadlem
jak blázen

Pozdě
Příliš pozdě
Opravdu
Někdo křičí vražda
Stala se vražda

Ano
ještě zůstalo mnoho lidí
na další vraždy

Zlatolící
Přes tvář vrásky hozené
jak biče
usoužené uzlíky
v tratolišti vzpomínek

Zlatouústý
Vkládá pražené nandle
na místa
pro nás nekonečného
stálého zapomnění

Zlatooký
Nevidí hliněný sud
tak pánev
stále připravené pro
věčně usoužený čas

Bohumil H r a b a l

TŘÍNOHÝ KŮŇ NA DOSTIHOVÉ DRÁZE

říjen 1989

Milá Dubenko,

dům paní Medy Mládkové byl domem šesti koček a čtyř psů, a hovorů jen a jen o českém výtvarném umění. Paní Meda nejen znala plný Sovinec českých moderních výtvarných umělců, ale téměř všichni u ní bydleli a jako pozornost poslali jí anebo zanechali svoje artefakty. A já jsem ani moc nevycházel, já jsem jen a jen četl všechno to, co paní Meda napsala o malířích a graficích a asamblážích a kolážích mladých umělců, pocházejících ze střední Evropy, a hlavně jsem se podívoval Frankovi Kupkovi, všechny zdi byly zaplněny jeho artefakty, a o všech paní Meda tvrdila, že se dají odvodit od moravskoslováckého folklóru, prstem objížděla po skle a hovořila něžně o tom ... a tohle jsou dvě tančící moravské Slovenky, vidíte ty jejich pohyby? A já jsem to tam viděl ... Byl to krásný dům ... v noci jsem si cpal měkký chleba do uší, protože vrčela klimatizace, a ve dne to bylo jen o to lepší, že paní Meda mi dělala přednášky a ukazovala mi všechny fotografie děl Adrieny Šimotové a pana Gutfreunda a Jiřího Koláře a desítky dalších a dalších, a když jsem se jí optal ... Zdalipak znáte taky Vladimírka Boudníka? ... už běžela po schodech do svých depozitářů a snesla zaprášený fascikl ... a opravdu tam bylo třicet pět těch nejkrásnějších Boudníků ... a taky jsem uviděl dva domy, které paní Meda koupila, kde budou všechna ta umělecká díla českého moderního umění, a paní Meda to dá československému národu, jako maličkou pozornost ... Dubenko, tady v těch Spokojených státech opravdu bohatí lidé jako pozornost dávají národu nejen university, jako je Cornell University v Ithace, kam jsem byl pozván panem Gibiánem, tím panem Gibiánem z rodiny, která měla ve Štěpánské ulici obchod se psacími a rozmnožovacími přístroji, ještě tam na proluce na zdi je šikmo ta jejich adresa, Gibián ... ale pan Cornell celý New York zásobil telegrafickými přístroji a tak vydělal tolik, že postavil universitu v Ithace ... zrovna tak, Dubenko, když jsem jel v Chicagu na farmu svého hostitele, tak tam stála pozlacená pyramida, kterou postavil muž, který byl truhlářem a vydělal na garážích tolik, že postavil nejdřív

sobě přenosnou pyramidu jako svoji hrobku, kterou nakonec nechal celou pozlatit ... lidumil, truhlář, který lidem vyráběl garáže a národu potom odkázal tu pyramidu ... tak, jako paní Meda odkáže dva baráky plné umění ... komu? Národu ... Ovšem, Dubenko, já jsem u ní už nastoupil cestu nespavosti, protože ve dne se nedalo spát taky, dokonce jsme na sebe museli křičet, před domem tři muži buchary se dostávali tři metry hluboko pod křižovátku a ti muži měli na uších takové tlumiče, jako mají u nás řidiči traktorů, aby neohluchli tím randálem, od rána do večera, v sobotu i v neděli...

Ale Dubenko, já bych málem zapomenul, proč jsem přijel do Washingtonu! Poznal jsem na universitě Woodrowa Wilsona tolik lidí, hlavně Čechoslováků, dokonce si natočili i můj hlas ... Tady, na Woodrow Wilson University, mne vodili i vozili tolika výtahy a chodbami a opět výtahy, že jsem měl dojem, že jsem hostem budovy Pentagonu, dokonce se jim můj hlas nelíbil a tak jsem musel znovu číst, byl jsem sám a zasklený a viděl jsem, jak ti, kteří mne přivedli, tak oběma rukama, všemi prsty obsluhují přístroje, které snímají můj nakřáplý ustrašený hlas, byl jsem pevně přesvědčen, že mi sejmou i otisky prstů ... a všichni muži tam byli slušní a ustrojení a s kravatou a byli oholení a všechny kanceláře a všechny chodby a všude se třpytila úzkostlivá čistota ... a pak přišel večer a paní Mládková se svým mužem a Arnošt Lustig a jeho syn Pepíček mne zase vodili chodbami a představovali mne profesorům a vzduch voněl vzděláním a knihami a leštily podlahy a kam jsem kráčet, tak přede mnou vrněla klimatizace a za mnou se vzdalovala klimatizace a nakonec jsem byl zabalen do hygienického větrání, které jsem slyšel tak hlučně, že jsem byl přesvědčen, že mi od této doby bude hučet v hlavě až do konce mého života ... A pak ještě tam byl můj tlumočník a krásná dáma ... a pak jsem byl uveden do obrovské místnosti, která se

podobala zasedací síni zednářské lóže nebo přepychovému biografu ... a pak balkón mladých lidí, naštěstí byli ti mladí v džínkách, a Arnošt Lustig mi řekl, že to jsou jeho žáci ... a byl potlesk, a já jsem si získal sympatie, protože oko a čelo bylo sedřené a odřené a pod okem mi narostl červený a fialový kruh, jako bych šel za koněm a někdo z legrace vystřelil ... A jakpak jsem byl oblečen? Měl jsem, Dubenko, ty tuzexové proužkové vlněné kalhoty, jedna z těch dívek, Arabka, sloužící u paní Medy, mi sešila tu trhlinu, měl jsem pak tu modrou proužkovanou košili, tu, která vypadá jako bývaly za Rakouska peřiny ve vesnické posteli, tu košili, když jsem měl tiskovou konferenci v Miláně, když jsme tam vydali s panem Corduasem Hlučnou samotu, tak gruntovní otázku mi položil zástupce Corriere della sera ... Kde jsem koupil tu košili, tak krásnou košilku? A já jsem odpověděl ... Tu jsem koupil v Larnace na hlavní třídě ... na ostrově Kypru ... tam, prosím, kde se narodil filozof Zénón z Kitia, dnešní Larnaky ... a měl jsem, Dubenko, zelenou kravatu, na počest surrealistů, kravatu posázenou modrými motýlky ... a ještě jsem měl tmavomodrý korvetní kabátek se zlatými knoflíky, ten mi dal na cestu pan docent Žáček, se kterým jsme dvaadvacátého dubna loňského roku, v hospodě a krušovické pivnici U háku, kde se teď říká v Brčálce neboli v Zelené laboratoři, domysleli ze stanoviska dvacátého století v srdci Evropy, v Praze a pro Prahu, Sokratovu větu: Vím, že nic nevím ... tu větu jsme domysleli ... Já předstírám, že vím, že nic nevím ... a tak jsme posunuli Sokratovu ironii od antiky přes křesťanství až do tvůrčího socialismu ...

A tak, Dubenko, jsem startoval ve Woodrow Wilson University, Zuzanka seděla tentokrát mezi diváky a trnula, protože já jsem se na nic nepřipravil, já jsem neměl napsanou přednášku, já jsem kdekoliv improvizoval a nevím, proč bych to měl měnit ve Spokojených amerických státech ... Tak nejdříve udělal začátek mladý muž, který šilhal do lejster a pak přednášel jakoby zpaměti ... můj portrét, kde jsem se narodil a kdo byla moje kojná, myslím v literatuře, a pak pravil, jak mi

to překládal Arnošt Lustig, že to je velká čest, že jsem tady ... a já jsem předstíral, že se stydím, mávnutím dlaní jsem tu slávu hrál do autu a protože mi fotografovali, přeci jenom jsem si dal říct a stavěl jsem se do profilu, protože jednak vím, že z profilu mi to jediné sluší a potom, odvrátil jsem to rozbité obočí a čelo ... a pak mi tleskali, a začal ten rituál, kterého jsem se lekal ... začal jsem číst z Anglického krále, aby diváci si vychutnali ten půvab češtiny ... děsil jsem se toho textu, potil jsem se, že to všechno je ode mne podvod, že jsem na tomhle textu měl ještě pracovat, že tam je plno chyb, že jediné snad nebesa budou při mně, snad překlad Wilsona, toho, který byl v Praze a hrál s Plastic People tak, že jej vykážali z Prahy, jediné ten jeho překlad udělá ten můj hovorový text snesitelný, přijatelný ... Polekal jsem se, zděsil jsem se ... můj hlas byl křečovitý, zadrhával jsem ... a pak jsem zmlkl a pak Arnošt Lustig přečetl to samé, ale v angličtině, a zase sklídl potlesk a já jsem nevěděl proč a za co ... Dylan Thomas, když přednášel v Americe svoje verše a verše jiných básníků, tak ohromný rozsah Dylanova hlasu a rezonance hodná varhan odhalovaly novou hudbu ve známých větných kadencích ... ó, Dubenko, a já jsem skuhral a viděl, že všichni se dívají na mne a vidí mne jako spisovatele, který se tady ocitl omylem ... a ještě mi tleskali a já jsem, Dubenko, měl pocit, že ta naše nit, na které jsem byl s vámi propojen, že to vlákno se někde zafickalo, přetrhlo. A paní Meda v lehkém předklonu mi naslouchala, dívala se na mne a měla tvář přísné předsedkyně, která mi nic nepromine, která mne posoudí a odsoudí, která lituje, že se nabídla, abych bydlel u ní, která dříve, než mi poznala, tak si považovala za čest, že mohu u ní bydlet, a teď toho lituje ... jen Zuzana se smála a hryzala si nehty a lehce mi přála, abych si nabil držku a nepřímo i vy, Dubenko, která jste nás vylákala na tuhle cestu a písemně sjednala tenhle zájezd ... a vsadila jste, jak píše Dylan Thomas, na třínohého koně s krásným jménem ... Tady jsem, Dubenko, pochopil, proč básníci

musí umět přednášet své verše, tady jsem pochopil, proč klasici, dvě stě let a víc, přednášeli rétoriku, proč Jesenin a proč majakovskij uměli hřímat svoje verše, proč, když jsem v Bruselu uslyšel hřímající hlas Jevtušenka, tak jen tím hlasem, já rusky neumím, ale tím hlasem jsem byl očarován jako hudbou, tak jako všichni, kdo v Bruselu Jevtušenkovi naslouchali ... Takhle jsem byl, Dubenko, maličký, takhle jsem byl na dně, třínohý kůň s krásným jménem ... Já, který jsem toho vždycky napovídal o Velké ceně pardubické, o Thurn-Taxisově příkopu!

A tak, milá Dubenko, píšu vám pod dojmem fénového podzemního dnu, musím vám říci, že tahne zase ten krásný třepolavý fén, ten, který až do Kerska přilítá až z Libye a barví schnoucí listí a zvyšuje šmolkovou modř na nebesích a zvyšuje počet sebevražd a migrén a naprasklých srdcí, teploměr ukazuje v temných stínech kerského polesí dvaadvacet stupňů a o to tím víc vynikají barvy v prudkém slunci a já vím, že ten fén tahne přes oceán až do Ameriky, až tam, kde bydlíte a pracujete i vy, já vím, že ten slyšitelný fén, to je druhé jméno té naší niti, kterou jsme spojeni, já vám teď posílám poselství, teď a kdykoliv a kdekoliv jsem, protože ná vás myslím a nedivím se, že máte o mne strach, že mne každý den voláte a Zuzana na vás křičí ... Jděte do prdele oba dva ... a je to krásné, když to slyším, vždycky jsem u telefonu a naslouchám, slyším váš hlas, ale ani vy a ani já nemáme odvahu něco si říci po drátě ... a tak, Dubenko, jsem si vyšel do fénové Prahy, tam u první mostecké věže jsem viděl, tak jako skupiny vzhlížejících lidí, že tam nahoře je napsáno vápnem ... Nač několik vět? Když stačí věta jedna: Jděte do prdele! A tak, Dubenko, za soumraku, za fénového soumraku, když jsem si vyšel se podívat na zpívající a debatující skupiny mladých lidí na Karlově mostě, tak co jsem neviděl? Tam na mosteckou věž lezli tři horolezci, opatrně co noha ruku mine, pomalu stoupali tři horolezci až tam, kde zářil ten posilující nápis, a pak drhnutí pískovcových kvádrů ... ale ti hrrolezci začali tak, že ocelový rejžák až ~~de~~-jako poslední vymazal to

JDETE DO PRDELE! ... A Dubenko, když byla pauza na Woodrow Wilson University, kdy jsem najednou si vzpomenu na vás, cítil jsem, jak jste popotáhla vašimi prstíky tou nití, která mi provlékala moje nozdry, a vstal jsem z umírání a vzkřísil jsem se větou Rainera Rilkeho ... Nic se nestalo, nic se nestalo ... a do toho jsem si řekl v tom hlavním městě Spokojených států ... Jseš přece frajer! A pak návštěvníci university mi kladli otázky a já jsem vstal z umírání, už jsem nemohl sedět, ale vstal jsem a ručkou jsem si dirigoval mým myšlenkám, dirigoval jsem sám sebe, a tak na otázku, na kterou všichni kladli tak velký důraz, co říkáte Václavu Havlovi?, já, protože jsem to už věděl, s velkým smíchem jsem povídal, že obnovil dva mýty ... jeden je mýtus Prométheův, jako on ukradl bohům oheň a tedy teď sedí v kriminále ... a druhý je mýtus Sokratův, který byl odsouzen k trestu smrti, že ze studentů dělal chuligány a tak ... a ač mohl emigrovat, tak raději napil se bolehlavu ... zatím co Václav Havel, místo aby odejel do Spokojených států, tak sedí doma v lapáku a přemýšlí, co řekne disidentům, až se z kriminálu vrátí ... A Dubenko, hned mi chytily za slovo, a: Jestlipak i já se cítím disidentem? A já zvedl ruku a volal jsem ... Jakpak by ne! Už v Bělehradě jsem zodpověděl tuhle otázku ... Spisovatel nejen že se cítí, ale on musí říkat nahlas to, co jako muž, který sedí stranou ... di sideo ... vidí a říká to tak, jak jestli jste universitně vzdělaní, tak to pochopíte, i Platón učil, že povinností toho, který myslí, je říkat hlasitě to, co si myslí. To je mojí povinností, tak jak mne to učil Jaroslav Hašek, největší opilec a spisovatel v mé rodné zemi, že být disidentem je počátkem vstupu do strany mírného pokroku, kterou jak víte založil Jaroslav už za Rakouska a teprve teď to říkání nahlas, to teprve nyní došlo i v Rusku, v podobě perestrojky a glasnosti ... A co říkáte cenzuře?, optal se mne nervózní člověk v brýlích ... Povídám: Cenzura je a byla a bude, já sám bez cenzury nedám ani ránu, ani řádek nenapišu,

protože já jsem náchylný na konvence a ustrašenosti a tak říkám to, co se nesluší ... Epaté le bourgeois! To ale bylo! Teď se nám buržoazní morálka vloudila i do naší strany ... A jste ve straně, pane Hrabal? Teď nejsem, ale byl jsem v ní ... hned po roce 45 jsem vstoupil, napsal jsem do přihlášky, že četba Vítězslava Nezvala, Konstantina Biebla a Karla Teigeho, a surrealistické manifesty, a André Breton a Louis Aragon a další mne přesvědčili, že jedině světová revoluce a komunisté spasí svět ... No a vidíte! Za rok Vítězslav Nezval už se nehlásil k surrealismu a ti ostatní taky ne a tak jsem napsal komunistické straně v Nymburce ... Tytéž důvody, které mne do strany vedly, mne opět ze strany vyvádějí ... A tak mi vyškrtli. Ale! V drobtu hostie je celý Kristus, a tak něco toho komunisty ve mně zůstalo, tak jako slavný básník a kolážista pan Jiří Kolář ... Vstoupil do strany a dokonce vydal knížečku ... Proč jsem komunista ... a vidíte, nakonec byl zavřen a jedině díky tomu, že Stalin umřel, tak Jirka šel z kriminálu ... a přece to v něm je, jako ve mně, jako v koze ... další prosím? A jistý senátor mi položil otázku, ve které si hned odpověděl ... Pane Hrabal, Václavu Havlovi jsem posílal a posílám knihy, které si on přeje. Máte taky nějaké přání? Povídám ... ale pane, vůbec ne, bude mi pětasedmdesát a ještě jsem pořádně nedočel ani Joyceova Odyssea, ani Bibli svatou ... ale je u nás tolik mladých lidí, kteří si přejí mít informace, prosím, dejte mi navštívenku a oni vám napíší co a jak ... A co dělá sexuální revoluce a svoboda u vás doma?, optal se mi mladý muž. Povídám ... Bohužel, je to špatný, mladí lidé, studenti, se žení a vdávají, a v třiatvaceti letech by teprve chtěli lítat s praporem a křičet Ať žije Sparta! Ať žije Slávie!, ale doma už mají v kočárku dvě děti ... Závidím vám, vy mladí, tu vaši sexuální revoluci před deseti a více lety ... to bylo i na universitách, že tam kámen prcal cihlu, a vidíte, teď je tady AIDS a je po sexuální revoluci, když vy mladí muži jdete k dívce, tak když vás nezná, tak jí musíte předložit lékařský vysvědčení, že nemáte AIDS. To je

mi nadšení, víďte! A pane Hrabale, nejste tedy dlouho, dokonce, jak vím, už jste tedy byl ... co vás zajímalo a z čeho máte tedy radost? Povídám ... Tak jako v Praze, mám rád černochy a vůbec barevný, umějí se křiklavě oblíci, umějí krásně chodit, když projdou Václavákem a po Příkopěch, tak vnášejí velkou impresi, myslím, že bez černochů by Amerika nebyla Amerikou ... A co sportovci a co hudebníci a co zpěváci? Jsou mi všichni milí tak, jak v Praze, a dokonce, podívejte se, já v Praze miluju Vietnamce, umějí chodit tak, jako by přijeli ze Spojených států, umějí se obléci ... a potom, mají takové postavy jako princezničky a jak tanečnice ... a mají vkus a jsou ozdobou Prahy tak, jako tedy černoši ... Omlouvám se cikánům, já, který čtvrt století jsem žil v lidní mezi cikany, v jejich textech jsou vždycky jako hrdinové, hrdinky ... já vím, tak trochu mají nectnosti jako černoši tedy... mají stresové nálady a situace, jsou náchylní na nemoci, infarkty, nechce se jim moc dělat ... a víte, co jsem včera slyšel a co mi potěšilo? Když černošský tatínek opustí pět dětí, tak ten nejstarší na dobírku si nechá poslat revolver a zastřelí tatínka ... Tak to má, přátelé, být ... myslím, že tedy ve Washingtonu je slyšet málo střelby ... A přitom každý černoch i cikán má sklon hrát na housle a zazpívat noty a jejich děti mají krásné oči. a mezní gruntovní situace, narození a smrt, svatbu a svátky, dovedou světit sakrálně jako děti, a potom, cikáni nejezdí na chalupy, protože je nemají, žijí v sobotu a v neděli ve městě, tak jako černoši. Pic ho! Tatínek, který opustil maminku a děti, leží artvej a oplakává ho jen to nejmenší čeruštko, protože ještě toho moc neví ... A co se vám opravdu líbí na Washingtonu? Povídám ... To, že je jaro a to, že jsem viděl milion žlutých narcisů, kde je volná plocha, tam je trávník a v něm milion narcisů ... já vím, paní prezidentová, myslím Johnsonová, miluje a tedy koupila milion žlutých narcisů ... a potom, kaa se hrabou niagarské vodopády na vodopády na Potomacu! To je krása, to je tah, tak tak, že jsem neskočil, tak jako Franz Kafka chtěl skákat z pátého patra na Staromáku, tak já jsem chtěl skočit do vodopádu Potomacu ... A pak se mě ptalí, jaký je podle mě nejkrásnější město a já

vlasti ... a já jsem řekl, že pan profesor Borkovský nás po tom roce šedesát osm prováděl triforiek ve svatovítském chrámu a tam ve výši šedesáti metrů jsou sošné portréty všech Luccemburků, dokonce i autora katedrály pane Matyáše z Arrasu, který tehdejšího času musel být nejen dobrý architekt, ale i sochař ... a tak jsme se dostali až nad kapli svatého Václava a pan Borkovský nám řekl, že tady je nejlepší akustika, tady zpívá dětský sbor ... a tím naše cesta triforiek končí, ale že nás číká pozorná, až půjdeme z Hradu ke Kocourovi do Herudovky, tak i tu v zá-
táčce pod Schwarzenberským palácem je štětkou vápnem psaný tento nápis: Rusové, jděte už do prdele, mně dochází vápno! A tu zespoda katedrály se ozval hlas průvodce ... Pánové, prosím, mírněte se, doba je vážná, tady je slyšet všecko, máš tady poutníky z Husopolce! A pan profesor Borkovský uká-
zal do hlubiny chrámu a řekl suše ... To je akustika, co? ... A to je krásný citát ve dvacátém století ... Rusové, jděte do prdele! ... A jak vidíte, přátelé, je to anonymní projev lidu, srovná tak, jako anekdota, jako lidové píseň, všechno, co za něco stojí v té mé vlasti, je anonymní, všechno vy-
mysleli obyčejní lidé, a tak já chodím po hospodách a jen sbírám všechno to, co podstatného řekli obyčejní lidé a pak to dávám do literatury, takže já jsem spíš zapisovatel než spisovatel ... A pak se mě ještě ptali mí universitní hosti-
tele a hosté, kterého považují za nejlepšího současného spisovatele v tom srdci Evropy, v Praze ... a já jsem řekl bez váhání, že to je Igor Bondy, za svobodna filozof Pišer a ptali se mi, jestli bych přednesl nějakou krásnou jeho básničku ... Ořkašlal jsem, vzpomenu si na Dylana Thomase, a přednesl jsem ... Dnes večer v neděli, všechno je v práci, jedině ty filmy sovětský jsou vědecký ...

A Dubenko, já jsem stál a vyavlékl jsem si už dávno ten žerzejový námořnický kabátek se zlatými knoflíky, surrealistická zelená kravata sázená modrými motýlky polstrovala v rytmu mé řeči, pořadatelé toho mého symposia v klenbě městě Spokojených států mi pak řekli, že se nenadáli té svobody, kterou mají spisovatelé v té mé republice, že oni sami by cenzorova-

li řadu mých vět ... a já jsem řekl, že Dylan Thomas, když četl hodinu a půl své básně v Americe, byl nejpůsobivější recitátor, jakého kdy slyšeli ... ale pozor, potom se básník vyjadřoval velice neslušně a činil opilecké milostné návrhy dámám z profesorského sboru bez ohledu na jejich věk ... A tohle jsem si odbyl už u paní Medy Mládkové, když jsem tam seděl opilý na večírku na moji počest, tak jsem řekl jedné dámě, abych ji potěšil, že bych ji, dříve či později, rád opíchal ...

A pak byla pauza a mí posluchači, hlavně ti mladí posluchači filmové fakulty, kde přednášel můj přítel Arnošt Lustig, ten, který nikdy nemluvil německy, protože byl v Terezíně šest let, ti mladí byli v džínkách a ve vytahaných svetrech, aby se lišili od distingovaných profesorů a redaktorů a jejich dam, dívky měly džínkové kalhoty a světlé holinky a bílou košilku a přes ni dlouhý jakoby doma pletený svetr na zapínací veliké knoflíky, vlněný svetr, protože byla v tom Washingtonu spíš zima než teplo ... a ty dívky se rády smály a když se smály tam někde za mými zády, vždycky jsem myslel, že to je chlapský smích, ale když jsem se otočil, byl ten smích drsný z něžných a křehkých dívek, ostatně, Dubenko, vy se taky smějete ráda jako chlap ...

A vůbec, Dubenko, všichni ti mladí lidé, které přivedl Arnošt Lustig, mi připadali neuvěřitelně mladí, dokonce jsem s námahou mohl jistit z jejich obličejů, že studují ... že vůbec studují, jejich tváře byly bezelstné, plné úsměvů, vypadali spíš jako mladí fotbalisté, jako pražští mladí fotbalisté, jako pražští mladí dělníci, když vykoupání vyjdou po šichtě odpoledne z Čekádě a jdou na pivo na Harfu, zatímco mladí profesoři a pořadatelé, i ti, kteří už byli v letech, ti všichni byli gentlemani, zrovna tak, jako můj hostitel pan Mládek, ten, který kdysi měl na starosti banky, ve kterých měla naše vláda peníze, pan Mládek, ten, který psával básně a napsal jednou dvojverší o kočkách ... a já jsem ty verše zapomenul ... pan Mládek, ten, který byl vždycky očekáván svým kocourem, který se mu otočil kolem krku a tak vyta-

hem stoupali vzhůru a ráno zase dolů, kdy dole v komnatách výtah přivezl nejdřív nohy až po kolena a potom trup pana Mládka a potom jeho krásnou hlavu, a kolem krku jeho zamilovaný kocour ... Tady na universitě měl pan Mládek elegantní tmavomodrý oblek a světle modrou kravatu a vlasy měl na pěšinku a lehce potažené brilantinou a byl to nápadně hezký, dokonce nejhezčí ze všech mužů, co tady byli, nejkrásnější člověk, tichý a zasněný, a když skoupě promluvil, tak se usmál, protože ovládal anglický humor, který byl jen v tónu a maličkém posunu smyslu toho, nač odpovídal ... Ten mladý muž, který mne rychle překládal, měl ze mne radost, měl radost i z toho, že jsem měl to hrozné podmalované oko a rozbité obočí a čelínko, měl ze mne radost, že jsem nevypadal jako Dylan Thomas, o kterém autor Mladého odvážného muže na létající hrazdě řekl, že Dylan vypadal, když přiletěl do Spojených států, jak rozestlaná postel ... Utěšoval jsem jej ... To nic, já se dobře loupu ...

A potom už všechno bylo připraveno, aby Pepíček Lustigl mohl společnosti předvést film Postřižiny. Pravil jsem před zahájením, že to je autobiografická zповěď, že to Menzel natočil jako film pro dospívající mládež a vlastně pro děti, protože u nás ve střední Evropě už i děti mají nejen výchovu love story k vlasti a straně, ale i vyučovány jsou děti o sexuálním životě ... A tak ve Washingtonu, na Woodrow Wilson University, běžely Postřižiny, polovička posluchačů se zvolna vytratila, paní Meda nakonec vyšla za mnou, já jsem už tolikrát ty Postřižiny viděl, že mi přicházelo špatně, seděl jsem a pil pivo s paní Medou Mládkovou, která mi řekla ... Ještě že jste to zachránil, Nikdy ve vaší odpovědi nebylo to, nač se vás ptali ... Ovšem byla to literatura, to vaše povídání, škoda, že nejste clown, i tak, jak jste byl, byl jste clown ... a já jsem pil pivo a jedl jsem prstama to, co bylo připraveno pro hosty té mé besedy ...

Paní Mládková hovořila pak o tom, že pracuje na studii o střední Evropě, že motto bude Úzkost, ta socha pana Gutfreunda ... Vážně?, optal jsem se udiveně, a paní Mládková s tou větší chutí, s tím svým apatitem a gusem mi líčila výtvarníky střední Evropy, ten Sovinec, a hlavně, viděl jste ty sochy pana Nepraše v mých pokojích? Povídám, to nejsou sochy, to jsou kramplý ze staré stodoly, ze starých dílen, už jsem si mohl dvakrát vypíchnout voko, to jsou žentoury a presy na výrobu patentních klíčů ... Vy žertujete!, strčila do mne paní Meda ... a pak hovořila dál o té úzkosti v dílech střední Evropy ... a já jsem z ničeho nic řekl ... A bylo by hezké téma ... Bolestná úzkost lásky hrdlo svírá ti, jako by nikdy ses neměl lásky dočkati ... Kdo to napsal? Povídám: Ale, to je Pásmo od Guillaume Apollinaira ... A paní Meda: A vy o tom musíte napsat esej, o té úzkosti ... když tady byl pan Krčma, tak já jsem myslela, že by to mohl napsat on ... ne, on ne, ale vy! a píchla mi do prsou nehtíkem zdobeným červeným lakem ... Ten Krčma ale, to je střední Evropa! Víte, co udělal, když umřela Olga Scheinpflugová a současně dostala titul národní umělkyně? Krčma nařídil otevřít rakev a mrtvé Olze takhle v naklonění ukázal už zarámovaný titul s jejím jménem a že je národní umělkyně ... ale, pane Hrabale, byla jsem speciálně ve Vídni, u Vídne je potom zámek, šel mi naproti umělec, malíř ve fraku a s brádkou, bylo to na zámečku, kde už byla spousta lidí a auta z celé Evropy ... a zděsila jsem se, viděla jsem, jak přivážejí jateční krávy a telata a prasata ... a pak, když seance začala, tak ten umělec před diváky, a tedy obdivovateli svého umění, předvedl, jak podřízli tele a potom prase a umělec v tvůrčím vytržení namácel štětce do krve a do jakési hnědé a tmavočervené barvy a na našepsované plátno tvořil gestickou malbu, bylo to úžasné ... všechny obrazy jsou s přimísenou čerstvou krví ... a diváci a kritici sledovali další porážku prasete a další

podříznutí tak, jako to dělali židovští košeráci ... a ten umělec je dneska milionář ... celý ten styl mi děsil, byla to synagogální rituální jatka, hovořila paní Meda ... A já jsem slyšel, jak film spěchá ke svému konci, slyšel jsem, že se diváci smějí ... povídám, raději tam vejdemo ...

A Dubenko, a vešli jsme a přístroj vrčel, Francin vysunul své ženě sukni a pak gumičkou od pumpičky na bi- bykl něžně a symbolicky vyplatil svoji manželku za to, že se odstříhla od starého Rakouska a nechala si ustříhnout vlasy tak jako francozská černoška Josefina Bakerová ... A světlo a než jsme se s překladatelem posadili do starobylych křesel a rozkřičela se ... byla to předsedkyně feministického hnutí, která se na mne dívala jako na bestii, kterou je třeba zabít, jak jsem si mohl dovolit napsat a Menzel natočit film, který je brutalitou, urážkou, hnusem, který je něčím, proti čemu ona a celé feministické hnutí protestuje, že veřejně a ve filmu se bije žena ... Povídám, ale paní, já jsem ze střední Evropy, kde i za Rakouska bylo zvykem, že manžel musel aspoň jednou za den svoji manželku protáhnout za vlasy kuchyní ... A ta feministka hulákala na mne dál, dokonce zvedla deštníček a naznačovala gesticky, že by mne nejraději propíchla tím deštníkem, že jsem nejen já hnus a nejen i režisér je hovado, které uráží vkus a čest a morálku slušných lidí, ale jak může socialistický stát takový hnusný film nechat běžet, proč ten film nebyl stahnut už v Praze? A já jsem zvedl ruce a povídám ... Dámo, máte právo na to, co říkáte, ale proboha, tady jsme v promítací síni, jde o film, vy jste se spletla, vedle je hned kostel, měla jste jít si stěžovat pastorovi ... Ale ta feministka

hrozila mi dál deštníkem a titulovala mne slovy, která můj překladatel odmítnul přeložit ... A tak, Dubenko, jsem začal tu svoji slavnou cestu po Spokojených státech, okřál jsem, teď, když jsem mohl být tím, kterým jsem, velice dobře jsem okříval tou vaší nití, na kterou jste mne namotávala a stahovala jako draka z nebe, a já jsem věděl, že při mně stojíte, že jste ta moje Johanka z Arku, že jste moje múza, že se usmíváte jako ta utonulá ze Seiny, že přece jen nakonec dorazíme se Zuzanou do toho vašeho San Franciska, tam do Stanfordu, odkud mi posíláte po niti psaníčka, jako i já s cikánkou jsem kdysi pouštěl draka na nebesa nad Okrouhlíkem ...

Milá Dubenko, teď musím vám taky něco říct o Zuzaně, proč je schopna překládat nejen mne, ale i pana Kunderu? Proč umí tak krásně česky nadávat a hovořit sprostě? No protože studovala slavistiku v Praze, bydlela tady dva roky, chodila večer po hospodách, dokonce tak jako já, u Tygra jí říkali žertem, že bude v lokále mít přístýlku a pošta jí bude chodit Praha 1, U zlatého tygra, Československo. Ale pozor, Zuzana taky vystudovala v Curychu universitu, taky tady napsala disertační práci o mé próze, tady letos dokonce svoji doktorskou práci nazvala Hommage á Bohumil Hrabal ... a její disertační práce se jmenovala Hlučná samota a hořké štěstí Bohumila Hrabala. Pozor! Ale ona taky se naučila italsky, a taky slovinsky, kde studovala v Lublani. A pozor! Když začal Walesa se Solidaritou, tak Zuzana se učila polsky, protože věděla, kde je její místo, v Gdaňsku a Varšavě se Solidaritou. A pozor, Dubenko, Zuzaná tady v Americe byla na stáži v Ann Arbor čtvrt roku a znala jen cestu z kampusu do knihovny a tak ... Proto, Dubenko, pochopíte, proč Zuzana se koupala a napravovala si z těch jazyků a překladů a článků o mně

a Kunderovi a panu Weinerovi a panu Haškovi a panu doktorovi Franz Kafkovi, proč koupáním si rovnala tu svoji lehounce narušenou páteř, míchu.

A tak jsem dva dny tady žil ve Washingtonu jako hrášek v lusku, nejraději jsem byl, když mi někdo vzal na vodopády Potomacu, nic takového jsem neviděl, ohromoval mne ten několik set metrů dlouhý sklon řečiště mezi balvany a skalami, váhal jsem skočit a utopit se a nechat se roztrástit tou valící se spoustou, ne ze zoufalství jako pitomý sebevrah, ale jen proto, že ten Potomac lákal, že člověk musí se dostat někam, tam, oč usilovali beatníci a hippies a kuřáci marihuany a všichni ti filosofové, kteří milovali satori, stav vytržení, ten velký mystický zážitek, Shantih, Shantih, Shantih ... ten mír, který překračuje veškeré lidské myšlení. A taky jsem si zamiloval ty listnáče kolem Washingtonu, ta údolí, kde Američané schválně nechávají stromy tak, jak padly, aby každý viděl, jak vypadá les, který se zmlazuje sám, hned ve městě. Už tam začíná Boubín, prales, kterým se batolí mývalové, kteří tady mají explozi jako labutě u nás ...

A taky, Dubenko, jsem byl pozván na party, do soukromí, kam jsme byli s Arnoštem pozváni na počest, že přijede sedmnáct ruských filmových umělců ... a tak jsme se tam vydali na periferii do výškového domu, a přijala nás krásná dáma, mohlo jí být padesát let a možná taky sto let, měla dlouhé kalhoty z hedvábí v barvě meruňkové zmrzliny a dlouhý tříčtvrteční hedvábný plášť, vlasy měla slámově žluté a kouřila cigarety z dlouhé špičky, Arnošt Lustig řekl, že jsou tady všichni lidé, kteří dělají kulturu hlavního města. A všichni mladí mužští měli odbarvené vlasy do šeda, tady byla teď móda mužských platinových vlasů ... A pak jsme se bavili o literatuře, všiml jsem si, že kouří jen ženy, kdežto z mužských nikdo, Arnošt Lustig mne chválil a já jsem se styděl, dveře do ohromné jídelny byly otevřené, švédská tabule čekala, až přijede

sedmnáct sovětských filmových umělců ... a hostitelka chodila telefonovat a Arnošt mi řekl ... Bohouši, ty děvko vošklivá! Ti Rusové nepřijedou, asi se někde vozrali v Novém Yorku ... a zvedl se, a vešli jsme do jídelny, a vybírali jsme si ty nejchutnější kousky mas a pili jsme k tomu kalifornská červená vína, a zatím tam uprostřed vybrané společnosti paní domu spínala prsty, ty její kostičky praskly a šetrně sdělila hostům, že Rusové se museli vrátit nazpátek na letiště, že na letounu byla závada ... a vlídným pohybem pozvala hosty do jídelny. A Arnošt Lustig plesknul mi po rameni a zvolal: Bohouši, ty děvko vošklivá!, a načnul šampaňské. Tak jsem se uvedl do high snobiety ...

P.S.

Milá Dubenko, jezdím každý den do Kerska, každý den vychutnávám tu situaci pracujících, že jezdím autobusem do Kerska a z Kerska. A když přijíždím, tak jako po koberci mi jde barevným listím vstříc šest koček ... a dělají kotrmelce, a dívají se na mne vzhůru nohama, leží na zádech a ten teplý fénový podzim s nimi hraje ... a pak mne doprovází bílou brankou ke stolu a včera mi přihodil někdo plotem ještě dvě, tak už tady mám dvanáct koček na stravu, a Dubenko, začínal jsem se třemi kočkami na jaře a teď jich mám tady tolik, a teď už nemám sílu je nechat strílet a tak to tady mám zrovna tak, jako když na začátku tohoto měsíce najednou panu velvyslanci Spolkové republiky do zahrady se nastěhovalo nejdřív pár set východních Němců a potom už tisíc, a jeden čas na velvyslanectví byly tisíce asi čtyři, a další tisíce se ubytovaly před plotem a ve Vlašské ulici ... a tak jsem chtěl poslat panu velvyslanci Spolkové republiky telegram, aby si z toho nic nedělal, že já mám na zahradě dvanáct koček a že si taky nezoufám ... A tak, Dubenko,.. V Praze se dějou věci! Každý den jsem tam byl, každý den navečer jsem taxíkem jel ke Kocourovi, na pivo,

ale šofér to hned poznal a tak mi pošeptal ... Já vím, co chcete. Já to chci vidět taky ... A tak jsme jezdili nahoru a dolů, jezdili jsme nakonec Karmelitskou, protože Vlašská ulice už byla plná Němců ... a tak jak jsme jezdili, tak jsme s taxikářem míjeli nejdřív stovky a potom snad tisíc aut s poznávací značkou DDR ... a hlavně jsme viděli ty tisíce lidí, mladých lidí, seděli na ulici až ke kolejnicím, podobalo se to množství sportovně obelčených lidí, jakémusi nádraží v sobotu, odkud vyjíždí celé velkoměsto na výlety někam na Sázavu, za mých mladých let ... A Dubenko, těch dětí! Dokonce přijel do Prahy na kole sám ministr zahraničních věcí pan Genscher ... A já jsem zatím krmil těch mých dvanáct kočiček, potom jsem přešel ke švagrové o barák v lese dál, tam jsme měli kočky čtyři, a taky jsme byli lehce zděšeni, co si s těmi kočkami počneme? Zrovna tak, jako co si počne hlavní město Praha s tolika Němci, kteří chtějí emigrovat do Německa, Heim ins Reich ... A já jsem chodil Prahou a nakukoval do těch stovek aut DDR, dokonce jsem viděl, že tady stojí nejen peugeot, ale i bílý mercedes ... ale dojaly mi všechny ty trabanty, vyštafírovaný, u zadního okénka dětské míče, plavky, tak, jak se ti Němci vraceli snad z Balatonu a pak to zapikovali a přelezli ploty na velvyslanectví a pak celé dny a noci, s dětmi a tak ... seděli vedle sebe v té Vlašské ulici ... a tak jsem, Dubenko, nakonec viděl, v půl páté v úterý, Karmelitská byla plná autobusů ČSAD a Němci nastupovali a autobusy je odvážely na nádraží a pak vlakem někam na sever ... A pak za dva dny jsem se tam šel, Dubenko, podívat a odvlékaly se další stovky těch pozůstalých aut a ulice Vlašská, tam jsem to viděl ... dva valníky dětských kočárků, a říkali, už deset nákladáků lahví a papíru a sáčků a plínek, a pořád při stěnách tam bylo tolik smetí a odpadků, ještě třicet nákladáků, a víc ... Tak, Dubenko, tohle jsem viděl v Praze, Němci odejeli, ale my v tom Kersku máme pořád dvanáct koček a kočat a kocourů, u švagrové jsou do rezervy

kočky čtyři ... Velvyslanec Spolkové republiky v Praze si oddychnul, ale co já? A vůbec, s těmi Němci, se sousedy, máme, Dubenko, vždycky kříž a třápení ... Tak v roce třicet osm chtěli Heim ins Reich ... tak si pro ně nakonec přišel Hitler a vzal si je i se Sudety a nakonec i s námi ... Pak Němci válku prohráli, tak zase my jsme si vzpomenuli na to jejich Heim ins Reich ... a odsunuli jsme je do poraženého Německa ... A teď se píše rok osmdesát devět a zase! Němci si sednou v záhradě velvyslanectví Spolkové republiky, pak zaplní Vlašskou ulici a tak ... a nechají tady bordel a odjedou vlaky ... zase Heim ins Reich ... Dubenko, moje žena, jak jsem vám napsal, než umřela, tak když jsem se jí několikrát ptal, kam by tedy chtěla ... Domů ... Kam? ... Tam někam nahoru, tam, kde je její papá ... do nebe ... Heim ins Himmelsreich, tam, kde je její papá i Himmelpapá ... Jenže, Dubenko, to je krásné, co vám píšu, ale co budu dělat já s těma šestnácti kočkama? Kam je odsunu já? Trnu, že naopak, až odejde ten krásný fénový, teplý a milostný podzim, tak všechny zatoulané kočky mi přelezou plot a ubytují se mi tady v Kersku tak, že se sem budu už bát jezdit a zanechám kočky svému osudu ... Ale já je neopustím! Proto, prosím vás, Dubenko, považujte toto psaní za kartáčový obtah mého diskordantního srdce ...

=====
Bohumil H r a b a l : TŘÍNOHÝ KŮŇ NA DOSTIHOVÉ DRÁZE
PRAŽSKÁ IMAGINACE, svazek 83

3.11.1989
=====

4.

(Pokračovanie)

Viacposchodový moderný nájomný dom na via Donatelle č. 65 - 67 v Ríme, kam už rok doručuje pošta moje listy Giuliana Benzoni, snubenici MR Štefánika, už i na prvý pohľad z ulice sľubuje luxusné vybavenie vnutrajška budovy: ak som porozumela dobre, že sú Benzoniovci vlastníkami, tak už aj vlastnenie jediného mnohoizbového bytu, rozťahnutého na najvyššom poschodí pozdĺž celej terasy, znamená pre bežnú občianku mojej vlasti, akou som ja, hotové bohatstvo. Okrem tohto činžovného paláca - či len účasti vo vlastníctví tejto nehnuteľnosti, - majú Benzoniovci starší letný kaštieľik s citronovým hájom a vlastnou plážou nad morom v Sorrente - veď taďe som už pred 20 rokmi (1949) letmo prebehla na malom Topolinku s vtedajším manželom, slovenským básnikom a korešpondentom Československej tlačovej kancelárie od r. 1948-50 v Ríme, - o tom už i pani Giuliana vie a ľutuje, že sme sa už vtedy nezoznámili, boli sme obe mladšie, žilo ešte toľko ľudí, čo dobre poznali aj Milana Rastislava, ale zopár ich ešte žije, napríklad senátor Ferruccio Parri, veduca postava talianskeho odboja v druhej svetovej vojne, dlhročný priateľ panej Giuliany. Zaujatá hlavne vždy rozhovorom, letmo si všímam okolie, ako v rýchlom filme prebehme priestranou vstupnou miestnosťou činžovného paláca, všetko samý mramor, ligot, na prízemí vrátnik, uctivo sa klaňajúci pani Giuliane. Výťah rýchle, hladko stúpa nahoru, nepočuť ani zvuk odchyľovaných dverí, na ňom, a psík za dvermi bytu na najvyššom poschodí nás už víta brechotom, v ktorom sa mieša zvláštny clivý tón s bezuzdnou radosťou, len čo však vstúpime do predsiene bytu, náhle stíchne a už len slabo skučiac plíži sa pozdĺž steny chodbou preč. V priestranom, svetlplnom salóne s východom na slnečnú terasu zastretým vlajúcimi pavučinovými záclonami, čaká nás už shromaždená rodina. Poznávam najprv vdovu, švagrinú panej Giuliany, pani Šeherezádu, pôvodom libanonskú princeznú, jej syna, synovca panej Giuliany Alberta Benzoniho,

publicistu a pracovníka na sekretariáte Talianskej socialistickej strany, ktorý sa hneď živo ubezpečuje, že od Giuliany už dosť veľa o ňe vedia a tešia sa najmä na moje novinky z posledných udalostí vrcholiacej prúžskej jari v mojej vlasti, Dubček a to všetko, však viera, zatlieska uvoľnene dlaniami. Trochu mi pripomína obľúbenú postavu Pierra Bezuchova z *Voľaj a mieru*, fyzicky aj inak, má šokosa i okuliare. Pani Giuliana, ktorú bales musieť nezveľa i ja ako všetci okolo nej (niekoľko tí čom) volá iba Giulianou, sa blázne ale trochu aj akoby chce Alberta proti, umiernenú, dívajú na neho, nepochybne je jej miláčikom, rozumaju si pány pohľadom, a tak Alberto Benzoni, ktorého tiež bude musieť volať len Albertom, - odstúpi, aby nahliadol všetkým čo chce na dno sklenky pravú whisky, doplnenú sodou a kúskom ľadu, na uvítanie. Snáď sa ozluví pomerne ešte mladej domácej panaj, že som prišla nevhodne, nevedela som... ale ona zavrtí hneďou zľstisto sa lesknúcou, prirodzene upravenou hlavou, závitne mala uzku temer detskú, priehľadnú ruku, nie, vraj naopak, dobre že som tu, veľmi dobre i pre Giulianu. Vtom zase brechot, skubanie, zazvonenie a brechot akoby usekol. Malý čierne Noxik, len čo zachytí zvuk výťahu, ešte veľa ráz postážený nádejou, ktorá vzkrsla v jeho malej onkratej klavičke, ešte veľa ráz sažíje chvíľu očakávanie svojho pána, ešte veľa ráz v bolestnom sklamaní zvesí chvost i tenké dlhé usi a zlezie do kúta alebo pod kreslo vdovy po pánovi. Už dva týždne temer nezerie. Jeho čierne lesklé telíčko sa drobno chveje. Po privítaní s novými končujúcimi hosťami berie si na Giuliana k sebe, na druhú stranu bytového traktu. Jej izba nemá viac ako dvadsať stvorcových metrov, je svetlá, vlhka, zariadená staršia, ba aj už starobylým nábytkom. Moju pozornosť upúta najmä pomerne vysoký a rozložitý písací stôl, nelesklý, mieru zafarbený, nejaké ozaj vzácne starobylé rekvizity, vyblemlená farbu nepremávajújú, ostáva aké je už storočia. V knižkách a priepavných na hornej, písacej ploche stola, ktoré tvoria skusi záštitu pre písaceho, uvidím usporiadané zväzky listov, nejaké písomnosti, ale len v časti, ktorá je otvorená. Klasická jednoduchá posteľ je zastlaná: opodiaľ menšia štýlová pohovka, kresielka, stolík. Vzdú pri stene jednoduchá knižnica bez skla, hneď v nej zbadám zobraň diela Tomáša Garrigua Masaryka,

Denník duše obľubeného talianskeho pápeža Jána 23. ho, rozličné knihy, historické, ale aj beletriu a poéziu. Prevalu tvoria knihy v reči talianskej a francúzskej. Aj so mnou hovorí pani Giuliana naďalej - a bude to tak stále, - najradšej len po francúzsky, hoci hovoreve ovládam lepšie taliančinu. Nemám prax po francúzsky hovoriť, vo Francúzsku som nebola, no preložila som dosť kníh z francúzskej prózy i poézie klasickej i celkom modernej, a tak gramaticky, štylisticky, teda literárne ovládam francúzštinu lepšie než taliančinu, ktorú však poznám dôverne ako reč nielen literárnu, ale i trhovú a pouličnú zo spomenutého dvojročného pobytu v Ríme. Nie, vyvracia mi pani Giuliana dojem, že asi dáva prednosť môjmu gramaticky aj inak dôkladnejšiemu francúzskemu prejavu, - nie, zdorazňuje, že takto jej to padne dobre, aj s Milanom zväčša po francúzsky hovorili, aj písali si po francúzsky. Neskôr mi o tom povie i viac.

Nad posteľou v pozadí uvidím zrazu pri knižnici v zožlknutej pasparte na zasklenej fotografii v zlatistom rámičku dobre známou, už i mne tak milú panorámu, - fotografiu košarišskej fary a kostola s lipami. Obrázok je dosť vyblednutý, ale ešte na ňom všetko dobre poznať: na oboch budovách sa máločo zmenilo, zato lípy pred kostolom narástli tak, že len veža kostola vyčnieva nad nimi, inak kryjú celé priečelie kostola, pokým sú zalistené, oboznamujem pani Giulianu s tým, čo som nedávno na mieste, znázornenom fotografiou, sama videla. Giuliana mi zase upresňuje rok vzniku fotografie, Štefánik si ju vraj sám spravil, lebo bol aj vynikajúci fotograf, keď sa chystal z Košarísk do Paríža. V Paríži si dal fotografiu zarámovať, - čítame spolu meno firmy v Paríži na zadnej strane obrazu, - a takto zarámovaný zavesil si obrázok nad posteľ vo svojom parížskom byte na rue Leclerc č. 6., kde mu obrázok visel po všetky tie roky, čo tam býval, poťažne čo sa do bytu vracal zo svojich ciest po svete, z vedeckých výskumov i z bojových misií počas vojny, vcelku bol obyvateľom bytu na rue Leclerc od r. 1907 do r. 1919. Mal vraj obrázok svojho rodného domu i kostola, v ktorom ho krstili, ako kúsok domova nad spiacou hlavou nadovšetko rád, a zdôraznil i sám svojej snúbenici Giuliane, že jej dáva obrázok práve ako svoj najvzácnejší poklad: priniesol jej ho z Paríža do Ríma začiatkom júna r. 1918,

popri iných ako hlavný zásrubný dar. Odvtedy je košarišská fara aj kostol pri nej pri pani Giuliane, nad jej posteľou, kdekoľvek od r. 1918 bývala.

Ale vykladám i ja svoje slovenské darčeky pre pani Giulianu: umelecky vyrezávanú drevenú kazetu s hrstou hliny slovenskej prsti vo vrecúšku, kazeta je dielom majstra rezbára Pašnika z Košarísk. V prieppravke pod vrchnákom, ktorý sa otvára automaticky na stisknutie gombíka naboku kazety, je pri vrecúšku z hrstou zeme z Bradla, kde je Štefánik pochovaný, priložený aj list od Košarišťanov a Brezovčanov (Brezové je okresné mesto), ktorí pozývajú markýzu Giulianu Bonzoni, snúbenicu ich drahého rodáka Milana Rastislava Štefánika, na návštevu na Košariská, na Bradlo i na Brezovú. Panej Giuliane sa pri čítaní listu, ktorému zčasti rozumie, rozžiaria tmavé oči, rozťahnu usta v úzkej jemnej tváričke do blaženého úsmevu, musím jej hneď porozprávať čo viem o Pašnikovi, ktorý jej kazetu vyrezal, o Košarišťanoch, ktorí ju volajú, o všetkom. O strážcovi Bradla, ktorý údajne dlhé roky strážil mohylu Bradla ešte za prvej republiky, a ktorého Giuliana viac ráz na Bradle stretla, keď ta sporadicky zavítala, - o tom strážcovi, žiaľ, ani o jeho domčeku pod Bradlom nič neviem. Sotva už dakto Bradlo posledných 20 rokov u nás (1948-1968) strážil! Iba cudzie lietadlá vojenské, údajne francúzske a talianske, údajne ešte i po prvej druhej svetovej vojne, občas pri výročiach, spravili nejaký prelet nad Bradlom, úradne povolený, lebo veď tam ležal francúzsky vysoký dôstojník Štefánik, aj talianski dôstojníci piloti. Ale i ľudia, domáci, z okolia, prichádzali tajne polotajne na Bradlo, zakladali aj pietne ohne na všetkých štyroch stranách okolo mohyly. Odteraz však, - už te i počuť, - bude sa veľkolepý monumet Štefánikovej mohyly na Bradle i opravovať, veď je to i jedinečná architektonická pamiatka, vzor veľkolepej pietnej stavby, kongeniálne zasadenej do prírody, sama som videla pred mesiacom, rozprávam Giuliane, že vápencové kvádre, stavebný materiál mohyly, už na mnohých miestach nielen vetrajú ale i rozpadajú sa, a tak odteraz... mení sa všeličo v mojej krajine, v Československu, mení sa nielen vzťah vlády a jedinej vládnucej, Komunistickej strany, k Bradlu a hrdinom tam hore pochovaným, ale aj k iným, zanedbaným ba trestuhodne náročne v zaslepenej zášti zanedbaným, znevažovaným hodnotám života spoločnosti i jednotlivcov, - dochádza skutočne k renesancii úcty i k trom zakladateľom prvej republiky, predstaviteľom

zahranicnej zložky odboja. Tak sme zase v tom, čo jednu najväčš-^{5.}
šmi zaujíma, a druhá v čom žije a sprostred čoho i do Ríme
prišla, všetko jeden širokruh dejín i prítomnosti, od Štefánika
po Dubčeka. Obdivujem rozhlád panej Giuliany, aký ukazuje
vo svojich znalostiach o našom novom celospoločenskom pohybe,
ktorý ona sleduje vraj nielen z talianskych, francúzskych ozna-
movacích prostriedkov, ale aj z veľmi zasvätených a dôkladných
informácií, ktoré má priamo v domácnosti od synova Alberta, pub-
licistu a politického pracovníka, a nielen od neho. Pani Giuliana
i vôbec rodina Benzonich styka sa už roky s viacerými generáciami
rodiny Mendolovcov aj iných známych popredných ľudí v talian-
skom hnutí socialistickom i komunistickom. Od nich má dosť
dobré prehľady i v tom, čo znamenajú osobité cesty k socializmu,
a ja ju radostne prekvapujem, keď sa pochválim, že články a úva-
hy o týchto osobitých talianskych cestách som prekladala pre
potreby našej kulturnopublicistickej tlače najmä v posledných
dvoch rokoch. Na Slovensko pôjde, určite príde, rozhoduje sa
pani Giuliana uprostred nášho rozhovoru, keď nam už donveduca
na jej prosbu bola priniesla do izby aj dva šálky dobre voňajúcej
zrakovkej kávy, - naozaj sa nám zišla. Ale zoberie aj Alberta,
- ten bude šťastný. On veľmi miluje shrnnutia, opravdivo a o
konkrétne veci zaujaté shrnnutia ľudí, dávaj, fascinuje ho to.
Ale ešte uvidíme, ako sa to bude vyvíjať ďalej. Sú i hlasy...
No a zatiaľ tu máme prácu, obe, lebo i ona sa bude každý deň
na ňu veľmi systematicky pripravovať. Ukáže mi aj niektoré doku-
menty, listy, knihy, staré noviny, - už každý deň podľa toho, čo
práve bude na programe, ktorý úsek z histórie jej známosti či
zo života a úsillí Milana Štefánika si stanovíme na rozhovor.
Teším sa, že za prirodzené pokladá pokračovať v rozhovoroch
o minulosti každý deň, že dokonca mi dá nazrieť do vzácných
dokumentov, do svojej osobnej korešpondencie. No vidím na
jej inak bledej, pobernej, teraz však zružovenej tvári, že
sa na to teší, a ako sa teší na naše prechádzky po starých milých
miestach, lebo v tom sme tiež zajedno, každý deň podľa toho, čo
si určíme, budeme v rozhovoroch blúdiť aj ulicami, navštevovať
domy, miesta, ktorými chodil Štefánik, prirodzene i tie, ktoré
sa viažu k ich zoznámeniu i ďalším spoločným príbehom. Napokon
sá mi priznáva - a je to odpoveď na moju poznámku, či to nebude
pre ňu vyčerpujúce, - naozaj, ju to všetko len oživuje, ani

nevie vypovedať niekoľko a čo to pre ňu znamená. Doteraz vraj s nikým o týchto veciach nejako veľa nehovorila, iba tak, bežne - hovorila sa toho dlhý čas nechcela sama príliš dotýkať, - možno sa však nenadaril nijaký taký človek, ktorý by bol ochotný s ňou prežiť jej dávny príbeh tak, aby to bolo i preňho zážitkom citovým. Teraz - i čas dozrel, je rozumnejšie rozlúčiť sa s tým a odovzdať, čo človek vie - ďalším, - jednak, doplniť s usmevom, - našiel sa, zjavil sa ten človek, ktorý... vlastne, počítala v duchu, zasať sa rozpustila, - celkom dobre by si mohla byť práve ty mojou a Milanovou dcérou, našla petenku. Nie, nepriech sa, hovorila ako cítia, ale aby si hlavne vedela, ja už som skutočne nič od života nečakala. A teraz zrazu vidia, že ešte niečo dôležitého prežijem, že môj starý život má znovu význam sám o sebe! Takže nijaké obľady, obavy.

Rozosvecuje starebylý stojaci luster, izbička je zrazu veselá, celá ružová. Svetlo sa zastavilo na portréte, zavesenom akosi ústredne uprostred čistej bielej plochy steny. Som v rozpakoch, váham: je či nie je to Štefánik. Vyhli sa výrazná, dosť veľká plocha svietiacej pleťiny nad čelom, oči aspoľ prižmurávané, a predsa, ... ak aj nie on, tak jeho duch by to mohol byť. Ale ani jeho duch nie, - prežila som si v hornom rožku obrazu vznik portrétu jún r. 1918, teda dátum, kedy Štefánik žil, a ako žil, lebo v júni r. 1918 sa se svojou láskou, ženou jedinou, ako ju nazýval, - v Ríme zasnuboval. Dolu v ľavom rožku nezakreslenej plochy čierne bieleho obrazu, teda kresby, - je venovanie: markýze Giuliane Benzoni na pamiatku hrdinu, Desnardi, Róm, jún 1919. Desnard, francúzsky maliar a kresliar, tiež rektor Francúzskej umeleckej akadémie v Ríme i v označených dvoch rokoch, priateľ rodiny Benzoniovcov ako aj veľa iných významných francúzskych osobností v Ríme zo sveta polit., kultúrneho i intelektuálneho, a to priateľ nielen v označených rokoch, ale aj dlhší čas, podobne ako tradícia priateľstiev s francúzskymi kultúrnymi i politickými svetom, ťahala sa v rode Benzoniovcov cez viac storočí, - Desnard nakreslil Štefánikov portrét v r. 1918, keď obaja, Milan i Giuliana, boli šťastnými zaľúbencami i snubencami, a keď si Giuliana pyšne viedla snubenka k Desnardovi do jeho ateliéru v budove Franc. umeleckej akadémie na Trinità dei Monti v Ríme, pretože

Besnard sám o to oboch poprosil, len čo spoznal Štefánika u Benzoniovcov v paláci Taverna a zatusil načrtnúť si portrét nevšednej osobnosti, generála Štefánika. No Besnard na rozdiel od fotografov, ktorí vyfotografovali Štefánika už ako generála, žiadal si dať generálsku čiapku dolu z tej zaujímavej hlavy, a bez generálskej čiapky vyzeral Štefánik vraj hočne starší. No nepriečil sa ani chvíľku, ochotne sedel Besnardovi pre portrét i viac ráz, i jeho to zaujalo. Aj po viacerázovom sedení ostal portrét ešte nedokončený, tak ho aj všetci ponímali. No po tragickej smrti Štefánika v máji r. 1919, daroval maliar a rektor Besnard Štefanikov posledný portrét markýze Giuliane, a to ako dátum prezrádza, - o rok po smutnej udalosti. Štefánik je na portréte smutný a unavený, ale Giuliana, ktorú sa už i ja učím volať ako si žiada, len Giulianou, - mi hovorí, že práve tento portrét je jej najmilší, lebo takého ho vidala, keď prichádzal vyčerpaný za ňou, keď zavše, neúprosne zahľadený do pravdy, strácal nádeje, či sa kedy, ale hlavne ako sa raz celá vojnová haravara skončí, - nemal vraj ružové výhľady, lebo tušil, že pre nespravedlivé riešenie problémov medzi väčšími i menšími národmi, najmä pre neuspokojené náreky, napriek rozumnejšiemu, lepšie usporiadanému európskemu svetu, - dojde k revanšizmu a k novej vojne. Tieto polohy striedali sa u neho s nadšením za zápas, ktorý viedol po boku Masaryka za lepší osud národov českého, slovenského, moravského i sliezskeho, - spomínal rád všetky štyri národy takto, - ale ako sa blížil koniec vojny, narastali uňho obavy o osudy väčších celkov, ... tento portrét vyjadruje práve tú hlavnú pravdu o ňom. Jeho krajnú obetavosť, húževnatosť, ale i jej hranice, - vyčerpanosť a obavu z nedovršených veľkých plánov a nádejí. Veľmi, veľmi často som no práve v takýchto jeho chvíľach chápala najväčšmi. « predsa ... rozosmeje se zrazu Giuliana celá od hlavy po končeky štílnych prstov ešte stále nezvráskavených ruk, - pokýve hlavou s krátko prstrihnutými jemne zvlenenými vlasmi, - predsa, život nie sú len veľké problémy, a láska len spolucítenie, kýve hlavou na mňa, akoby ma volala za svedka či pomocníčku pri nejakom divadielku, ktoré možno odhaliť zavše i pri najtragickejšom osude. Videla som zárodek tohto postoja už i pred chvíľou, keď vyskočila pružina na dotyk geabíka a

kazeta ukázala pod vrchnákom svoj hlavný poklad - vrecuško s prstou slovenskej zeme od Bradla. Košarišťania mi dávali kazetu do ruk s opravdivým dojatím, temer so slzami v očiach, Giuliana ju prijímala s plnou dôstojnosťou a láskou, ale zároveň jej v očiach preskočili plamienky živúceho záujmu najmä o živých ľudí, čo jej dar poslali a čo ju i volajú medzi seba. Oceňuje však vysoko prácu rezbára Pašmika, dotýka sa prstami jemných výrezov ornamentov, vrecúška prsti sa nedotkne a odloží kazetu do hlbokého priečinka svojho písacieho stola. Priloží k nej i platne z opier, ktoré som jej priniesla - Smetanovu Libušu i Suchonovho Svätopluka. Potom uvoľnená, rozveselená, listuje v stránkach mojej knihy o Štoplíkovi, ktorú som jej tiež priniesla spolu s inými svojimi knihami. Zaujali ju prvé, milé kresby Štoplíka, ale chce poznať i text. Má slovníky, po slovensky ešte trochu vie, a ja ju ubezpečujem, že takému prostému textu, aký predstavuje môj Štoplík pre malé deti a školákov, určite porozumie.

Po večeri za úzkym, podlhovastým stolom s vyrezávanými ornamentami na štýlovom čiernom nábytku i okolo stola, po večeri skromnej, výdatne doplnenej ovocím a syrom, dohovárame si zajtrajšie stretnutie. Príde ma vyzdvihnúť do hotela, alebo radšej k Rosattimu na piazza del popolo, - tam má tiež stlp, pamiatku po jednom z najslávnejších Francúzov, - žartujem už i ja, - po stretnutí sa vyberieme do starej, pamiatkami histórie obsadenej štvrti Ríma, tam bývala v paláci Taverna, tam sa prvýraz stretla i so Štefánikom v paláci Primoliho, potomka Napoleona, tam spolu s ním mávala i schoďzky a obchôdzky po ministerstvách v palácoch... takže z paláca do paláca, dovidenia zajtrá o desiatej, arrivederci Giuliana.

300

Z telefonu se ozývá cinkání jako na paralelce a my víme, že náš dvoják někde volá. Víme, že teď se Bedřich nutně vrhne k aparátu a bude do něj chvíli křičet:

"Slyším!..."

Případně:

"Neslyším!..." Což bude odpovídat pravdě.

Asi rok po tom, co ho vyhodili z fakulty, zastavilo před naším domem auto. Vystoupil telefonní opravář a obrátil se na nás v domnění, že mluví s tím druhým. Přitom se Bedřich dověděl, že máme netypickou společnou linku s někým, kdo bydlí až na druhém konci ulice a kdo si prý stěžoval, že slyší naše hovory.

"Na co by právě tebe odposlouchávali, nejsi pro ně přece důležitější. Víš co bys musel dneska dělat, aby o tebe měli zájem?"

"Ten chlap mi tenkrát řekl jasně: Stěžuje si, že slyší vaše hovory."

"A proč by si tedy stěžoval, kdyby tě dostal úkolem?"

Pokřčení ramen. Nejvíce se ho asi dotklo pomyšlení, že by za odposlouchání už ani nikomu nestál. Suverénně rozpřítý škleb, na který nemůžeme koukat. To sť raději křičí do hluchého telefonu. ...Ten opravář si tenkrát ale mohl stížnost taky jenom vymyslet, aby nás upozornil, že něco není v pořádku... Ale právě tak dobře mohl místo "slyší" říct "dostávají" - někdo volá k nám, a zvoní to u nich... Jeden známý inženýr od spojů se ~~nás~~ tenkrát zaručil, že touhle cestou se odposlouchávat nedá. Ale jiný spojař nám poradil předstírat, že i my slyšíme hovory jejich...

"Slyším!...haló...Slyším!...Slyším!..."

Mlčení na druhém konci drátu, pokud ten drát má vůbec nějaký konec, otrásá domem a rozkmitává jeho chatrné zdi, otrásá námi.

"Slyším! Neslyším! Vidím! Nevidím! Dejchám! Nedejchám!"

Pokřikovaly na sebe vždycky děti, aby ten třes přehlušily.

"Jeho žena dělala v kuchyni na vnitru," hájí Bedřich tvrdošíjně svou představu, protože ho zároveň uráží pomyšlení, že by za odposlouchávání nikomu nestál.

"Tak uznej, jaký informace by je mohly od tebe zajímat. Děláš něco? Stýkáš se s někým? Zavoláš vůbec ještě někomu?..."

Beztek máme telefon už jenom na to, aby se Martina vykecávala se svými kamarádkami. A konzumovat takhle jejich tlachání by byl myslím pro odposlouchávače opravdový trest.

Kdyby jim Bedřich za nějaký zájem ještě stál, možná že

bychom na tom byli líp.

„Kvalitně, že je ti Bedřich opravdu věrný,“ ptávali se kdysi známi.

„Ještě na něj nic neprasklo,“ odpovídala jsem bezstarostně. Známí zmlkali v obdivu a já věděla, že tohle je ta pravá odpověď a že obdiv patří nám oběma. Kolem nás se v bílých čepičkách hamburských námořníků batolily dvě rozkošné děti, které dovedly v pěti letech číst, znaly na šedesát druhů rostlin a „dobrou noc“ uměly říkat ve čtyřech jazycích, jak je to naučily naše zahraniční návštěvy.

Ještě na něj nic neprasklo, odpovídala jsem bezstarostně. Aby nikdo nepoznal, že prasklo. Říkala jsem to tak přesvědčivě, že jsem na všechno brzy zapoměla dokonce i já sama.

Těhotná zenská je nenezká a protivná, třebaže Bedřich vědecky tvrdil opak. Ale s odchodem našeho ročníku z fakulty nepřestal být oblíbeným učitelem. A tak se jednou vrátil ze studentského mejdanu, na který ho pozvali, až prvním ranním autobusem. opilý vínem a úspěchem šel se mi radostně vyprávět, jak se s jednou posluchačkou líbal na střeleckém ostrově do čtyř do rána a ona mu přitom po idala, která každá by o něj ještě stála.

Prve když se setkal s mým nepochopením, rozpačitě zacouval, že jí snad dal jenom jednu pusu, a že snad ani ne, spíš se jen bavili o poezii...

Druhý den od ní přišla poezie poštou. Mád ji použil jako důkaz své nevinosti, podívej, tady mi posílá zase nějakou básně. Byla to básně o střeleckém ostrově, pozdě zjistil, že mi ji ukazovat neměl. Ani zdaleka se tam nemluvílo jen o jedné puse.

Kdybych s ním tenkrát nečekala dítě, ještě toho rána jsem odešla a už mě neviděl. Jenže jsem si najednou uvědomila, že mám rodinu, do měsíce porodím dítě s mužem, kterého jsem tu sama vybrala za otce.

Načtená spoustou správných knížek o emancipovaných ženách, ale v ten rozhodující moment, kam se najednou poděly všechny hrde hrůdky, kterými jsem léta tak ráda provokovala svou staromódní ~~matku~~ matku. Ty ženy, které vzaly dítě a odešly za svobodným, důstojnějším životem. Proč jsem až do téhle chvíle byla jedná z nich, a selhala, zradila

je právě v rozhodný moment! Proto^{že} jsem si až do téhle chvíle myslela, že jejich osud se mě ve skutečnosti netýká, jak by mohl, když já vím co chci a svému životu budu dávat počobu sama...

Ale teď jsem si namohla dovolit zkrachovat před svým dítětem. Proto jsem se rozhodla, že na Slovanském ostrově padla jenom jedna puša, a kdoví jestli.

Zatím na něj nic neprasklo. Až dneska jsem si ochotna připustit, že tehdy zvítězila má staromódní matka, které mě naučila držet rodinu prostě tím, že to dělala sama.

V jedné papněklové krabici je na dvě stě histologických preparátů. Sklíč o vedle sklíčka, jako ořízka tlusté knihy se skleněnými listy hraječímí do modra a fialova. Co záblesk, to lidský osud. Strach před operací. Bledé postavy v županech ploužící se po chodbách. Bezmocné očekávání, ale taky naděje, opatřena inventárním číslem.

Krabice je čím dál těžší, za všechny tyhle osudy teď nesu odpovědnost já, uklízečka. Hesa jí ze třetího patra do sklepa. Rovněm preparáty podle čísel. Musím je správně zařadit a v podzemní kobce uložit do ponuré, černé diskotéky, kde se jakoby soustředilo těžiště celého domu.

Čistá, vypreparovaná pravda. Bez krve a bez bolesti. Licho strach, nedějižkost, zoufalství. Nasáklá parafínem, laboratorně obarvená a zpracovaná tak, jako by šlo o sbírku hornin, a ne o tělo ještě žijícího člověka.

Pod černými regály stojí uklízečka a nechává na sebe působit celou stísněnou tíhu téhle prostory. Té samoty nahuštěné k prasknutí, samoty zbevené lidských pocitů. Chodí sem postat často. Nabít se znovu jako dynamo vědomím, že přenášení šketulí, umývání kádinek a čištění sklíček má tak velký smysl, že může naplnit život historičky, která chtěla vždycky psát. Jde jí to pomalu a špatně. Je to úplně nová myšlenka a na nové věci si zvykáme obtížně. Zvlášť po čtyřicítce.

Ještě jedna věc je pravda. Přiznávám si ji snad ze všeho nejhůř, protože je tak primitivní a materiální. Uráží a poráží: Já tenkrát neměla kam odejít. Ta ctnost byla taky hodně z nouze.

Kdykoli slyším o ženských, které sebraly dítě a utekly od muže k rodičům, vždycky se v té představě zachvěju.

K mým nejstarším vzpomínkám patří rodičovské nabádání, jak mám odpovídat na otázky. Co říkat dětem na dvoře, co sousedům a známým, co ve škole. Řekni...

Vzpomínám, jak jsem se téhle náповědi vzpouzela. Nikdy nevyjadřovala, co jsem si myslela doopravdy. Vyjadřovala znásobnou holčičku, tu a tam roztomilého čiblíka, kterého si maminka vyvalala, později blbečka, který se nejraději učí a nic než učí.

Me vlastní odpovědi byly občas vlastní i za každou cenu. Ale nebylo větší potupy, než někomu opakovat slova: Tomu já ještě nerozumím. Tatínka i maminku mám ráda stejně. O to já se nestarám, protože se musím učit. A tak roztomilá holčička říkala zcela bez souvislosti: Vy smrdíte voňavkou. Strejda poslouchá tajně Londýn. Máš tatínek sní čtyřicet švestkovejch knečlíků. Následky si přičítala.

Rodiče, nešťané děti s vesnickou jednotřídkou, se celý život shlíželi v lidech, kteří "mají vzdělání". Umínili si, že jednou bude studovat i jejich dcera. Oni jí to "umožní" a budou dohlížet, vychovávat ji podle svých představ a ve všem řídit.

Nikdo jim neřekl, že takhle dvě přání jsou neslučitelná. Že dcera, jakou by chtěli, po nikom nic opakovat nebude. Bývalé alužebná a osobní řidič, který musel dlouho čekat na ulici, podle toho, jak se panstvo chtělo levit, se stali svobodnými lidmi až v den, kdy jsem se narodila. Musel to být lákavý pocit, dostat do ruky život, o kterém můžu konečně rozhodovat. Byl jim určitě dražší než životy vlastní a v jejich představách jim jistě patřil daleko víc.

Přistřižované křídylce, pořád merně přistřižované, abych se nikam nezetoulala z velkého snu lidí, kteří směli vždycky dělat jen co se jim řeklo. Místo naplnění se jim sen stále šklebil a dělal si z nich blázny. Jestliže malá holčička provokovala zakázanými dětskými výroky, provokovala puberťačka cizími slovy a složitými, někdy až směšně složitými větami, dobře věděla, kam uniknout a kde zasáhnout protivníka nejbezpečněji. Byla to její jediná obrana.

Když jsem měla v šestnácti lístky do kine s kluem z tanečnic,

šla matka na film o den dřív a pak mě nabádativě instruovala:

"Až bude konec a budete vycházet z biografu, tak mu řekni: Já už bych ho potom nechtěla, když měl předtím jinou." Co na tom, že jsem ještě ani nevěděla, koho bych měla nechtít.

"Snažíš se ze mě dělat imbecilní individuum, ale zas chápu, že nic jinýho nejsi schopna vymyslet," řekla jsem na to, shovívavě povznesená. Půl vteřiny se pokoušeli v té větné a slovní záluždnosti rozebrat, ale nakonec všechno vyřešila srozumitelná, lapidární odpověď:

"Tak nepáješ nikam!"

Mělo to být mé první slavné rande, ale raději jsem nešla.

Bohužel čím jsem byla starší a samostatnější, čím měli rodiče menší přístup do mého světa, tím víc se ho snažili řídit. Ještě na fakultě mi sebrala matka z tašky knížku, podle výchovné zásady, že rodiče musí přečíst a předem zcenzurovat, co čte jejich dítě. Dítě tenkrát otlo Neumannův Zlatý oblak, půjčila mu ho asistentka a na semináři mělo mít referát. Nemělo. Matka neschválila autorův pohled na volnou lásku a knížku zamkla do prádelníku.

Dvacet lidí uče čekal na můj referát, asistentka na knížku. Co jí mám tedy podle tebe říct, řekla jsem tenkrát matce zoufalou řečnickou otázkou, spíš aby si uvědomila, že jedná trapně.

Řekni: Maminka mi to nedovolila.

Tahle rodina se sice hodně zasloužila, že si dodnes nenechává předpisovat, co mám říkat, či předříkávat, co mám psát. Ale odejít tam s dítětem od muže se nedalo. Určitě by to nebyla svoboda, za čím bych odešla.

Naše jabloně konečně daly na mé zoufalé přemlouvání: Jednou v noci se všechny vzaly za ruce a odešly do zahrady. Se zatajeným dechem jsem je pozorovala za záclonou. Coxova reneta zvětšila díru v plotě a zlaté ontario drželo chatrné pletivo, dokud neprošel poslední strom.

Když překračovalo nizoučkou zídku matčino jablko a rozšafně si vykasávalo obtěžkané větve, trochu jsem se zachvěla.

Odcházelý potom noční ulicí, obtížně našlapující zakřivenými kořeny, jako zástup nemotorných tučňáků. Jako batolata, která se vydala na první cestu do světa. Jako vzdalující se osud.

Setkali jsme se na horách. On mladý Polák, já starý Čech. Před třiceti lety jsem se vždy před návštěvou Polska učil trochu polsky, abych tak hostitelům prokázal úctu. Přijel jsem do Varšavy nebo na Mazury a hrdě začal tou řečí. Polští přátelé si mě chvíli nechápavě prohlíželi. Jakou řečí to mluví? Až se rozesmáli. Ať prý raději mluvím česky a vše se v dobré obrátí. Stalo se. Po dvaceti minutách pochyb a vysvětlování nastalo dorozumění plynule úplně. Pomohla i nějaká ta sklenička wodky. Tentokrát jsem si s mladým přítelem připít nemohl. Pod horami čekalo auto, které jsem měl řídit k domovu. Ale dorozuměli jsme se velmi rychle.

Tím rychleji, že Mirek, ten mladý polský přítel, ze tří čtvrtin pronesl totéž, co já v jakémsi polochaotickém polotvaru nosil už nějaký ten rok v hlavě. Přitom jsme nikdy předtím o daných otázkách nemluvili. Nemohl jsem já krást z jeho mysli ani on z mé.

Mirek jen vzal z ovzduší let a míst to, co jsem tam tušil i já, a stručně i zřetelně to v jasném vzduchu hor vyslovil jako první.

Týkalo se to dvou těsně spjatých problémů. Komercializace, konzumerizace a tím deformace kultury a zvlášť literatury na Západě. Naproti tomu omezení kultury a zvlášť literatury, jak je na Východě dáno nejen různými formami cenzury, ale i dlouhodobou nutností, aby se autoři ve jménu svobody projevu vzpírali těm, kteří cenzury užívají jako jednoho z nástrojů své moci. I nejsvobodnější duch je nesvobodný, musí-li se mřížím mocenských omezení různě vyhýbat a vzpouzet. Pokud jde o ten druhý problém, zdálo by se, že v menších územních a národnostních oblastech Východu, před půlstoletím tvrdě zkolonializovaných tamější velmocí, nejlépe vyhoví potřebě vzdoru a svobody co největší ideové a umělecky směrové sjednocení. Povím v druhé části svých poznámek, proč to nemám za příhodné. Ano, mravní jednoty v odporu proti nesvobodě je třeba, ale dějiny dokazují, že jakýkoli fanatický nacionalismus, ať je právě u moci, nebo se naopak moci jiných musí vzpírat, je stejným nepřitelem volnosti života i jakéhokoli projevu jako útlak a lhostejnost vůči útlaku. Totéž platí o náboženských ortodoxiích. Kdokoli trvá na jediné doktríně či víře jako jediné vhodné pro všechny, omezuje sebe i jiné.

1

Napřed o literatuře. Ještě krátce po roce 1960 mi dobrý britský romanopisec jakoby závistivě řekl: "Vy tam na Východě to máte snadné. Je o čem psát a čtenáři vám to trhají z rukou, protože se to týká jejich každodenního života. My na Západě si musíme vymýšlet, aby to lidi vytrhlo z nudy bezstarostného života."

Odporoval jsem za Východ i za Západ. Například v Praze nebo v Bratislavě do té doby vyšly tři nebo čtyři knihy próz, poezie a esejí, o kterých lze říci, že byly ryzím projevem svobody ducha a že se zároveň octly v ohnisku obecné pozornosti. Nebudu nikoho jmenovat. Abych nevypadal stranicky, musel bych ke jménům přidat kritická hodnocení. O to teď nejde a není tu k tomu dost místa. Jen řeknu, že ty tři nebo čtyři knihy upoutaly i pozornost moci, která prostřednictvím svých tiskovin na jejich autory tvrdě a záludně zaútočila. Onen britský romanopisec se v jistém smyslu nemýlil. Čím víc na odbojné autory útočil oficiální tisk, tím byli populárnější. Na druhé straně někteří autoři tíhu oficiálních útoků psychicky a morálně neunesli. O tom Brit nemohl mít tušení. Nezažil to. A žádné nejpronikavější líčení zkušenost nenahradí.

Následky byly různé. Jeden autor z těch, které mám na mysli, opustil psanou poezii a přiklonil se k poezii výtvarné. Vyhnul se cenzuře písemnictví mluvou koláží. Jiný poněkud polevil ve své protiortodoxní otevřenosti a takticky přizpůsobil některé závěry svých příběhů oficiálním ideologickým a politickým požadavkům. Třetí to sám na svém psacím stroji nedokázal. Jenže když odevzdal svobodomyšlný a jazykově i básnický skvělý rukopis nakladatelství, byl pak v zájmu vydání díla tak dalece ochoten připouštět redakční škrtání a změny vět, až duch textu byl okleštěn nebo bezmála změněn ve svůj opak. To není libovolné tvrzení. Autor, o němž je tu řeč, byl zároveň tak odvážný a poctivý, že dovolil nebo se dokonce prostřednictvím své manželky přičinil, aby jeho původní texty bez jakýchkoli úprav vyšly v samizdatu. Co Brit o tomhle mohl tušit?

Mezitím vzešli další autoři z mladších generací - a motali se mezi strážci ortodoxie podobně, jen jiným slohem. Přibývalo smělosti v kritice místního života, ale nedá se naneštěstí tvrdit, že by krom dvou nebo tří českých a slovenských autorů, k nimž teď už počítám i dva mladší dramatiky, někdo od nás měl nárok a oprávnění vměšovat se do změn a proudů literatury obecně evropské či světové.

Nebo i do dramatu světa.

Není pravda, že útlak určité společnosti prospívá kvalitě nebo úspěšnosti literatury psané těmi, kteří v ní žijí. Útlak ochromuje vždy a všude. Jen dva nebo tři nejmělejší duchové mohou těžit z útlaku jako z podnětu, který jejich intelektu a imaginaci pomáhá porozumět celkové situaci lidí ve světě a vyjádřit ji. Dva nebo tři smělí duchové mohou celek kultury s obtížemi podepřít, ale nevytvoří jej.

Ale jak je to za týchž posledních desetiletí s Břitem a jeho druhy ve svobodě Západy? Těm rukopisy nevrací cenzura ideologická, ale postupně čím dál komerčnější, konzumeričtější a nakonec odborně marketingová. Je pravda, že na okraji spektra velkých nakladatelství existují v Británii, v USA, v Itálii, ve Francii malá soukromá, družstevní či spolková nakladatelství, ale i ta jako by převážně pod tlakem velkopodniků spíš hleděla v konkurenci přežit než se odvážit a podporovat cokoli nečekaně objevného. Takže i největší talenty, zjevně v začátcích niterně vybízené vzepřít se konvencím, v letech dozrávání začínají myslet víc na pokračování svých úspěchů než na otvírání nových pramenů.

Nechtějme našim současníkům křivdit. Možná že už Cervantes šel cestou úspěchu, když na pokračování psal Dona Quijota. Ale zřetelně se tam jeví vzestup od satiry na rytířské romány k velkolepému i přirozenému zduchovnění. Ani Balzak, Flaubert, Gogol, Dostojevský nebo dokonce Tolstoj zřetelně nebažili po slávě dne, jenže kdo ví, jak bystře své velkolepé pasti na lidskou soudnost líčili --- aby zároveň to byla promluva humánně osvíceného ducha i krajní úspěch.

Dnes už je takových pastí pořádku. Četba jen zárodečně kritická odhaluje, jak se autoři, původně velmi nadaní, obecnostu chápanému jako polointelektuální, pololidový dav hledí podbízet. Rozpoznali, že potenciální čtenáři nevyhledávají knihy, které otvírají obtížné a bolavé otázky mravní, intelektuální a umělecké, ale nejvíc se jim líbí, aby byli nepřímo přijati mezi dobově módní elitu. Děje se to tím, že jim autor nabídne cosi jakoby intelektuálně náročného a přitom dostatečně odlehčeného příměsí víc či méně zfalšované politické aktuality, víc či méně pornografického sexu, zápletkou nebo tématem důmyslně předstírajícím hlubokou informovanost historickou, sociologickou a místně i světově politickou. Pravý druh takové směsi je už několik desetiletí kánodem toho, čemu se už několik desetiletí dá na Západy říkat náboženství úspěchu. Autor nejde za svým povahovým a životním tématem, jak se například

Stendhalovi nebo Gogolovi nebo Thomasu Mannovi vyjevilo ze střetání se stavem a průběhem časů, ale vyhledává, při zachování jisté minimální myšlenkové úrovně, co nejsnazší vzestup na nebesa módního úspěchu.

Je pravda, že teprve příští historie si z nynější produkce vybere, co se ukáže jako obecně lidsky významné. Ale dá se naneštěstí tvrdit, že v poválečném období i duchovně vedle vyspělé esejistiky například Camusovy nebo vedle románů těsně spjatých s ději a problémy nedávné minulosti a přítomnosti podnes je nejvýznamnější literaturou subjektivně motivovaná a osobní zkušeností podmíněná objektivizující dokumentaristika a faktografie. Za všechny jiné a nad nimi jmenuji knihy Primo Leviho.

Obecně lidský zájem o zánik nebo o přežití přece jen ještě nezánikl tak úplně. Z Primo Leviho se velmi mnoho lidí chce dočíst, jak to bylo, když lidé po miliónech hynuli vinou jiných lidí, a zda se tomu napříště dá zabránit. V Leviho textech přitom ty děje vůbec nemají v sobě morbidní příchuť. Jsou to v důsledcích velkolepě prostá potvrzení, že i za nejzoufalejších okolností může lidský tvor dozrát k mravní a intelektuální vyspělosti zaručující důstojnost v životě i ve smrti.

Je pro totéž poválečné období příznačné i na Východě, že ani tam - s obrovitou výjimkou statečně přežívající a navždy pravdivé Achmatovové a pouhé hrstky těch, kteří unikli další vlně stalinských čistek - nebylo napsáno v oblasti románů a povídek či poezie nic tak významného, aby se to důležitostí tématu a promluvy vyrovnalo Solženicynově faktografii jménem Souostroví Gulag. Je to ve východní oblasti o to názornější a poutavější nebo pro můj argument průkaznější, že ani sám jedinečný původce Gulagu, nepřekonatelný objektivizátor faktů, jichž se sám svou osobní zkušeností dotkl, nedokázal napsat román nebo povídku, která by se svým významem v oblasti beletrie vyrovnala významu Gulagu jako obecně lidského dokumentu. Přitom Solženicynova ctižádost zjevně míří k románovému veledílu. Výsledky jsou vynikající, ale Gulag nepřekonávají.

Jen ještě poznámku na závěr téhle první kapitoly. Též tento příznačný Solženicyn to v terminologii nahoře citovaného Brita "měl snadné". Ano, velmi snadné. Co může být snazšího než prožít jeden den v životě Ivana Denisoviče a pak to při troše talentu napsat. Dokončujeme mnohostranně nemožné století. Snad naposled Goya dokázal postihnout fantastickou hrůzu vzájemného lidského vraždění a mučení. Umělecky, tedy tak, aby to svým imaginativně pronikavým

způsobem probudilo imaginaci i v nejlhostejnějších. Nemírím touhle kritickou poznámkou jen na Solženicyna. Ale o čtvrt tisíciletí po Goyovi naneštěstí Goyu přes svou bezprostřední zkušenost v Ivanu Denisoviči nepřekonal.

Dá se soudit, že útlak omezuje v oblasti literatury i tím, k čemu podněcuje. To ve věci Východu. Na Západě omezovací procedury zkomercializovaných nakladatelů mohou nejvýš podnítit k satirám. To je v dnešním světě s jeho problémy a sváry až trapně bezzubá a zbytečná disciplína. Groteskních tragikomedii je k jeho zrcadlení třeba. Několik dramatiků na Východě i na Západě k tomu dorostla, ale romanopisci uhýbají shora zmíněnou módně úspěšnou cestou.

2

Takže co dál. Mirek řekl na horách, že žijeme v nesmírně výhodné střední oblasti. K ničemu tady autory nezavazuje západní konzumerismus, a jsme-li po duchu dost svobodní, východního ideologického cenzurismu si nevšímáme. Je tu příležitost psát nejsvobodnější poezii, drama, román a esejistiku světa.

Zbývají dvě důležité otázky.

První se ptá, zda je nutné nebo vůbec možné stanovit pro tuto šťastně svobodnou oblast nějaká témata jako nejpříhodnější a některé slohy či teoreticky vypracované estetické směry jako nejpatřičnější.

Omlouvám se. Uvedl jsem tuto otázku skoro provokativně. Je to vlastně dotaz bezmála ždanovovský. Víme přece z nejlepších literatur, že se v jejích autorech setkala určitá dobová a místní situace s určitými druhy nadání, mravních konstitucí a povahově podmíněných zájmů. Tak tomu bude dál. Dá se dokonce tvrdit na základě literárně historických zkušeností, že vývoj literatur bude asi v téže míře dobrý, v jaké bude nepředvídatelný. Věděl kdo Puškina nebo Faulknera předem? To si jen ideologisti troufají plánovat genia. Proto i ta příhodnost zdejší, polsko-maďarsko-československé situace. Nejsme zvenčí podmíněni Západem ani Východem. Jedinou naší podmíněností je situace naší vnitřní chápavosti, imaginace a mravního sebeuvědomění v několika rozlišených prostředcích.

Umění literatury tu má jedinečnou příležitost obnoveně začít.

I při této vyhlídce, nebo právě při ní zůstaňme věčně na zemi.

Je tu ona druhá otázka. Kdo to těm krajně svobodným a nezávis-

lým autorům středu Evropy zaplatí. Z čeho budou živi, vzdají-li se na jedné straně západnické soutěže o konzumentistický úspěch a vytrvají-li na druhé straně v naprostém odporu proti úplatkům, které via Ždanov a podobní zavedl Stalin a kterými se, jak je vyjádřila nejrůznější privilegia, dali koupit nebo nalomit nejen průměrní písálci, ale i autoři výrazně nadaní.

Tuto otázku v této druhé kapitole ponechávám otevřenu. Nevím, kdo to kdy komu zaplatí. Snad bude sdělena aspoň částečná odpověď v kapitole třetí.

3

Jsou jisté naděje, že se oblast různě zvané jako střední nebo středovýchodní Evropa, tedy Polsko, Maďarsko, Československo, snad i Litva, Lotyšsko a Estonsko, možná ve zcela odlišných podmínkách i dnešní Východní Německo, postupně vyprstí z faktických i psychických důsledků závislosti na východní velmoci. Někteří politologové kombinovaní s historiky popírají podobu této závislosti s koloniálními zřízeními dávných i méně dávných časů. Jiní tvrdí, že podob je mnoho. Pokud to kdo zažil za Stalina například v Československu, zděsil se hlavně počtu kolaborantů s kolonizující východní říší. S ideovým nebo emocionálním socialismem a komunismem to nemělo skoro nic společného. Společnost zlomená Mnichovem se lámala dál a ze čtyřiceti procent šla s nastupující kolonizační mocí. Pro samostatně myslící lidské tvory to byla hrůza. Prý tu máme demokratické a humanistické tradice. Ale obyvatelstvo bylo převážně lhostejné, cynické, nebo se chtělo mít egoisticky dobře. Kolonizátoři to v únoru 1948 měli až trapně snadné. Teprv o patnáct až dvacet let později začala k demokratickým a humanistickým tradicím procítat i ta část intelektuální elity, která se v únoru 1948 zhroutila. Příkladem k oživení českých a slovenských uměleckých a humanitně vědních tradic jí byla pozůstalá hrstka těch, kteří přežili stalinské soudy a vězení, nebo jich záhadně zůstali ušetřeni. Ano, nejen krajním utrpením, ale i šťastným vyvážnutím z vazeb a smyček byla tu koncem padesátých let a zvláště za let šedesátých vykoupena a získána relativní svoboda projevu. Svobodné myšlení, těsně spjaté s uvažujícím a vyšetřujícím žurnalismem, náhle bylo skoro módou.

O střední a středovýchodní Evropě nebylo v šedesátých letech ani zmínky. Zakusil jsem při vši své mimooficiálnosti v prvních še-

desátých letech ve Varšavě výtky za to, že roku 1956 československá oficiální místa bránila dopravě krevních konzerv z Polska do masakrované Budapešti.

To se v sedmdesátých a zvláště ke konci osmdesátých let velmi změnilo. Vznikla u nás i jinde myšlenka Střední Evropy. Prý je to místo nejen národnostně, kulturně a ekonomicky organicky srostité, ale jako taková jednotka mezinárodně politicky potřebné a dokonce nutné.

Jakési dost tajuplné přání je tu otcem organicky značně nesourodé směsi pomyšlení. Ani v historicky nejrozhodnějších obdobích naneštěstí Češi a Slováci neměli dost blízko k žádné z částí rozčtvrceného Polska, i když individuální sympatie byly intenzívní.

Vztah k Maďarsku je ještě komplikovanější. Skrze svou šlechtu byli Maďaři pány Slovenska a jako součást poraženého Rakousko-Uherska se cítí být ublíženi dohodami po první světové válce právě tak těžce jako Němci. Podnes jen nejosvícenější maďarská elita rozumí, že na tohle všechno je třeba zapomenout a žít a jednat ve jménu součásti lidstva, jinak mluvící, jinak myslící, ale neoddělitelné.

A tím jsme u závěrečné otázky. Prý sjednocení střední či středovýchodní Evropy ve jménu té nebo oné idey nebo věrouky.

Jak je to snadné, přátelé, hlásat jednotu. Ale podívejte se na historii i na přítomnost. Podívejte se na rozličnost jazyků. Pomyslete na rozmanitost zkušeností zaviněných různými zotročujícími mocnostmi. Konečně je třeba z toho všeho vybřednout.

Ne, ani žádnou nejusilovnější jednotou se toho nedosáhne. Jednota v tomto smyslu omezuje nejvýraznější a nejobjevnější jednotlivosti nalezené v tom nebo v onom jazyce.

Už to zkrátím, jako by se tam na horách za rozmluvy s Mirkem chýlilo k večeru.

V Evropě se, doufejme, chýlí k jitru. Ale aby se jitro prosadilo, není třeba jednoty jazyka, ideologie ani politického vedení. Naopak rozmanitost myšlení, způsobu projevu, názoru na každou z podrobností svět obohatí.

Jediné jednoty je k tomu třeba. Jednoty v humánní kultuře velikomyslnosti a tolerance. Bude to obtížné, ale jen tou cestou přežijeme na přijatelně lidské úrovni.

Děkuji za pozornost.

František Pavlíček

Ž i v o t a d í l e

Odmítnutí svého podpisu na dokument občanské iniciativy vysvětlil známý výtvarník názorem, že umělec se má vyjadřovat jen svým dílem. Na přítelovu námitku, jak to ladí s jeho dřívějšími výroky, odpověděl, že nakonec došel k přesvědčení, že rozhodujícím vkladem do společenského dění je a vždy bylo jen umělecko-dílo. Podle toho náhledu dnes nikoho nezajímá, jestli Shakespeare byl charakterní člověk nebo bezpáteřná kreatura. Trvalá umělecká hodnota díla Michelangelova, Bachova nebo Moliérova dělá otázku po jejich mravní úrovni bezpředmětnou. Na životní osudy se rychle zapomíná, dílo je tedy nakonec rozhodující, protože přežije celé věky.

Nemám v úmyslu posuzovat mravní úroveň nebo klasifikovat charakter kohokoli podle množství jeho podpisů třeba na dokumentech soudobých občanských iniciativ. Jde mně o citovaný názor, který není nový ani ojedinělý. V odlišné interpretaci se ozval při diskusi, kterou před více než rokem vyvolal Projekt českých studiových divadel na téma Karel Sabina. /Divadlo na provázku uvedlo tehdy inscenaci hry Petra Oslzlého a Petra Scherhaufera Prodaný a prodaná, HA-divadlo Goldflamovy a Kovalčukovy variace na sabinovské téma Záhadné povahy./ Obě inscenace nastavily zrcadlo problému, který přesahuje životní drama někdejšího vůdčího politického radikála, před 140 lety populárního literáta, významného novináře - a později honorovaného policejního donašeče. Mne v diskusi zaujaly především dvě často se opakující otázky. Proč právě Sabinu stihl tak přísný odsudek a zdali jeho osobní, mravní selhání mohlo přivést k destrukci jeho talentu, a tedy se přímo projevit v kvalitě jeho díla. Dále se vůbec vystopovat nějaká spojitost mezi estetickou hodnotou díla a mravním profilem autora.

Na první z obou otázek nebylo obtížné najít odpověď navzdory námitkám, že konfidentství nebylo tehdy a není ani dnes jevem výjimečným. Často není ani tajemstvím, o mnoha lidech bylo a je známo nebo se aspoň dá důvodně předpokládat, že jsou informátory tajné policie, přesto však nejsou vyloučeni ze společnosti. V jejich přítomnosti se nejvýš o některých věcech nemluví nahlas. Skandál kolem Karla Sabiny je jediným příkladem

tak drastických rozměrů v naší historii. Je to přitopené a logické. V Sabinově případě nejde o udavačství domovníků, partajních penzistů nebo zdivočelých výrostků. Před "národní soud" je pohnána výjimečná a reprezentativní osobnost. Význačný spisovatel a čelný mluvčí radikálního politického hnutí, který svým morálním debaklem nezdiskreditoval jen sebe sama, ale i směr, k jehož představitelům patřil. Znevážením svého jména nejenom vrhl stín na své dosavadní dílo, ale poškodil i snahy národní elity, stal se "zrádce národa", neboť kromě zrahy ideálu ohrozil politickou a kulturní seberealizaci celého společenství v době až chorobně přecitlivělé na každou pochybnost o mravní čistotě a historické velikosti národa a o jeho nároku na významnější místo jak ve svazku monarchie, tak v evropském kontextu. Všechny vyjmenované okolnosti zdůvodňují celkem přesvědčivě tvrdý verdikt Sabinových "soudců".

Na druhou otázku se nedá odpovědět tak prostě a jednoznačně. I v diskusi na sabinovské téma se značně různily názory na vztah tvůrce a jeho díla, na jejich vzájemnou podmíněnost nebo naopak nespojitost, a to jak v našem dnešním hodnotovém systému, tak s ohlédnutím do historie. Je vůbec možné pro všechny zúčastněné uspokojivě zodpovědět otázku po souvztažnosti života v rámci závazného mravního kodexu a lidského výtvaru, hodnoceního dejme tomu kritérii estetickými ?

Není bez zajímavosti všimnout si právě v této souvislosti, kdy, za jakých okolností, v jakém společenském a politickém systému se tato otázka dostává na pořad dne častěji než jindy, a kdy se obzvlášť kategoricky nechává slyšet odpověď, že nakonec rozhodující význam nemá tvůrcův občanský život, kontinuita jeho stanovisek a soulad jeho názorů s každodenním ~~konkrétním~~ jednáním, nýbrž jeho dílo. Zřejmě tu nejde o problematiku akademickou, ale naopak otevřenou a dnes velmi aktuální. Nemělo by smysl popírat, že ve srovnání s pomíjivým a rychle zapomínaným lidským životem dílo je mnohdy opravdu trvalejší. Že náleží nejenom současníkům, ale i budoucím generacím, které se sotva budou pít po tom, jaké lidské, a tedy i morální kvality charakterizovaly jeho tvůrce. Pátrání po kořenech zmíněného nás však téměř pokaždé zavede do klimatu, ve kterém si establishment vynucuje loajalitu občana nejrůznějšími formami represe. Má základní občanskou etnost je povýšena poslušnost a konformismus. Podmíněná možnost

seberealizace, sociální nejistota, aktivost moci, to vše vede občana k tomu, aby hledal provizorní východisko. Nejčastěji je nalézán v opatrnosti a kamuflované státotvornosti, která je na něm vyžadována. Co se takto dělá z touhy po klidném životě v přítomnosti, je zdůvodňováno hypotetickým zúročením této jistiny v budoucnosti. A tak se celý soudobý život podřizuje zítřejšímu výsledku jen jedné části jeho mnohem obsáhlejší aktivity. /Pro zjednodušené pojmenování výsledků cílevědomé a oduševnělé činnosti bylo použito slova dílo. Kvůli názornosti zvolme jako příklad třeba dílo slovesné nebo dramatické text, inscenovaný na jevišti nebo zaznamenaný kamerou. Lidským dílem, zasluhujícím stejný respekt, se však může stát každý význačný duchovní výkon, jehož určujícím motivem není osobní užitek, ale pocit odpovědnosti, nadosobní závaznosti, odvaha k pravdě a vůle ke svobodě za všech okolností./

S otázkou po vztahu každodenního jednání člověka a jeho výtvoru, který je možno od něho "oddělit", se setkávám, kam až sahá moje paměť. Nejsem teoretik, mohu se jí tedy obírat v mezích, vyznačených především vlastní zkušeností a osobním prožitkem. Myslím si ostatně, že zamyšlení nad vztahem lidského bytí a díla, které v průběhu života bylo vytvořeno, nemusí být látkou vyhrazenou toliko pro filozofa. Stejně tak se může stát záležitostí k úvaze spíše konfesijní, která tedy nemá ambice být hlasem v diskusi nebo výzvou k polemice. Pro mne je dnes jedním z hlavních podnětů k ní politický systém, který mi na dvě desetiletí znemožnil veřejnou činnost literární, a současně každou aktivitu, směřující k nápravě poměrů, klasifikoval jako škodlivou "mimoumýšlenkovou snahu", kterou dokonce pohnal až před soud.

Uvědomuju si, že v parole "nakonec je rozhodující ne život, ale dílo", jsou tři slova, která by se měla v této souvislosti ozřejmit nebo vymezit. Jsou to pojmy, které tu mají zásadní význam, totiž život, dílo a nakonec.

Život probíhá v jistém prostoru a čase, na konkrétním místě, uprostřed nebo na okraji souvztažnosti mnoha jiných životů. Charakter místa je formován úrovní duchovního života, ekonomickou situací, politickým systémem. Dvě třetiny svého věku prožívám v národě, kterému byl vnucen systém, vytvořený a ovládaný domácí menšinou a zahraniční mocí. Polovinu z oněch čtyřiceti

let nemám možnost "projevovat se především svým dílem". Můj život je tedy podmíněn jinými okolnostmi než život dejme tomu občana francouzského, švédského nebo australského. To znamená, že na otázku po vztahu života a díla bude nutno formulovat odpověď s přihlédnutím k některým specifickým okolnostem. Čas lidského života není faktorem tak neúprosně limitujícím. Jeho část se uskutečňuje v přítomnosti, ale kořeny sahá do rozlehlé minulosti a zacílen je do budoucnosti. Jeho dvousměrná dynamika pomáhá vytvářet "průduchy" v monolitním bloku politické reality a napomáhá rozvíjení duchovního života.

Druhým pojmem k zamyšlení je dílo. Jak jsem se už zmínil, pro názornost volím dílo spisovatele. Ale současně si kladu otázku, jaký literární výkon má nárok na takové pojmenování? Označíme jím každý svazek potíštěného papíru nebo máme na mysli nesporný umělecký čin velké osobnosti? A kdo je povolán objektivně posoudit, co je trvalou hodnotou a co efemérním výplodem módy nebo politické konjunktury? V systému, kde za dílo je vydávána činnost kdejakého ideologického posluhy v livreji literáta, dochází ke zmatení jazyků, uprostřed kterého by ani gramotný čtenář občas nepohrdl slepeckou holí. Proto dochází k tomu, že majíce na mysli dílo nesporné a trvalé hodnoty, musíme se za ním vydat do literární historie. Ale i v ní bych rozlišovat mezi tvorbou, jejíž hodnotu "garantuje" ~~literární~~ vklad celé autorské osobnosti, a mezi pozoruhodnými a třeba i mimořádnými díly, nesenými spíše vlnou programových manifestů a literárních směrů. V kulturně politickém ovzduší, kde proměna literatury v pomocnou složku ideologie a propagandy se stala programem, je logické, že především výtvoř podobného druhu jsou vyzdvihovány jako vzor, jejich význam je zveličován a jejich hodnota vysvětlována v protikladu k objektivní skutečnosti. Praktickým důsledkem je pak tendenční akcentování pojmu dílo, které je posléze nadřazeno komplexu lidského života.

Důvod je dvojitý. Předně se tak má zajistit početnější literární posluha pro danou ideologickou ústřední a indoktrinaci občana. Druhý důvod je motivován strategií mocenského monopolu. Kde je uměleckému dílu přisouzen nepřiměřený význam, je současně odůvodněna nezbytnost dirigování tvůrce a administrativní kontroly jeho práce, stejně jako v oblasti výroby a celé materiální produkce.

Člověk se má bez výhrad a bez rozumu podříditi agitační výzvě jednou v zájmu splnění výrobního plánu, jindy kvůli dalšímu rozkvětu kultury nebo pro uskutečnění násilné akce. Poslušnost při výkonu předepsaného aktu je nadřazena otázkám kritického ducha, dosažení plánovaných ukazatelů znamená víc než harmonie života a práce, cílem té filosofie je povinnost až do sebeobětování, kde si to vynutí nezodpovědný vůdce, neschopný manažer nebo velící šarže. A člověk, který na začátku této manipulace rezignoval na plnou, harmonickou a svobodnou existenci včetně respektování mravního kodexu, stává se majetkem moci, protože jí de facto uznal za gubernátora i nad svou duší a svědomím.

Z úvodního sloganu mi zbývá ještě jeden pozoruhodný pojem: nakonec. Jím se dílo násilně vyděluje z komplexu neodmyslitelné existence svého tvůrce a posunuje do budoucnosti, kdy většina "dobou podmíněných" činů z autorova života upadla do zapomnění. Zdůrazněním pomíjivosti lidského života se zlehčuje význam každé tvůrčovy "nimitičecké aktivity" pro soudobý život společnosti a současně se naznačuje, že už pouhé delší trvání díla slibuje generální pardon všemu, co si v životě autora s étosem jeho výtvoru protiřečí.

Je to falešná hra. Mně třeba pramálo záleží na tom, jaké osudy čekají i ty nejlepšší výkony mých současníků za sto let. Zajímají mne teď, s napětím sleduju soulad nebo disharmonii mezi výpovědí autora a jeho lidským počínáním na pozadí dnešního života. Přesně to formuloval Václav Bělohorský v 76. čísle Svědectví: "Vztah mezi dílem a charakterem /autora/ je pro mne neodmyslitelným horizontem pochopení díla." To, co se jednou v historické retrospektivě z osobního portrétu autora vytratí, mohlo mít v životě jeho současníků zásadní význam. Umělec jako exkluzivní jev je sledován pozorněji než jiní. Jeho občanská autorita roste přímo úměrně s ohlasem jeho tvorby. A jako zdařilé dílo může být v době svého vzniku významným výkonem estetickým, jeho jednání nemá o nic menší dopad v oblasti společenské a mravní. Jeho selhání může v současnosti způsobit škody, které nevyváží ani umělecký čin.

Dnes už pravděpodobně opravdu málokoho zajímá, jestli Shakespeare byl člověk čestný nebo ničemný. Pro jeho současníky to však zanedbatelné nebylo. Dá se namítnout, že jedním dechem

mluvím o dvou na sobě nezávislých věcech, že dílo a život sub specie aeternitatis ve své podstatě na sobě nezávislé, že mravní kodex, platný v životě, v umění musí ustoupit jiným kritériím, mezi nimiž a oním kodexem vůbec žádná vazba neexistuje. Mám jiný názor. Soulad mezi slovem autora a činným potvrzením jeho stanoviska zdá se mi jedním z hlavních parametrů velikosti a opravdovosti tvůrčí osobnosti. Dotvrzuje mi to dlouholetá zkušenost - nejenom za posledních dvacet roků "normalizace". Život a dílo jsou spojeny časem společné, souběžné existence. Jsou doby, kdy dílo může dominovat. A jsou naopak údobí, kdy především mravní váha tvůrce posunuje nejen vlastní díle, ale i životy a snahy současných lidí přes osudovou tratinu - na teritorium větší svobody a lidštější existence. Ignorování jejich spojitosti bylo u nejednoho z mých konformních vrstevníků příčinou zplanění.

Aby nedošlo k nedorozumění: mé poznanky nenavádějí k podceňování významu umělova díla. Nemám v úmyslu vyjadřovat pochybnosti o výroku F.X. Šaldy, že "v umění - jako všude - počítají se jen fakta, jen výsledky". Ale jako nelze tvůrčí nezdar "dohodnotit" skvělými povahovými rysy autora, není na místě ani kvalitou díla ospravedlňovat lidské omyly tvůrce.

Loni na podzim vysílala Svobodná Evropa pořad o Otokaru Březinovi. Velkému básníkovi se dostalo zasloužené chvály za krásné dílo, a potom, jaksi na okraj anebo na uzemnění ohvalo zpěvu, připomněl autor pořádu Březinovy antisemitské názory. Komentoval je s laskavou blahovůlí a nakonec dodal: "Z toho je vidět, jak nicotný je běžný lidský život ve srovnání s velkým dílem." To je, zdá se mi, veliké nedorozumění. Březinovo dílo naopak usiluje o poznání vznešenosti a krásy běžného života. Je pravda, že toto imponující dílo nemůže být zneváženo básníkovými protisemitskými výroky. Ale ani nemůže ospravedlnit nebo anulovat. Zůstávají součástí jednoho osudu, v němž vedle vznešenosti jsou i stíny. Právě dílo, které se vyslovuje pro nejvyšší ideály, nedovoluje "přimhouřit oko" nad problematičností některých činů svého autora. Může však utvářet náš subjektivní, intimní vztah k jeho osobě.

Jako studenta mne okouzlovaly básnické knížky Vítězslava

Bezvala. Většinu jeho ~~xxx~~ veršů jsem znal nazpaměť. Velice jsem toužil spatřit jednou básníka na vlastní oči. Splnilo se mi to uprostřed války. Snad půl roku po heydrichiádě, pár měsíců po popravě Vladislava Vančury, zahlédl jsem svého oblíbence v městě, kde zájezdový divadelní soubor uváděl jeho hru. Básník, tenkrát prý ctitel představitelky titulní role, pospíchal sychravým podvečerním ve šviháckém zimníčku, s ráčovým pouštěm v klopě a s kyticí pod paží k divadlu. Nepocítil jsem v tu chvíli uspokojení, živý poeta in persona nějak neladil s mou představou. Později přišlo vyslovené zklamání. Když v roce 1937 zemřel T.G. Masaryk, napsal V. Bezval k té příležitosti trojici patetických smutečních básní. V padesátých letech začala hanebná protimasarykovská kampaň, a já jsem předpokládal, že básník se najisto proti ní ozve. Když už ne na obhajobu velkého mrtvého, tedy kvůli svým veršům, ony přece byly vlastně spolu s Masarykovým jménem taky vláčeny stokou. Bezval však nepromluvil a nenapsal ani slovo. Jeho verše tím neztratily na kráse, ale já ztratil úctu k němu. A láska bez respektu nemá dlouhé trvání. Když pak na nátlak ~~nové~~ nové moci ~~v~~ reedici své slavné předválečné sbírky vynechal jména politicky nežádoucích lidí, kterým původně jednotlivé básně věnoval, bylo to pro me něco jako epilóg. Dodnes si myslím, že osobní a politické lavírování se podílely na úbytku básnickovy potence. Transformace charakteru se nemůže nepromítnout do díla tak citlivého. Právě naopak se utvářel můj vztah k Vladislavu Vančurovi. A dodnes, pomyslí-li na něj, tuším jeho postavu na popravišti v Kobylisích, zatímco Bezval mi pospíchá podvečerním Zlímem za svou favoritkou, šarmantní, roztomilý - a nezávazný.

Každý z nás má ke svým výjimečným současníkům vztah určovaný sympatií a úctou. Je to vztah intimní, obejde se bez veřejných konfesí, ale má zvláštní citlivost a osobitou podmíněnost. Jeho adresáti by jej neměli podceňovat nebo dokonce ignorovat. Neboť to je krom jiného i jeden z fundamentů obecné kultury citové, společenské i mravní. Nezrušitelná spojitost života a díla se tedy nejzřetelněji sradčí v nejdůvěrnějším světě každého, kdo toho kterého autora bere za závazný apel k svému srdci i své duši.

Problematičnost vztahu mravní závaznosti života a trvalé umělecké hodnoty díla se zřetelně zmenší, uvědomím-li si prostý fakt: talent je dar - mravnost je úkol. Jestliže ignoruju, co mi bylo uloženo, není omluvou to, co mi bylo dáno. Zvláště dostává-li se mně daru společně s imperativem z téhož zdroje. Člověk jakkoli geniální není tvůrcem své pozemské ~~ne~~ existence, život mu byl dán. Údělem a úkolem člověka je přispět k naplňování jeho smyslu, rozšiřovat teritorium svobody, pravdy a lásky, rozmnožovat krásu. Bytím i dílem. Ne pro dílo samo, ale vždy ve službě onomu věčnému zdroji.

Červen 1989

Psáno pro 5. číslo časopisu O DIVADLE

278

O divadle do Svéobodné Evropy

/dokument doby/

Agneško, těch let, co tě nevidím, jenom tě slyším z éteru. Chceš vědět, co divadla v té obrovské proměně, kterou žijeme. Přečtu, co jsem ti o tom napsal.

Dřív než divadla by se možná mělo říct Divadla s největším D, Divadlo světa, Teatrum mundi: první den Praha, hned po ní Bratislava, Brno, a potom všechna velká města, potom všechna města a vesnice, celá republika, se staly na chvíli v dějinách Divadlem světa, jedinou scénou, ozářenou mohutným reflektorem jantarového světla.

Hraje se v tom Divadle v tuto chvíli nejkrásnější kus světa. Píšu ho zástupy, hraje ho národ. Režirují ho režiséři Odvaha a Naděje. Toto velké Divadlo je všude. Vrátilo se ke svým archetypálním podobám. Jako by si divadlo chtělo zopakovat své vlastní dějiny, odehrává se v amfiteátrech stadionů a hal, na náměstích, na tržištích, na křižovatkách ulic, na lešeníh, na prknech položených přes sudy, na schodech a schodištích, před kostely a v kostelích, ve školách, v hospodách, v sálech a sálcích, kdekoli.

I herci z povolání se rá vrátili ke svému prapůvodu. Jsou z nich kočující komedianti, potulní žakéři, zpěváci, hlasatelé pravdy a tru badůři lásky a krásy. Táhnou z místa na místo s kytarou a s květinou i bez nich, rozjíždějí se po republice, vystupují pod širým nebem, v továrnách, ve školách, v posluchárnách, v kinech, v sálech, kdekoli, kde na ně čeká dychtivé shromáždění.

A rodí se rychle, jak z náhle prasklých kukel, jiní herci. Herci bez vysvědčení o hereckém povolání, herci z povolání času, chvíle a dramatu země. Herci tribun, tribunové lidu. Ukázalo se, že máme nespočet takových skvělých talentů nadaných silou myšlenky a hlasu, krásou slova a pravdou dikce, vůdčích osobností obestřených charismatickou sugescí projevu.

Dekorace toho kusu, který hrají všichni dehromady, herci profesionálové a i amatéři, se mění a doplňují ze dne na den. Vznikají tisíce koláží po zdech, po výkladních skříních, po mramoru a vagónech v metru, na věžích, uvnitř v domech. Všechno je polepeno kresbami, hesly, výzvami, výkřiky, varováními, veláním SOS, humorem, hlásáním věčných pravd a kázáním slova Božího. Václavské náměstí a Letenská

plán se stávají gigantickou barevnou scénickou asambláží, vzduťnými vlnami statisíců lidí. Výtvarník dekorací je každý: kdo píše, maluje a lepí, kdo si váže trikolóru na kabát, kdo zdvihá v zástupu jako větve velikého lesa ve větru paže k přísaze. Před chvílí mi vyprávěl přítel o nových, narychlo povolávaných jevištních mistrích: horolezci prý lezou někde na Železnobrodsku po výškách a odmontovávají a sundávají zaprášené, těžké az zlé rudé hvězdy.

Hraje se velké Divadlo. Divadlo je konečně divadlem, hrajícím drama hodné toho jména: drama mezních situací, v nichž jde o všechno - v konfliktu mezi životem a smrtí, mezi pravdou a lží. Drama, v němž hrdinové riskují všechno, čest a krev, a v němž je stále ještě přítomna možnost záhuby. Drama mířící ke smyslu věcí, k vyslovení smyslu života, který žijeme.

Telik k tomu globálnímu, velkému Divadlu světa.

Teď k divadlům s malým d. Divadla v Praze - a přes noc potom všude, po celé republice - se zařadila mezi protagonisty toho Divadla světa. V Realistickém divadle se okamžitě po vyhlášení stávkou studentů sešli divadelníci z celé Prahy i z mnoha venkovských divadel a vydali po studentech druhé rozhodující prohlášení vůle národa: i oni vyhlásili stávku a navíc ~~vypověděl~~ vydali výzvu k dvouhodinové generální stávce. V Činoherním klubu se ještě tajně, jásně v ohrožení sešla první ustavující schůzka Občanského fóra a v Realistickém divadle se sešlo první valné shromáždění nově založené Obce spisovatelů. Divadla se tak po posluchárnách vysokých škol stala historickými místy první revoluční iniciativy ke vzniku nového demokratického Československa. A vzápětí se divadla stala školou občanství, katedrou živého myšlení, kazatelnou pravdy, fórem tolerance, tribunou demokratického dialogu všech se všemi. Divadla pořádají nepřetržitě už druhý týden místo představení diskuse s diváky. Zvou si hosty, kteří mají z jeviště hledišti co říct: politology, spisovatele, ekonomy, prognostiky, zpěváky, filozofy, techniky, známé osobnosti veřejného života a dokonce - divadelní kritiky! Všichni se najednou učíme s trémou mluvit k plným sálům, k chytrým hlavám, k náročným občanům a k netrpělivým srdcím.

Mluví se k věcem podstatným, věci se konečně nazývají pravými jmény. Na Národní třídě byla prolita krev, ale nikde se v těch divadelních sálech nevolá po krvi, po odplatě, po očistných komisích. Lidé se štítí způsobů odcházející moci. Ale nehodlají se ani dát uspat, propadnout euforii odpuštění. Nastal, kromě času radosti a pravdy i čas zběsilého převlékání kabátů, čas přemetů, veletočů a přebarvování. Ty sály to vědí, mluví o tom a odhalují to.

Mluví se prostě k věcem podstatným. A je ke cti některých lidí z řad divadelníků, řečníků na jevištích i obecnstva, že je nastoleno i téma studu za dvacetileté mlčení, hanby za ~~xxx~~ zbabělost ze strachu a téma pokání.

S velkou radostí vítají ty nabitě divadelní sály každého, kdo přijel nebo narychlo přiletěl z emigrace aspoň z na skok, dotknout se rukou lidí doma.

Dnes je předvečer svatého Mikuláše. Patří k divadelnosti těchto dní, že si andělé dávají plakátkem v metru velkou schůzku u Aněla. Bude to krásný andělský průvod. Dáblové si ovšem nedávají veřejnou schůzku v Dáblicích. Ti jsou zalézli v ~~xxx~~ děrách a v nějakých tajných bunkrech a vymýšlejí strategii a taktiku, jak znovu dobýt zlomoci. Ale stala se v Čechách a na Slovensku zvláštní věc: ztratil se strach. Všichni o těch dáblech víme a národ se jich už nebojí.

93
5. prosince 1989

/Ze autentičnost dopisu ze soukromé ročníkové korespondence ručí
I. Kotrlá./

Afrika, Ethiope, Addis Abeba
večer 21.30 26. 5. 1989

Jménem Ježíše Amen!

Weberovi - Doufám že jste v pořádku!

Ale prosím vás nemyslete, že jsem na vás zapoměl. Teď jste v pořádku. Píšu Vám Chručinákům s prominutím, že je to po roce. Ale kde pak vepřo knedle zele, svíčkovou, ta polívka mňam mňam, guláš + 12 knedlíku, ještě všechno vidím před očima, jako kdyby bylo před měsícem.

Doufám, že pražáci jezdějí do Seče, moraváci také. Ale já chybím do počtu. To mně hrozně vadí. Chodit s Vláďou na pivčo na Ohebec. Chodit pro pivo se žbaňkou /4 piva/. Večer na kovinku opékat vřěta. K tomu pivečko. Jak pořád jsme kecali co kolat. Chce se mě plákat, když památuji, co všechno jsme dělali spolu v Seče. Někdy chytám Radio Praha pro zahrani. vysílání. Poslouchám spívat Ghatta a Zagorku.

Tětičko! Sly jste k vodě? To bych neřekl - musí být ještě studená voda !! To máte ale ještě léze před sebou. Jak rostou vnůčky? Kolik váží strejda Vláďa. Už má řidičák říše? /No naklaďák/ Máte už připravené záhony? Co budete sázet? /Ovšem se budou cibule, hrášky, česnek možná? budou léze jáhody? možná rekvíčky budou, bez otázky také budou mrkvě!! Les tone ani nebude polívka, jinak budzte muszt krást od Krátkých. Pozor, to se nedělá! Už nepamatuji jak se jmenují ty travy, co se dávají do polévky./

Když chodím na pivo, jdu do hospody, kde jsou Češi. Dám si po český pivo a rum, to jedine je zde také. máš jedného geologa za kamaráda, je Kražak a jsme byli skoro sousedi /Petrské náměstí/.

Těto! Co je nového u nás v Etiopii? 16. 5. 89 souhrub Kamsajic /Menghistu/ to je náš prezident/ odletěl do KDE na 4 dny oficiální návštěvu, u souhruba Honnickeru. Odletěl v 10 hodin dopoledne./ Ani o tom jsme nevěděli, protože nás to nezajímalo./ Jak jsem už předem psal, pracuji na nějakým komisi /Group of Africanetwal experts/. Náhodou jsem na hlavní velitelství ministerstva obrany jel na oběd. Kolem 12. jsem obědval a mluvil jsem s mým vojenakym šefem

/ten je brigádní general/. Dělali jsme srandičky se šéfem /ten mne chvalí a dělá se mnou randu/. Po obědě zpátky jsem jel do práce na kanceláři rady ministrů - a začal jsem pracovat normálně. Po jedné hodině byla ale na ministerstvu obrány hromada generalů, všech generalové, co byly v Addis Abebe a kolem Addis Abeby. Měli schůzi, která trvala 2 hodiny, a řekli, že je to státní převrat. Jakmile to řekli, byly samy tanky, střelba. Ministerstvo obrany je pod kontrolou nějaký vojenské skupiny. Mezi tym jeden generální major střelil do srdce ministra obrany /4 rany do něho/ a už ministr obrany byl v prdeli a hned byl po smrti. Ten, který střelil, utékl a teď myslím že je v Somalaku. Ostatní nechtěli dávat ruku / 2 z nich zastřelili do sebe, jeden je viceministr obrany, soubor nepřehřel. možná znáte ho, má ženu, která studuje farmaci v Hradce Králové. Jeden, který se zabil, byl hlavní velitel povzdušny obrany /Airforce/. Také byl generální major.

A co pak Rumsajic? Musel se vrátit honem domu. /Přerušil návštěvu v NDR./ Na jiné straně na Severu velitel druhý divize ohlásil taky, že je státní převrat. Držel ho tři dny. Nakonec ho někdo zastřelil do hlavy a bylo po něm. Rumsajic byl velmi rád, že ještě bude šéfem Etiopie neví 2 roku. Ostatní generálové jsou zavřeny. Myslím, že některý budou zastřelení. Naopak soudruh Rumsajic pověřil některé nové generalové. Jeden z nich je nějaký pitomec, který byl mým studentem. V roce 1979 já jsem byl pod poručíkem a ten byl desátníkem, teď je generál major. Není to hloupost, pověřit na tak velký hodnost člověka, který umí hovno? Teď opravdu v celém území nikdo nemá rád Rumsajice. On sam stal ministrem obrany, protože už nikoho nevěří!!!

Tak, tak to vypadá u nás. A u vás slyším nějaký Václav Havel, který je v rádiu /západní/ velmi populární!!

Pozdravujte Moraváky, Pražáky, Sečáky, pivaře od Betty Zewdie z Afriky!! Kolik chyb? Doufám, že dostanu za 3, jako vždy.

R. 1984 vychází v Paříži první číslo "Lettre internationale" a současně v Římě první číslo "Lettera internazionale". Šéfredaktorem je v obou případech A.J. Liehm; v součinnosti s ním Paul Noirot v Paříži a Federico Coen v Římě. V provolání k čtenářům začíná tento čtvrtletník, datovaný létem 1984, svou dráhu těmito slovy:

"Čas evropského dobrodružství nadešel..."

Nepřicházíme s časopisem, který by se k Evropě slovně přihlašoval nebo pouze nesl její prapor, nýbrž s periodikem, které bude vycházet s týmž obsahem v různých zemích a v různých jazycích. Neobrací se tedy k jediným čtenářům jediné země zvláště, ale ke všem z našeho starého kontinentu. Přejeme si, aby naši autoři, francouzští, angličtí, němečtí, italské, španělské, čeští, maďarské, ruští či polští nepojednávali toliko o problémech svých zemí, neměli pouze vztah ke svým národním kulturám, nýbrž aby každý mluvil též o druhých a k druhým."

Dnes, po pěti letech, dá se již říci, zda a do jaké míry "Lettre internationale" je této své základní zásadě práva. Mezitím ovšem nutno vzít v potaz, že vychází též "Lettra internacional", spoluredigovaná v Madridu Carlosem Barralem, a v Berlíně německy "Lettre international", spoluredigovaná Frankem Berberichem. Dalo by se teď jednoduše odkázat na četné recenze významných evropských časopisů, jež v úryvcích připojujeme. Jsou ve všech jazycích kromě albánštiny, rumunštiny - a kromě češtiny, po pěti letech existence revue, kterou uvedl v život a kterou řídí český publicista. V těchto chvílích, kdy se česká Šípková Růženka probouzí pod polibkem sličného studentského prince, teď, koncem listopadu 1989 chce se nám v této první české recenzi raději říci ve chvatu a úchvatu a nesoustředěnosti pár marginálních poznámek.

Už první číslo francouzské verze přineslo několik statí základního významu pro čas evropského dobrodružství. Začíná je francouzský sociolog a filozof Edgar Morin studií o deracionalizování rozumu. Oblouk, jímž se racionalismus klene od svých klasických základů přes racionalistickou ideologii XIX. a XX. století - v níž se humanismus se svým hodnotovým systémem spájel s kritičností a s racionálními strukturami pokrokové univerzality - ústí v jeho podání až k revoluční potřebě proměny rozumu rozumem. Je to proměna, kterou

by rozum překročil své limity. Jinak řečeno, aby rozum byl více rozumem. Radikální zvrát, jež si lidské myšlení realizovalo kolem r. 1600, je nyní překračován potřebou dalšího, neboť moderní postoj, počínající člověkem karteziánským, vyčerpal své meze. To je myšlenková osnova současného pohybu ve světě.

"Lettre" položila tímto filozofickým vstupem na scénu vysokou laťku ke všemu, co ohce napříště říci ve všech sférách. Nebyla vedena jen jubileem, když své první stránky o problémech společenskopolitických nadepsala jménem Orwell. Konsternující podobnost mezi orwellovskou utopií a životem v posovětštěné části Evropy zachycuje zde Milan Šimečka ve své stati "Můj kamarád Winston Smith", zatímco David Edgar, anglický dramatik, poměřuje Orwella životem v Evropě ostatní. Stať Orwella samotného, "Svoboda tisku", vrhá ostré světlo na politiku této Evropy a na intelektuální levice zvláště a dá se shrnout v poučení, že zbabělost je stejně zhoubná jako tvrdé zákroky mosí.

Věci mají svou logiku. Umberto Eco, mezitím světoznámý semiolog, romanopisec a filozof, uvádí do předchozího kontextu nové struktury v posuvu času. Ve své stati "Falzifikace a veřejné mínění" ukazuje, jak z nových kritik ideje moci už vyoházejí nové metody terorismu. Jsou guerilly, které se snaží ucpat jemné kapiláry veřejného mínění a rozšiřováním desinformací za pomoci falzifikátů podvracet demokratické struktury. Avšak svobodná společnost se může bránit podobnými zbraněmi a je-li obratnější, vyhrává. Také Hans Magnus Enzensberger se ve studiích o katalozích německého svědomí zabývá prostředky, jimiž lze svobodu v demokratickém světě utloukat jejími zbraněmi. Bulvární časopisy, šířené v obrovských nákladech rozbíjejí morální, politické a intelektuální kategorie pouze tím, že vyvolávají dojem rovnocennosti dobra a zla, banality a krásy, vznešenosti a hnusu. Tím dokazují, aniž co dokazují, že vše, co se děje, je navzájem rovnocenné a že se tedy vlastně nic neděje a že se ani nic hnout a pohnout nemůže. Tato politika, metodami a výsledky tak příbuzná, ne-li shodná s politikou ohlupování v "reálném socialismu", je také formou teroru. A tak se tedy moderní svět ocitá, aniž co pozoruje, v situaci, kdy si sám nasazuje pouta. Ilustrací s mnoha důkazy je skvělá studie španělského spisovatele Juana Goytisola o vývoji situace mezi latinskoamerickými intelektuály. Tito lidé, elita mezi tvůrčími pracovníky třetího světa, dostali se do závislosti na oastrovské Kubě. Když přešla na tuhý stalinský model "socialismu", dokázala některé

z nich zmanipulovat tak, že hlásající osvobození stali se v podstatě obránci latinskoamerické nevinutosti.

Všechny ty stati z prvního čísla "Lettre" vydaly by samy na slušnou knížku. Jenže takto nebyly všechny. Na scénu přišel Franz Kafka, jak jej viděl Američan Philip Roth a Češi Jiří Gruša a Karel Kosík, a dále Stendhal na Sicílii, jak jej tam provázal Leonardo Sciascia, a po nich ještě Polák Jan Kott se studií o erotismu a po něm ještě Francouz Frédéric Tristan, Goncourtova cena, s prózou Meduza.

Nám se však nechce zdůrazňovat, jak zajímavě je "Lettre" dělána, ačkoliv ani to nelze pominout. Chceme však poukázat na další svorníky oblouku do budoucna, který si tento čtvrtletník před pěti lety stavěl. Je na něm napsáno slovo HLEDÁNÍ. "Nechceme ukládat ani předkládat nějakou ideologii či futurologii, recepty pro přítomnost či pro budoucnost. Nemáme je. Myslíme pouze, že svět, systém idejí a hodnot, zrozený před více než třemi stoletími, chýlí se zvolna ke konci, a s ním mnoho schémat a návyků ideologických, politických, ekonomických a kulturních."

Toto konstatování bylo práhledem do krize současného světa. Krizí míní se často nepřesně počáteční stadium pádu - lze však stejně dobře a někdy plodněji vidět v ní první stadium vzestupu. Krize je zákonitá, když se vyčerpá jeden výklad světa, života a vesmíru. A pak v tom, čemu se nepřesně říká zmatek, mohou být shledávány rysy budoucna.

"Lettre" se přihlásila k myšlenkám, jimiž se chce při svém hledání řídit: "Je ovšem zřejmé, že my též máme minulost, ujetou dráhu, historii. Trvá-li někdo na tom, abychom se zařadili v dnešku, řekneme, že se ve své různosti hlásíme k "demokratickému socialismu" v evropském smyslu nebo k "politickému liberalismu" ve smyslu americkém, a že jsme si jistější otázkami než odpověďmi. Což ostatně odpovídá, zdá se nám, vlastnímu poslání intelektuální publikace, jako je ta, kterou chceme vydávat."

Recenzi revue, jejíž každé číslo obnáší osmdesát stran A3, nelze složit z komentářů ke všem studiím a článkům. Před závorkou lze pouze vytknout některé z obrovského rejstříku problémů, za pět let vycházení rozestřených. Jako stín provází čtenáře otázka obnovy paměti, odstranění bílých míst z mapy našeho století, z účtu všech totalitních diktatur, ale i demokracií. Živí i mrtví autoři, Istrati i T.G. Ash, Vercors i Pasternak, Konrad i Semprun, Zinovjev i

Milosz a Raddatz a J. Goytisoló a další a další berou na tom podíl. "Lettre" odkazuje k základům, ke kultuře antické i staročínské, islámské i křesťanské, i k explozivním velením současná, jako je Mexiko či Brazílie. "Lettre" vrhá soustavně světlo do kultury ruské i německé, francouzské i americké, české i italské. Potkáváme zde velké mrtvé. Dostojevského, Stendhala, Diderota, ^{Poea} Pounda. "Lettre" atakuje v promyšlených průřezech divadlo, film, architekturu, poezii. Skoro v každém čísle najdeme stať, kterou by otižádostivý nakladatel obratem vydal samostatně jako senzační - tak třeba v posledním, dvaadvacátém čísle podzimu 89 je to minuciózní srovnávací studie Velké francouzské a Velké říjnové revoluce z pera velkého kritika revolucí Solženicyna. A mezi tím vším stále spousty verzů a próz, náročně a s podpisem překladatelů přeložených. Každá stať je marginálně provázena bibliografií všech, třeba jen letmo zmíněných autorů ve francouzských vydáních. Obálka Jiřího Koláře, úprava Jana Sekala a početné ilustrace v každém čísle činí z četby zážitek i co do výtvarného kumštu.

"Lettre" je revue jedinečná v náročnosti k autorům i k čtenářům. Je to v mezinárodním měřítku fenomén nový a ojedinělý, i v zemích s velkou tradicí v tomto oboru, jako např. ve Francii.

Šéfredaktor, jenž jí uvedl v život a jenž jí svou duchovní přítomností sjednocuje v dosavadních čtyřech verzích, oslavil letos na jaře pětadesátiny, samozřejmě na cestách. V Čechách /a na Moravě/ zná jej čtenářská obec dnes asi nejspíš z jeho překladů Sartra, Aragona atd. Jeho "Tři generace", soubor rozhovorů s osmnácti spisovateli proti moci, šly do stoupy po vstupu voják, za normalizovaného vedení nakladatelství Čs. spisovatel. Ve Francii však vyšly s předmluvou J.P. Sartra francouzsky. Česky vyšly nedávno - v českém nakladatelství Index v NSR. Také jen v cizině lze číst Dějiny filmu /z tzv. socialistických zemí/, jež napsal se svou ženou Drahomírou.

"Lettre internationale", to je A.J. Liehm. Pozdravujeme jej těmito řádky z Prahy, pozbavené ohndry mnoha desetiletí, jako představitele české kultury, která má v jeho "úžasné revui", jak jí nazvala kodaňská Politiken, okna do světa a ze světa domů, okna dokofán.

L u m í r Č i v r n ý

HLASY SVĚTOVÉHO TISKU O "LETTRE INTERNATIONALE"

Živá prostředkovatelka kultury, duchovní výzva nezměrné hodnoty.

/Neue Zürcher Zeitung/

Revue zajímavá a velkých kvalit. /Lire, Paris/

Evropské debatní středisko, revue pro ty, kdo chtějí myslet vlastní hlavou.

/Information, Copenhagen/

Do koncertu našich francouzských tiskovin vtrhl hlas tak bohatý a tak nový jako "Lettre internationale", přinejmenším tak bohatý a nový jako iniciativa Times Literary Supplementu nebo New York Review of Books. Uváženě evropská dimenze, příspěvky spisovatelů vynikajících, avšak francouzskému publiku málo známých, anana neoddělovat problémy umělecké tvorby od problémů myšlení, to vše posouvá tuto revue na přední plán.

/Nouvel Observateur, Paris/

Lettre internationale se jeví víc a víc jako nejdůležitější nová tiskovina na trhu revuí.

/Frankfurter Allgem. Zeitung/

Revue, která se nepodobá žádné jiné. Tištěné texty jsou prvotřídní.

/Le Monde, Paris/

Jediná revue opravdu internacionální, proniknutá duchem otevřenosti a zvědavosti, silná intelektuální ambicí a náročností. Je na čtenáři, aby sám prokázal svou inteligenci, zvědavost a prozíravost.

/Journal de Genève/

Evropa má svůj žurnál: Lettre internationale.

/Stuttgarter Zeitung/

Mezinárodní výzva... Neobrací se na starou intelektuální elitu, nýbrž na všechny otevřené lidi, kteří se zajímají o současný svět.

/Information - Kopenhagen/

První evropská intelektuální revue.

/Književne novine Beograd/

Ušlechtilé a ludičké dobrodružství integrované apokalypsy a kon-

centrované radosti, toť Lettre internationale.

/Jornal de Letras - Lisabon/

Úžasná revue... Z nejlepších v Evropě.

/Politiken - Kopenhagen/

Až dosud nejslibnější a nejdůležitější pokus o intelektuální dialog v Evropě.

/Al Hamishmar - Tel Aviv/

Lettre internationale si již vydobyla v celé Evropě mimořádnou reputaci. Když procházíme deseti prvními čísly této opravdu mezinárodní revue, jasně vidíme jedinečnou a strhující mozaiku evropské soény.

/NIN - Beograd/

Panevropská revue, jejíž každé číslo kypí zajímavými a důležitými ideami.

/Dagens Nyheter - Stockholm/

Revue evropské kulturní výměny, nová tribuna současného myšlení. Je jednomyslně přijímána s nadšením.

/El País - Madrid/

Má velký humanistický záběr, seriózní a tolerantní tón, neomezenou zvědavost.

/De Groener Amsterdamer/

Něco úplně mimořádného.

/Dagbladet - Oslo/

Opravdová událost roku.

/Die Zeit - Hamburg/

Když ji čteme, myslíme na to, čím by Evropa mohla být.

/Corriere della Serra - Roma/

Skvělá revue. Po celá léta chyběla publikace tohoto druhu ve Francii, ba v západní Evropě vůbec: publikace vskutku internacionální, literární /v pravém smyslu slova/ a živá. Západ není ani demoralizovaný ani degenerovaný, jak říká Solženicyn. Je otupělý a přesyčený. A to je horší.

/Octavio Paz - Mexiko/

Je to něco nového, nepodobá se to ničemu, má to ctižádost. Je to evropský časopis, který si zaslouží, abychom mu přáli štěstí.

/Le Canard Enchaine - Paris/

Nemůže být u nás pro knížku lepší reklama, než o ní rozšířit zprávu, že nesměla před lety vyjít. A když k tomu ještě záložka dodá, že jejím tématem je "období událostí v roce 1968", je mimořádný čtenářský zájem zaručen. Novela Jana Kostrhuna Svatba ve vypůjčených šatech/ČS, 193 str./, již se to týká, se taky na knihkupeckých pultech neohřála. Vždyť česká vydávaná próza se tohoto námětu v několika románech jen vzdáleně dotkla, jinak byl pro ni osudový rok naší novodobé historie tabuizován. /Výjimku tvoří Hrabalovy Proluky, dosud ovšem nevydané. Pludkův pamflet Vabank není možno brát vážně./ Čtenáři zřejmě očekávali, že v Kostrhunově novele /či románu/ budou konečně číst umělecky zpodobenu pravdu o t.zv. krizovém období.

Ale už první recenze V.Řzounka v Rudém právu udělala v té věci jasno, když smysl příběhu viděla v odhalené "demagogii vidění", které prý chtělo shora vnucovat společnosti cizorodé názory na její uspořádání. V 46. čísle Kmene zapěla s obdobným ideovým hodnocením paján Zdenka Bastlová, pro niž je kniha "z nejmocnějších vzepětí české novely v posledním čtvrtstoletí". Do Tvorby napsal o knize M. Pohorský poněkud jinak pojatou kritiku. Předně používá při umělecké analýze jemnější kritické nástroje než oba předešní recenzenti, a když se má vyslovit k jejímu významovému poselství, je nápadně rozpačitý a vylouvá se na to, že "záměrně vyvolávaná 'neuchopitelnost' patří k vlastnostem románu". Rozumím tomu: je mu trapné otevřeně označit autorův názorový postoj za zřetelně poplatný odióznímu Poučení z krizového vývoje.

Kostrhun psal svůj text v polovině 70. let, kdy se leckomu zdálo všechno politicky vyřešeno na věčné časy, a tak se dal ovlivnit atmosférou normalizační propagandy - nepatří totiž k autorům s pronikavě kritickým myšlením. Přesto však byl rukopis nakladatelstvím odmítnut, neboť prý "se až příliš vymykal představám z konce 70. let" jak píše Rzcuněk. Tyhle představy se nemohly smířit s tím, že v závěru románu se uvádějí některé zdrcující fakta, např. zpráva o obětech na životech po vpádu spojeneckých vojsk.

Po odmítnutí rukopisu J. Kostrhun nezatrpkal ani nepropadl tvůrčím rozpakům. Už v r. 1982 vydává ve vysokém nákladu narychlo spíchnutý román Co by to bylo, kdyby to byla láska a o dva roky nato další rozsáhlý román Svatba století, který na Svatbu ve vypůjčených šatech navazuje hlavní postavou zemědělského inženýra Václava Zouhara. Předloni se přihlásil drobnější knihou Beseda se čtenáři,

kteřá je ve své duchaprázdné vtipkující žvanivosti o ženě Blažen-
ce názorným dokladem, jakému nekritickému sebevědomí a psavectví
může propadnout spisovatel, jakmile cítí, že v literatuře nefungu-
jí kritické zpětné vazby.

Ve Svatbě ve vypůjčených šatech se však ještě zřetelně projevuje
úsilí o stylistickou vybroušenost a vypravěčskou sevřenost, a tyhle
klady knihu čtenářsky zachraňují. Snaha o lakoničnost výrazu jde
však někdy tak daleko, že významové zkratky jsou až příliš úsporné,
a tak uniká čtenáři spojitost, často se jen dohaduje, co znamenají,
k čemu se vztahují. Vypravěčská metoda plně spoléhá na to, že lze
dosáhnout dojmu epické hutnosti v podstatě lyrickými detaily a dějový-
mi útržky, které jsou obratně kombinovány a skládány do jakési
koláže. Nejvíce využívá autor refrénovitého opakování určitých motivů
a epizodických situací. Lyrická fráze má být chápána jako metafora
a plnit funkci významového symbolu. Tím je i název knihy: Světbou
ve vypůjčených šatech se rozumí euforie roku 1968, kdy se všichni
rozjařili k nepřičetnosti a nemínili vzít na vědomí, že "na to nemá-
me", že na té slavnosti jsme ve vypůjčených šatech. Podle toho to
dopadlo - musela nás zachránit spojenecká vojska.

A protože vypravěčův vztah k postavám i událostem je přitom iro-
nizující, rozehrává se před čtenářem typický lyricko-humoristický
příběh o prostých venkovanech, moudřejších a odpovědnějších než do-
brodružní politikové. Doba sem vstupuje takřikajíc rovnýma nohama
citováním titulků z dobových novin. Jak ošemetný je to prostředek,
ověřila si už řada moderních prozaiků, a Kostrhun ^{naš} o tom rovněž
přesvědčil. Jsou to citáty štavnaté, usvědčující, pádné, mají jenom
tu chybu, že okrajové kuriozity jsou vydávány za podstatu, že složi-
tost vývoje a dramatičnost doby jsou nahrazeny vtipkováním a žertěř-
stvím. Tak například: Založen odborový svaz striptérek; Cesta vpřed
proti směru dějin; Šlágr okurkové sezóny v červenci: 2 000 slov! ;
Reformistické kapitalistické tendence; Tajemníkem K 231 notoricky
známý fašista; Dohoda o ustavení Svazu průmyslníků; Všechno vyřešíme,
revizionistů se nebojíme! / O autentičnosti citátu lze mít důvodné
pochybnosti, zjevně jsou upravovány. / Postupně se citace vytrácejí,
až zmizí od chvíle okupace docela, protože asi bylo obtížné z tehdej-
šího tisku citovat něco, co by neusvědčilo předešlou ideovou tendenci
vyprávění ze lži. Poslední verzálkami vysázený text tohoto výz-
namového typu zní: Stačí pohled na mapu, stačí znát základní světové

souvislosti - kdo to nevidí nebo nezná, je hlupák nebo provokatér.

Kontrastně se od bezstarostného hogo-fogo veselí na svatbě ve vypůjčených šatech odrážejí jiné citace, a to z deníku babičky Domanské, která líčí někdejší bádu a dřinu chudáků. Inženýr Zouhar se k četbě této rodinné kroniky utíká vždy ve chvílích deprese z toho, co se děje kolem něho. Pracuje jako zootechnik v JZD Novosady na nejjižnějším cípu Moravy, na Hranicích s Rakouskem, -

Jeho trápení nezpůsobuje ovšem jen politika, ale i láska, přesněji jeho nerozhodnost v lásce. Je totiž podivně rozpačitý, váhavý, citově roztěkaný, neví, po které milostné návnadě sáhnout. Má snoubenku Magdu, kadeřnici v Brně, která za něj má právě přijet, proto si vzal dovolenou. Ale co čert nechce, těsně předtím spadne zbohatlému družstevníkovi Novákovi vilka při hloubení spojky ke kanalizaci. /I to je ovšem symbol, který se stane refrénem: Deset let šetřili, pět let dům stavěli, pět let se v něm učili bydlet a za pět vteřin jim spadlo. / A proto půvabná Anna Anička Nováková nemá kde nocovat a přijde za Václavem. Samozřejmě že skončí v jeho posteli. Václav jí horoucně šeptá: "Miláčku můj sametový". Také to se refrénovitě opakuje, a dokonce to přechází do Svatby ~~xxxix~~ století, kde po několika letech lichotí Václav docela jiné ženě stejnými slovy...

Anna Anička je ale mazaná mrška: záměrně zapomene v domě svou podprsenku, a ta se stane dramatickou rekvizitou. Postupně ji najde jak snoubenka Magda, tak ta třetí, osudová, předsedova dcera Olina a pak i sám předseda, který má podprsenku za důkaz, že Václav se s Olínkou vyspal, i žene ho do svatby, ačkoli náš hrouma celou noc proklínal vedle v místnosti uondán těžkou prací během okupační noci. Jelikož je zootechnik, můžete vzít jed na to, že se udřel při zachraňování telící se jalovice, jak je to v tradici současné vesnické prózy.

Václav je z komunistické rodiny a sám taky vstoupil do strany -nechtěl soudruhům kazit plán náboru! Předseda družstva Oldřich Kos je "konzerva", takže nějací vesničtí obroditelé mu pomalují vrata, ale on má pro strach uděláno. Jeho diskuse s Václavem vypadají takto:

"Hlavně že to ti chytráci vědí...Všechno ví a všechno je jim k smíchu...Buď jsou blázni, nebo darebáci...Hochštapleři a političtí desperáti."

Václav namítá:

"Pořád si říkám, že ti nanore přece musí rozumět své práci. Každý z nich má už svoje za sebou, mají zkušenosti... Jsou komunisté. A já jsem taky komunist. Komu bych měl tedy věřit, když ne komunistům? Podle čeho bych se měl řídit, když ne podle kudeho práva? Jaké noviny bych měl číst, když ne y novosty? Jak mohu věřit televizi? Jak mohu nevěřit pronámu tajemníkovi, předsedovi vlády, předsedovi Národního shromáždění, prezidentovi?... Buďto jsem komunist a věřím, nebo nevěřím a nejsem komunist."

Předseda ho však poučí:

"Lidé divěňuj, ale také si je prověňuj. Bezvýhradně věř jenom myšlence. ideálu... Do každé strany lidé vstupují nejen z ideje a s touhou po uspokojení vnitřních sil, ale někteří i z prospěchu."
/ Vše na str. 70-71/.

A vzápětí dodává: " Národ se pobaví, zasměje se, no a potom nám přitáhnou uzdu+..." To je nejhlubší politické diskuse dvou přesvědčených komunistů v celém románu, komunistů kriticky hodnotících obrodný proces. Ten se prý v Novosadech vybouril na jedné veřejné schůzi už v březnu a pak měl "celkem klidný průběh". Jinde se ale naopak tvrdí, že "v hospodě večer co večer bublala kloketem revoluce". Jak ten kloket konkrétně vypadal, kdo se s kým o co přel, se z románu nedovíme, ale sdružuje se nám jako věc všem dobře známá, že bývalí akcionáři žádají užlé dividendy a syn jednoho kapitalisty chce odškodné v markách za znárodněný cukrovar. Nejprotivnějším štouralem ve vsi je muž, který nikdy nebyl politicky organizován, ale teď je členem a spol. Tomu někdo strčí hlavu do dřezu, protože provokoval - ale čím tak lidi popudil, zůstává opět mimo vypravěčův zájem. Takřka infernální je pak nasvícená scéna té šilicí svatby ve vypáčených šatech, kdy ženich přijčuje nevěstu oplývající mlékem a strdím kdekerému hostu:

"...svatebčany už nudí hryzat jenom do husích stehů, přejedla se jim pečeně a bublinky vytlačily z hlavy mozek, zachtělo se jim nevěsty.

Sloboděnska ide, čož je mi po něj, cesta zarúbaná, cesta zarúbaná k frajčrečka mojej...

...A mezi dveřmi mladík v taláru, co vypadá jako stařec a stejně je zoudrý, a umělec stojící na rukou s překrvenou lebkou a dělník s maršálskou holí a přemoučelý student a zloděj a zvěvák s nožem v zubech a profesor akademik s úsměvem blbce a žena z domácnosti se zbytečně vykasanou sukni a smutným očima a mnoho jiných, skoro stejných nebo podobných.

Věichni najedení, odpočatí, spokojeně říhající, jak už to po šampaňském bývá.

A první a jediné, co těmi otevřenými dveřmi vidí, je rozevřený klín, černý a růžový, vlhce lesklý, a to někdy docela stačí, to je někdy víc než dost." /s. 60-61/

A potom tedy nastane osudná noc, náves je obsazena tanky. 60-

větský voják si přichází do hospody pro vodu s děsem v očích, prst stále na spoušti samopalu a bere si vodu z dřezu. Dobromyslný vesničan mu natočí vodu z vodovodu. Jiný stařík má obavy, abychom své osvoboditele neurazili neuctivým chováním:

"Jestli je neuvítáme, ~~jak se sluší a patří~~ jak se sluší a patří, dějiny nám to neodpustí...Přece si pamatuju, jak už jednou přišli za minutu dvanáct."/s.9

Předseda Kos jako odpovědný funkcionář se chystá odjet na OV KSČ, ale žena ho zapřísahá, aby se skryl, vždyť v Maďarsku taky věšeli komunisty, a nápis na předsedových vratech dosvědčuje, že ho lidé mají plné zuby - vědí asi proč, my ale nevíme, proč se jaksi nevešli do příběhu. Naštěstí přicházejí sovětský major, kapitán StB a instruktor KSČ, kteří mu poskytnou ochranu, takže rozběsnění antikomunisté nedostanou příležitost nenáviděné "konzervě" se pomstít.

Mezitím Václav, ač má dovolenou, obětavě odváží okupační nocí telící se jalovici do veterinární stanice, v kabině traktoru dvě dívky: nevěstu Magdu a předsedovu Olinu. Na zpáteční cestě vyjde najevo, že Magda má namířeno na hranice. Václav jí to nevymlová, ale sám emigrovat odmítá. Milenci se loučí velmi chladně, bez sentimentu, asi to nebyla ta pravá láska. Olininy akcie samozřejmě rychle stoupnou. Po noci, kterou s ní Václav stráví pod společnou střechou, ale ve vší počestnosti, je tatík Kos rozhodnut přimět váhavého milovníka ke svatbě - vidí totiž onu dramaticky nastraženou podprsenku-, a třebas ve vypůjčených šatech. To je prosím, všimněte si, ten odvážně napjatý oblouk od metafory k realitě! Klasičtí moderní prózy to dělali opačně: existenciálně významná metafora se jim vzklenula nad přesně napsaným příběhem o životě.

Ale Václav prožije ještě jednu důležitou epizodu. V temné noci zbloudí auto s rodinou, která emigruje. On podá vyhladovělému děcku mléko, ukáže prchajícím cestu, a vyslechne vysvětlující slova mladého muže: "Nemohl bych tady žít. V takové hrůze." Uprchlíkův starý otec zdůrazňuje, že syn je čestný muž a on sám že je komunista od devětatřicátého roku: "V padesátých letech jsem byl ve vězení... Sedm roků!" Když se pak nad situací rozplekal, byly to pro Václava "strašné zvuky". ~~ale když uvažuje o viníkovi - hej, tohle tohle -~~
~~všichni ho napadno: "...to když to byl právě on!"~~

Umělecké zpodobení roku 1968 je tedy v plném souladu s tím, jak ho vykládají politici tzv. normalizace, je to obžaloba neodpovědnosti a dobrodružnosti, které z touhy po moci a slávě zaprodávaly

lehkomyšlně základní socialistické vymoženosti kapitalistům. M. Pohorský vidí v závěrečné větě, kde se objevují "kopinaté listy hojivého jitrocele a něžně se sklánějí k černým jizvám vyrýpnutých drnů", jakousi symbolickou pointu orientující nás k smyslu příběhu, totiž k hořkému a sladkému pocitu života, jak ho prožívá vypravěč. Na pováženou ovšem je, že přesně touž větu užil Kostrhun v závěru románu Svatba století, kde jde o něco úplně jiného... Václav je tu o několik let starší, ale má podobné problémy s láskou i s prací. Autor prostě vzal své osvědčené syžetové ~~základní~~ schéma, zalil je mocně sladkou lyrickou vodičkou, takže příběh nabobtnal, zbytněl na dvojnásobný obsah, ovšem o stylistické ~~efektivitě~~ ^{efektivnosti} už těžko mluvit. Ukazuje to nejen na chudobu a neutrálnost autorovy obraznosti a metaforiky, ale i na jeho nerozpačité odhodlání realizovat se za každou cenu.

V podstatě lyrické a smyslové evokování skutečnosti v Kostrhunových prózách způsobuje, že jednotlivé útržky příběhu se na sebe váží jen volně a nemohou zformovat promyšlený stavebný celek, ironicko-groteskní výběr okrajových detailů bez myšlenkového zhodnocení spolu s postavami, jež postrádají hlubší duchovní, ba i citovou hloubku, vytvářejí z vyprávění jakýsi neoimpresionistický text, v němž dominují nade vším pocity. Nemusíme zrovna přísahat na Puškinovo tvrzení, že próza chce myšlenky, myšlenky a zase myšlenky, ale jejich naprostá absence v Kostrhunových textech je zarážející. Prozaik zastírá tento nedostatek komediálními postřehy, vtipným pointováním, folklórním tónem, hrou pocitů a metafor, jenž kritický čtenář se tím dá stěží oklamat. Naše próza vydávaná v nakladatelstvích je myšlenkově chudokrevná už léta, a není divu, vždyť se vyvíjí v duchovní pustině. Kostrhun to jen znovu potvrdil. Autor, který se ještě dnes odváží vydat knihu s tak prostoduchým vyličením léta 1968, je na úrovni špatného posluchače stranického školení, jenž nedokáže proniknout pod jevový povrch k podstatě.

Říjen 1989

Milan Jungmann

Jaromír Pelc: Démanty k snídani. /Edice České básně, Os. spisovatel, Praha 1987, vydání I., s.80, náklad 1500, ilustr. J. Mžyk, cena 14,-/

Nynější šéfredaktor nakladatelství Mladá fronta, J. Pelc /nar. 1952/ vydal od prvotiny z r. 1978 tolik básnických sbírek, že už bylo nutné po 10 letech pořídit z nich výbor poezie. /Pod názvem Závan vůně, s doslovem J. Pelce./ Sbírkou Démanty k snídani vyzdvihl pro rok 1988 M. Blahynka jako "básnický vynikající". /Zpráva o české poezii roku 1988, Kmen 3/89./ Neméně nadšen touto sbírkou byl Vítězslav Ržounek. /Recenze pod názvem Signál našeho času, Rudé právo z 21. 3. 1988./ Považují za nutné ocitovat závěr recenze z RP:

"Na počátku osmdesátých let ztotožnil J. Pelc socialistickou poezii s občanskou. A sám takovou psal. Bylo v tom nepochybně remalé zjednodušení. Ale ~~žehdejší~~ jeho verše dokazují, že občanskost nebyla pro něho konjunkturální gesto, ale úsilí vyjádřit základní společenskou hodnotu člověka. Bez toho by sotva dnes mohl napsat verše, které, ač z nejvnitřnější oblasti lidského života, otevírají cestu k pochopení našeho času. Proto jsou signálem."

Signál našeho času? Pomiňme skutečnost, že i u takového význačného signálu popletl recezent název. /Ržounek píše na s. 5 RP o Diamantech k snídani: i když Pelc se Démanty mínil přiblížit k méně průhledné formě tvrdosti, k diamantům více démonickým. Viz. začátek "dia-" je pod vlivem řeckého slova "diafanés"-průsvitný, atd./

V čem spočívá u Démantů k snídani signál našeho času? A to "z nejvnitřnější oblasti ~~našeho~~ života"? Jestliže stará lidská tradice /hebrejská, křesťanská i islámská/ považuje čábla za požírače masa a ~~démantů~~ a poré, pak mnohé již naznačuje motto sbírky: "Na maso nezbylo, tak jsme snídali démanty...". Ržounek jako komunista neumí pracovat s pojmem duše. Přesto v souvislosti s Pelcovou sbírkou ji opisuje pojmem, opakuje jeho topornost - "ač z nejvnitřnější oblasti lidského života", atd. Je-li v oficiálním socialismu duše co nejniž a básník, který těží z této oblasti, je dobrý jen ~~potom~~ překoná-li ono "ač", čím duši otevře jako "cestu k pochopení našeho času"?

Už motto sbírky napovídá, že Pelc oslavuje, když je něčeho příliš. Pro něj neplatí zásada, která u Řeků doprovázela ono "Gnóthi seauton" /Poznej sám sebe/. Před vstupem do svatyně v Delfách byl v zákonitostech lidské duše ~~její~~ nepostradatelný nápis "Méden agan".

Ničeho příliš. Pelc nemůže oslavit ani své tělo, pokud no přílišně nerozdrancuje. Je to ale démoničnost reálně socialistická, kdy tělo jednoznačně převažuje nad duší. Tato poezie neuvažuje ovšem ve smyslu Platónově, který učil o duši a těle z jako o dvou rozdílných podstatách v člověku. Tělo je poeticky u Pelce na takové výši, že záměrně duši pod ně podkládá jako polštářek pod ohrbticu: jen pro znásobení pocitu tělesného tření. Nemysleme ale, že Pelc je básníkem schopným rozvíjet ~~řádem~~ onu známou slovní hříčku starých Řeků: sēma - sēma /tělo-hrob/. Tělo je u něj hrobem ducha, ale jen díky vlastní všežravosti. Pelc pohlcuje vše a jeho poezie jako u Kuka vozu natlačí žentourem slova o tělesnosti kupředu, k řídicí páce, s kterou zas manipuluje především člověk tělesný, osvobozený od potřeb nesmrtelné duše. A tak sváží někam na skládku vlastních knih upřílišněnost pouze dobovou: v názvu i v náplni.

Nejprve jsem si provedla výpisky z básní sbírky Démentů k snídani. Pak jsem prošla všechny jeho sbírky, a neopomněla ani jeho verše publikované v Zeleném Hostu v Brně, z konce 60. let. A přestalo mně bavit dokládat mnohopočetně teze, které jsem v předchozím odstavci vyslovila. Stačí k tomu pouhý název jedné Pelcovy básně o lásce: Krev, pot a slzy. A typický jeho slovosled: "V zběsilém tempu začínáme nové příběhy a na starých místech necháváme cáry své kůže...".

Pelc je typickým příslušníkem básnické generace Sýse, Žáčka, Skarlanta: společně s nimi začínal. Tito básníci občas propadají tomu, co žádá jejich tělo, marxisticky pozbavené, a ve vši záměrnosti, nesmrtelnosti duše: Zběsilému tempu. Ta jejich vzájemná zběsilost /pochříchů vždy tělesná, ne snad politická!/ je zároveň přihláškou k požadavkům běsa. /Oni pochopitelně marxisticky neuznávají zastaralý pojem ďábla: stačí jim jeho zproletarizovaný bratránek běs, který se spokojuje s tělem./ Koří se básnický běsu, nedochází jim, že na "starých místech" zanechávají pouhé "cáry své kůže" a nejsou už schopni tam zanechat cáry svého srdce. Předchozí generace básníků-komunistů ve svých hlavních představitelích /Mikuláškoví, Kainaroví, Skácelovi, Šiktancovi/ byla schopna zanechávat na "starých místech", čas od času, cáry svého srdce. Generace Pelce, Sýse, Žáčka, Šimona je viditelným odvarem generace předchozí: jim stačí pouhé znamení "cárů kůže".

Ďábel s hrdostí satanskou opomíjí těla bez duše: ty sbírá běs ve zběsilém tempu. Ne nadarmo nazývá Pelc svou báseň o lásce: Krev, pot a slzy. Transparentně vidí z lásky především výměšky,

zachytitelné na kůži. Jít k hloubce srdce znamenalo by i cestu k oblastem nemrtné lidské duše. Ne, to raději bude Pelc do omrzení opakovat slovní hříčky na ideové téma : sōma-sēma. A pokud možno ve zběsilém tempu, neboť očekává, že bratránek bēs ho zastaví přesně na hranicích svého rajónu: aby se vyhnul ďáblu - vi proher stejně tak, jako prohrám v oblasti tempa lidské duše.

Potřebuji při této příležitosti vyjádřit svou radost, že ač věkově snad, rozhodně nemíním nijak být v generaci těchto básníků: v ideové shodě s nimi nelze psát. Nepíší pro lidi, kteří pořádně neprožili - a proto vlastně neprotrpěli - žádnou ze strašlivých událostí, které je potkaly.

Reálný socialismus básníky Pelce, Sýse, Žáčky, Černíky a Skarlanty přijal s otevřenou náručí. Šibři této politiky, politiky normalizace okupovaného národa jasnozřivě pochopili, že tito muži opravdově neprožili ani okupaci svého národa v srpnu 1968 jako strašlivou událost. Pro ně nebyl, v jejich zběsilém tempu za požitky, nic v životě strašlivou událostí. Strašlivým událostem se vyhýbají, s mazaností bēsů. Jedinou strašlivou událostí bude^v jejich životě smrt, která je odvede od křesel zasloužilých a národních umělců. Že si nevymyslím, to je vidět na jejich občanských osudech: Černík s Peterkou tajemnický řídí Svaz spisovatelů, Pelc je šéfredaktorem, Sýs je šéfredaktorem, Šimon rovněž tak a Žáček je aspoň vedoucím redaktorem odd. poezie v nakladatelství ÚS.

Pro výhody těla se dali i se svou poezií plně do služeb okupační moci. K přežívání ve svých postech básníků potřebují jediné: nepřítomnost Boha i ďábla v lidském životě. To vše jim i spoluobčanům hravě nahradí veliký Byrokrat zběsilého tempa života. A jsou přesvědčeni, že když ne za cáry svého srdce, ale za pouhé cáry své vlastní kůže knižně upoutali svou poezií do dějin české literatury, jsou už tímto faktem samotným - zásadně - neopomenutelní. Tuhle tu zásadní neopomenutelnost Pelcovi /který začal knižně jako kritik této generace/ a všem jeho mužům z okolí jejich starých generačních míst - přeji...

Josef Kejha: Útěk z rovnováhy. /Západočeské nakladatelství, Plzeň 1988, odp. red. Zdeněk Šmíd, vydání 1., stran 120, náklad 7 500, cena 14,- Kčs/

Obal a frontispis této knihy vytvořil básník Miroslav Hupatyoh, generiční druh J. Kejhy, narozeného r. 1948. Novela je zřejmě považována za generiční výpověď, přesahující rámec Západočeského kraje. J. Kejha v této své druhé knize, sám saměstván jako redaktor podnikového časopisu Plzeňský stavbař, vytváří obraz vedoucích pracovníků čs. stavebnictví. Hlavní hrdina Vašek Maza je zetěm mocného ředitele, zije v jeho vile a má protekční místo referenta pro zlepšovací nápady. V prvním plánu prózy se spojuje s vrstevníkem Jiřím, s kterým si přátelsky tyká, proti vlastnímu tchánovi. Ten je ko neschopný ředitel je dán do důchodu, ale s novým ředitelem Vašek Maza také není spokojen: v jeho ředitelně vyvolá surový incident /kopne zasloužilého funkcionáře do zadku/ a dostane "padáka". Pak navštíví domov svých rodičů a novela končí tím, že hrdina jako tulák pomůže hlídači kravínu při porodu telete. Pochopí /s. 114/, citují: "Už věděl, že Andělské město není, že cesta k němu je věčným hledáním štěstí v sobě".

V druhém plánu knihy probíhají vzpomínky hrdiny na dospívání v éře big-beatu z počátku 60. let. Jsou popsány mladé lásky a první sexuální podněty. Kejha zachycuje ovzduší vzniku mládežnických kapel, které touží především po tvorbě "hitů", ale žijí ve špině hmotné i mravní. Citát např. ze s. 51:

"Lidušce Jelínkové nechal ve schránce lístek ODCHÁZÍM, a nastěhoval se ke Kidovi. Bydlel tam už bubeník Břetě s Alžbětou, co dělala servírku v protější hospodě. Nebýt Alžběty, umřeli by zkrátka ve špině, nožná i hlady. Bydlel tam také největší fanoušek skupiny Hrabata Frňous. Frňous rozsvětl obědy po jídelnách ve městě a pořád sliboval, že složí pro skupinu fantastické hity." Atd.

Próza se snaží zachytit komplikovaný obraz doby. První část je nazvána Afélium, druhá Sluneční vítr, a skládá se z 11. kapitolek /o pět kapitolek je delší než první.část./ Ve slunečním větru se dostáváme, po citátech z Astronomického slovníku, k datování doby/do přiblížení se Halleyovy komety k Zemi/ První plán prózy probíhá tedy v polovině 80. let, vzpomínky jsou datovány předchozím postavením Halleyovy komety ve vesmíru. /Např. - "V době, kdy kometa teprve prořezala dráhu Neptunu a mířila k Uranu, se na čajích ujal nový tanec šejk" etd., s. 32./ To není špatný nápad prozaického datování příběhu: přesahuje však region Západočeského kraje? Nápad, že hrdina, který "nenávidí středňáky /s.63/, směřuje do Andělského města, kde "domy i ulice jsou samý květ a lidí báječný, nehoněj se za prachema, nepomlouvaj e neuměj bejt zlí... každěj dělá, co ho baví, ale nemylí jenom na sebe" - věichni máme. I to setkání s hodným dědou ukončuje Čapkův Krakatiš. ~~.....~~ realitu socialismu? stručnou prózou? Na to Kejha zatím

Zbásnit surovou realitu socialismu, stručnou prózou? Na to Kejha zatím sbírá materiál. A nápady.

Zarážející podobnost mnohých děl současné české prózy je varující. Mnohé pasáže této knihy by mohl napsat místo Kejhy K. Misař a čtenář by nic nepoznal. Přitom nesporně nadaný básník Miroslav Hupčych je Kejhovou knihou zaujat až k veřejné spolupráci. /Jeho frontispis zobrazuje živý lustr ve vesmíru: půltucet mužů je spouštěn na laně do klubín noci, v oblecích z 19. století - a každý má svíci v ruce./

Hrdinové moderní doby neuznávají společný pořádek, jsou to, především v současné době, bouřliváci. "Jděte do hajzlu!" zařval /strašlivým výkřikem/ Kejhův hrdina na své sestry, když ho přišly navštívit do nemocnice, na ortopedii. Při první Kejhově knížce jsem zaznamenala, že by byl schopen popsat totéž, co Palec v Dětech ráje. Schází mu k tomu ale schopnost jít na doraz: v jakési třetině záměru se zastaví, obtížen svým nákladem jako mezek a stojí na přetížených nohách, v mátožné úvaze, že dál už ho nikdo nepopožene. Ano, ale kde složí svůj náklad? Inspirující autor se jen zdánlivě zříká vedení; ~~on~~ vždy si je vědom svého cíle!

Do starých realistických koncepcí se dnešní skutečnost prostě nevejde: na to upozornil již v 60. letech Vratislav Effenberger. A já si myslím: prozaická, nekonečně reprodukovatelná kopie ~~skutečnosti~~ nevyjadřuje skutečnost. Vrstvení reality nevede k přehodnocování reality: schází tomu nápad.

Nápad, to je kostka a zároveň kruh etického a estetického momentu, umělosti a přirozenosti, spontánnosti a režie, problém interpretace a utváření. Pouhá devalvace některých zafixovaných a prošlých hodnot, spojených s reálným socialismem, nemůže být, při svém zobrazení, moderním prozaickým nápadem. Tu potom i stručnou prózou vyřadí napovrch neutajitelná, původní rozplihlost nápadu...

Kde na jabloních harmoniky rostou. /Kruh, Hradec Králové 1983, vydání I., stran 144, dokumentární fotografie, náklad 2 560, cena 20,- Kčs./

Kniha působí sympaticky už tím, že nikde na obálce, pod lákavým názvem, nenalezne čtenář jméno autora. Pořadatel dokumentární knihy o rodině písmáka Věnceslava Metelky - PhDr. Jaromír Jech, CSc. - ustoupil příkladně do pozadí a to ho ctí. Knížkou prolíná jakási radost ze síly dávných českých krovů: v starém bydlišti rodiny Metelkovy v Pasekách byly totiž nalezeny ~~průzkumy~~ v dubnu r. 1978 texty dávného Raisova zapadlého vlastence. /V knize je předznamenáno, že "vychází k 175. výročí narození". Lze jen doufat, že za 175. let po narození budou knižně ve své vlasti připomínáni tvůrci z oblasti české slovesnosti, jako Ludvík Vaculík, Zdeněk Rotrekl či Jan Zahradníček, o nichž si myslím, že dosáhli v naší kultuře většího významu než Věnceslav Metelka./

V knize jsou přetištěny jímavé dokumenty o životě věřícího katolíka v minulém století, a to od mládí po stáří, kdy si zaznamenává /s.89/:

"Opustili vše, co jim milé bylo, a ubrali se do věčných stanů. Byliť mně starému příkladem, bych věděl, jak mám trpělivě trpět a odhodlaně na věčnost odejít".

V dopise z 9. 12. 1855 poučuje Raisův zapadlý vlastenec svého syna ve vši vážnosti /s. 53/:

"Modli se vstávaje léhaje, buď ctnostný a pilný, Bůh Ti dá štěstí."

Přitom kniha přináší v r. 1978 nalezený jímavý dokument: Jedná se o dopis milé Věnceslava Metelky /a jeho pozdější ženy/ z "4. decembru 1829". Protože ho považuji za jeden z nejhezčích milostných listů z doby českého biedermyera, ocituji ho celý /ze s. 16-17/:

"Drahej,

to si pomyslit můžeš, jak mi při tom nenadálém zvěstování okolo srdce bylo. Neb jsem na to radostně čekala. Těším se z toho, že se Ti žádost vyplnila, žes dovandroval, kde na jabloních harmoniky rostou.

Kdybys sobě představit mohl, do jakého nepokojného stavu ostnem horlivého milování měš postavil. Ale láska nejen nevyslovitelné radosti, ale také nesnesitelné muky a trápení sebou přináší. Této pravdy jsem již sama zakusila. Ó kýž bys měl popatřit na louce na ten keř, jak na něm překrásné růže kvetou! Radost bys z toho měl.

Ó jak radostně čkám pátku a neděle, ale když přejdou ty dva dni, žalostná chvíle nastane.

Kateřina Šimůnek

Tvá věrná. "

Ovšem, když se začteme do vysvětlivek J. Jecha, zjistíme, kde leží onen bájný milostný les a sad. ~~kde~~ Cituji z knihy:

"Kde na jabloních harmoniky rostou... Tam tedy Věnceslav dovandroval. Byl to Náchod, kam dorazil patrně 10. října 1829 a kde trublářský

dělník a muzikant v jedné osobě našel sám sebe."

U československé literární vědy je úctyhodné, že zná v ČSSR přesná data příchodu jednoho z krkonošských písmáků do Náchoda. /Ná oplátku zase dnes nezná rodáka z Náchoda, Josefa Škvoreckého, jehož romány vycházejí v cizojazyčných překladech v mnohá státech světa./ Z knihy z Kruhu se také dovídáme, o nekonečných soudních jednáních, jež Raisův zapadlý vlastenec vedl v rodině se švagrovou, atd. - a to o meze a podobně. Seznámit se ~~také~~ můžeme s faktem, že ~~ix~~ čeští vlastenciⁱ z této písmácky vyhraněné rodiny považovali za normální nechat si zhotovit česko-německou občanskou vizitku. Kniha nás ~~také xxxxx~~ uvádí i do hladově vykořisťovatelské éry kapitalismu v rámci Rakouské říše, kdy chudí vandrovníci psali o své stravě v řemeslnických dílnách. Cituji ze s. 110:

"Šel jsem k Ednburku, tam je jeden Čejka, bratyr toho chrudinskýho, dělá taky sám. Musil jsem tam vostat na voběd. Měli jsme hovězí maso a druhý náký dvě kuřata a půl šejdlíku vína". Nebo citát ze s. 111:

"Měli jsme polívku čistou a v ní chléb drobenej jako do vodouky, maso hovězí se salátem, telecí maso s nákým bílým zelím a poslední vlekky na špeku smažený."

Je zajímavé, že za socialismu nemají dělníci podobný jídelníček ve svých závodních kuchyních. Co tím vykořisťovatel tovaryšů za kapitalismu sledoval, že podobnými obědy o více chodech pracovníky hostil? V současnosti podobnou skladbu jídel nemá ani výběrová rekreace ROH v ČSSR.

A jak žil otec podobných tovaryšů jako známý český písmák na vesnicích? Politicky byl zřejmě neochvějně věrný císařovi, bez podstatných informací dobových o tom, zda abdikoval či skutečně panuje. Cituji z dopisu z prosince 1855, /s. 56/:

"Dnes mám psát poděkování Ferdinandovi císaři za tři stovky, co dostali na školu Sklenařtí, - je to také starost." /V té době byl již 7 let císařem František Josef I./ Kniha je skutečně cenným dokumentárním nahlédnutím do doby minulého století. Nechtěně a bez úmyslu autorského je současně i dokumentem 80. let našeho století. Cituji např. ze s. 136 Dodatečnou poznámku J. Jecha, ve zkratce:

"Pro přijatá racionalizační opatření se nepřikročilo k předpokládanému vybudování archívu v paseckém Památníku zapadlých vlastenců, a se souhlasem muzejní rady se proto uskutečnilo postoupení nalezených dopisů a s nimi jiných dokumentů..." - nu, kam jít, než do Prahy. Šetrnost - a nečekaná - v oblasti národní kultury je v knize zodpovědně vysvětlována dobovou frází: racionalizačními opatření. Proč ale kdysi plánovači socialistické kultury slíbili potřebné finanční dotace Památníku zapadlých vlastenců v Pasekách n./ Jizerou, to se už v knize pochopitelně nedozvíme. Zřejmě když začíná socialistická společnost šetřit, upadá potřeba zapadlých vlastenců a vzrůstá důležitost centra. A kdo by se tomu divil? Kde dnes na jabloních harmoniky rostou?

Milost a pokoj vám, priatelia.

Týmto posolstvom vás žehnám. Konečne aj u nás nastala súčasnosť.

Veľké dedičný prsteň zlatý s drahokamom žiarivým nosia na ukazováku pravej ruky tak, že väčšinou mám ten prst skrčený, azda v obave, že prsteň stratím alebo nechcem, aby príliš vytrčal na obdiv a závisť; kameň vtedy nežiarí, v dlani ukrytý; ale vzniká päst.

Už-už sa nám definitívne zdalo, že Česi, Moravia a Slováci sú skrčenci. Možno sme sa mýlili v tom, že čo skrývali vo vreckách a pod kabátom, neboli pokrčené, nalomené, zlomené prsty, ale zatatá päst. Odrazu sa prsty vztýčili, vystreli do písmena V a kameň v dlani dobre utajený zažiaril, zablýskal, až oči oslepuje. A svieti, a svieti ako tí, čo konajú pravdu. "Každý totiž, kto zle robí, nenávidí svetlo. Ale kto činí pravdu, ide na svetlo, aby jeho skutky boli zjavené..."

Tieto slová z evanjelia Jánohvo som si čítal, keď pochovávali Dominika Tatarku, apoštola svetelnej ľudskosti, ktorý sa nedožil, žiaľ, dnešných sviatkov, žiarivých sviatkov ľudskosti. A už je tu žiaľ a je tu olivo a ja si to opakujem ako zaklínadlo, aby ma nezatopila vlahá radosť, božím sa jej. Chcem totiž, ak sa to dá, zostať neopitý optimizmom na ľudovej veselici, byť triezvy nehostine. Ohvejúcimi sa nozdrami snažím sa zachytiť večný pach existenciálnej, živočíšnej, intelektuálnej úzkosti, ktorú neodstráni ani tá najlepší vláda ľudu z našich často obrátených karnevalových kostýmov/já, chudák, mám len jeden/ a mesiek, z dejín, z nášho mäsa a kostí, z denného trudu a budúcnosti. Veď nečo by bol inak spisovateľ? Iba on by mal v hukote devu a mlyna diskusií a spolkov čuť trávu poľnú rásť a schnúť, **voňať jej zajtrajší popol; do vetra o tom volať a volať a pustatine, a v pokore si klásť otázky bez odpovedí: lebo čo spraví každý muž najstatočnejší, pevný a múdry v ozubenom súkollí úradov, inštitúcií, slávy a moci?, čo spraví Slovo štátnom povolené?...**

S vystretými prstami, s oboma rukami nahor bezmocne zdvihnutými do tvaru písmena veľkého V, Victoria žiarivá, drahokamenne rozsvietená a vrtošivá, myslím aj na mŕtveho Dominika Tatarku; lebo lepšie je byť so žalmistom v dome smútku, než prebývať v dome hodovania?

Som s vami, priatelia. Váš

Ivan Kadlečík, spisovateľ

V Pukanci 27. 11. 1989

Ivan Kadlečík

Vleky

/besednica/

Rozsnežilo sa; muselo, v televízii to prednovedali. Keď sa pozriem dolu /hore?/ k súhvezdiu Strelca, ku galaxiám, trafie sa biele dlhé šípy akoby chceli rozkmásať tvár, rozstrieľať na nerozoznanie, či mätko prikryť, rubášom zahliť. A bez tváre, bez všetkého, bez peňazí, bez každého, bez všetkých, bez teba, Isadora vonavá /jak sneh/ - kto potom som? Možno som všetkým. Molekuly železa v mojej krvi pochádzajú z Andromedy, silikonová plomba v oku z Jupitera a koňak na stole z Tuzexu: aj on, koňak, sa stáva pomaly mnou ako breza sa denne mení na husle.

Zasnežené pláne v svite belasom. Brezy v bielom plačú pred domom. Kto tu zhynul, umrel? Vari nie ja sám? Zdá sa, že ešte nie. To Sergej Jesenin jasnozrivý, režimom trochu popletený básnik.

Lebo ja sedím práve /dávno/ v kaviarni Európa so zakázaným humoristom Fedorom Vicom pri okne, pri stole, na akejsi levičke, ozeň to vyzerá ako v jedálnom vozni expresu Slovenská strela. Čiašničke hovoríme: -Buďte také, pani, láskavá, a upozornite nás, keď prídeme do Žiliny, lebo tam vystupujeme.- Neviem, prečo sa urazila a vynadala nám, veď pripitý čas sa oblokmi sa skutočne mihal dozadu ako telegrafické stĺpy. Čosi vedľa plynie dozadu a my vedľa čohosi, a tak spolu a zároveň plynieme oboma smermi. Budúcnosť je túžba.

Pred mojim domom dve statné brezy rozkročené, z psychodelických šiat jesene konečne vyzlečené, hlavy strapaté, telo im, Isadora, v mraze tancuje, potulné vetrisko šteká, opitý Jesenin so srdcom dokorán im kľačky, im plačky biele lýtka, kolenná, stehná božkáva. Umierať, to veru nie je už vec nová, a ani žiť už nie je objavom. Ale je. Ale je, Sergucha.

Pozri sa z okna môjho vlaku, kde sedím za písacím stolom, vonku sa stále mení krajina nová: včera zelená, o chvíľu biela, vzápätí čierna, a briezky pred chvíľou maličké obrovitejú. Na životnej zastávke v Pukanci oblok otvorím, víte ma smrek v bielej rukavičke, do tváre mi ju hádže, keď ruku potriasa, vitaj. Na ruke sedí sýkorka fialová, čosi mi tuká, že čo píšem. Nepíšem. Zaoberám sa štatistikou. Koľko žien pripadá na hlavu jedného spisovateľa v tejto obci, som už kdesi vyrátal k vlastnej spokojnosti. Lenže nedávno, v novembri sa situácia na chvíľu skomplikovala: prišlo ich sem, ~~xx~~ spisovateľov, dvanásť oficiálnych i neoficiálnych. Pokazili

mi štatistiku. Napriek tomu ich srdečne pohostím novým vínom svojím, baraním gulášom na smotane a červenom víne s kapustou, čo som navaril. - Pomýlil si si, Ivan, povolanie, škoda te pre literatúru, povedal Milan Hamada alebo Ivan Štrpka. A potom všetci spolu rátame, koľko policajných obuškov padá u nás ročne na hlavu obyvateľa.

Cestujem ďalej načierno proti noci, na lístok nemám peniaze, životom celým, nerozmeneným platím. Expresná strela nezastavuje nikde - a predať. Pohyb je paradoxný rozpor nehybnosti a letu. Rušeň ako oceľový hrot časového šípku vystreleného práve zastel. Prečo stojíme? - Menia lokomotívu. - Prečo ešte stále stojíme, ešte ju nevymenili? - Vymenili: za fľašu vodky.

Keby som ja už len vedel, či husle niekedy netúžia byť brezou! Minulosť je túžba. Kam ide tento vlak, pán vrchný? A nikdy necúva. Najvyššia povolená rýchlosť je cca 300 000 km za sekundu, za osem minút si tede na Slnku, ak chceš. Pre nadsvetelný tachyon, hypotetickú hmotnú časticu, je táto rýchlosť nulou, vtedy nehybne stojí. Zastávku využívam na návštevu kaviarne Nová Európa. V jej východnom krídle, v priestrannej hale, hrávajú kolky, prizriem sa, azda si aj zahrám. Zoberiem do pravej dlane ťažkú ohmatanú Gaiu, objímam pevne ako Uran, jej manžel, rozožením sa, a už fičí, sviští dolu žliabikom: drevené hlavy pandrlákov padajú jedna za druhou. A ožrení sa smejú, dávajú im mená niektorých komunistických politikov a štátnikov, je záverečná.

Tak veľmi chcem, aby tie veľké brezy pred domom rástli späť k svojmu prútku, ktorý som včera v dlani z hája priniesol a zasadil. Na kolenách ich v snehu objímam a prosím o to. Nepočúvajú, neposlúchajú tie brezy. Že chcú byť organovou pišťalou. Alebo ohňom. Budúcnosť je túžba.

Potom bole, kým vymieňali rušeň, okresná posudková komisia sociálneho zabezpečenia a zistila, že dvere do svojho výhodného zamestnania ešte našmátram ako-tak, nuž mi nepriznala žiadany invalidný dôchodok, dostal ho Cigán Gejza.

Dosť bolo poníženie, dosť niekoľkoročného útlaku a vykorisťovanie pracovnej sily. Na najbližšej stanici hádžem doporučený list do schránky. Výpoveď zo zamestnania. Že z čoho budem žiť, chcú vedieť tí úradníci. Nemôžem im prezradiť hlboké, o čom sa im

nesníva, tajomstvo, že mám doma dobre ukrytý, zakopaný poklad najväčší v záhrade pod orechom. Vylovil som ho z temného jazerá v Benském Studenci /staže sme s Jurkom priniesli aj tie briezky/, vlastnými rukami temer sa zdusiac, vyniesol z bahnitého dna nápadne podobného môjmu srdcu. Ten poklad sa volá sloboda. Sloboda.

A! Už pristavili nový moderný rušeň značky Tachyon, ponáhľam sa, nech mi neujde transkontinentálna strela /kto ju vystrelil?/. Nesadám bez slova. Kufor mi netreba, ani cestovný lístok, cylinder a frak Sergej požičal, zo zene dvíham srieňové glacie rukavice, čo ich tam vhodil smrek, bielu paličku z brezy odlomím. Neľúčim sa. Niet s kým.

December 1989

Ivan Kadlečík

Ivan Kadlečík

89

*Ludvík máj, pamätáš sa ešte na slovo rušeň? Pomôž mi
 Ti peďas srdciče v tomto pohľadovom čase na kvizovate
 may*

24. 11. 1989

Posledního slova v těchto novinách využiju k osobnějším projevu než dosud. Konečně trochu střesu odpovědnost, kterou jsem si, možná přecenivě, pěstoval dvacet roků, a s údivem se zamyslím do radostnějšího neznáma, co teď mám po sobě chtět.

Režim padl způsobem, jaký jsme mohli čekat ve snu: prostě ochr-
nul. Ovšem ztráty, i na lidech, přesně neznáme. Hrůzy, jichž jsme se
museli bát, můžou přijít. Pořád je tu ozbrojená StB, ten úřad pro in-
triky proti obyvatelstvu, jehož se musí bát starý i nový Urbánek. Muž
jménem Adamec mě nezklamal, včetně demise. Radostným zjevením
jsou - pro svou vtipnou kázeň - studenti. Rehabilitovali se herci. Na
starém místě se nově zachovali mnozí novináři, lidé z techniky i pro-
gramu rozhlasu a televize. Pravilo se pořád, že opozice nemá program
ani akční schopnost: obé ukázala, hned jak se prvně mohla sejít v Ob-
čanském fóru. Nevěřil jsem, že se dneška dožiju. Pocit vítězství, ja-
ký vidím u mladých lidí, připomíná mi však psychický stav komunistů
po volbách v květnu 1946. A o tom budu mluvit.

Dnešní veliká svoboda slova a shromažďování začala pro mne cen-
zurním zásahem, poučnějším než všechny v mém životě. Poslední listopa-
dové soboty, kdy se na Letenské pláni konal tábor lidu, požádal jsem
ráno organizátory také o slovo. Řekli mi, ať v poledne přijdu na mís-
to. Tam jsem se dověděl, že s mým slovem se nepočítá, že však můžu jít
na tribunu. Řekl jsem, že u věci, do které nesmím mluvit, nebudu dělat
parádu. "O čem chcete mluvit?" zeptali se. "Takto se mě neptala ani
stranická organizace před sjezdem spisovatelů v roce 1967," řekl jsem
a šel.

Uražen až do zimních bot své osobnosti rozhrnoval jsem dav hrnou-
cí se proti mně, až jsem se dostal na volné prostranství. Ucítil jsem
svěží van vzduchu a uviděl, jak svitem slunka poletuje sníh. Ten čistý
a jasný děj způsobil, že se ve mně od bot nahoru zvedl slavnostní

smích: Tak to je, takto to vždycky je, Ludvíku, poznáváš to? - Neboť jsem to poznával: svůj životní vjem, když jsem v roce 1946 vstoupil do komunistické strany, a doslova druhého dne s údivem a urážkou viděl její vnitřek. Cítil jsem, že jsem se odsoudil k nespokojenosti až k neštěstí, netušil jsem však, že potrvá dvacet let, než se tam dostanu k slovu, jímž se zas odekleju a osvobodím. A v tom roce 1968 jsem opravdu myslel, že jsem se z komunistické strany vysvobodil. Byl to sebeklam! Vysvobozuju se z ní až tu na Letenské pláni, kdy se pro dostatek bojovníků propouštím z boje proti ní. Vrací se mi mládí, říkalo se ve mně, jak jsem procházel davem, v němž radostně vlály praporey, teplé šály a děti.

Další průběh té události pozoroval jsem skrz televizi. Nic osobního mi nemohlo pokazit slavnostní přesvědčení, že vyhráváme. V pozorovatelské pozici jsem ale postřehl, že bych opravdu měl co povědět a jak je dobře, že jsem nemluvil, protože zítra to povím líp. Večer jsem organizátorům opakoval své přání. "O čem chcete mluvit," ptal se hlas v telefonu. Řekl jsem mu to, on řekl, že se mnou souhlasí a mé přání přednese kolektivu. Ráno dostal jsem vzkaz, abych se dostavil. Když jsem se vybíral z domu, ozval se telefon a jiný hlas pravil, že mé vystoupení bylo by netaktické. To mě rozzuřilo, nešel jsem nikam a na revoluci, zostřenou větším mrazem, se zač díval v televizi. To úžasné dění nemohlo se ničím osobním pokazit; ba byl jsem rád, že mě zas nepustili k slovu, protože teď jsem jistotně věděl, co tu chybí a jak to nejstručněji a nejvýrazněji říct.

Druhého dne ráno jsem telefonoval do ústředí, že chci něco říct na Václavském náměstí, a když ~~nebudu~~ ^{smět} ~~moci~~, "najdu si vlastní náměstí!" zařval jsem jak funkcionář odstrkovaný od moci. Příjemný ženský hlas mě mírnil argumenty, jimiž mimoděk prozrazoval ráz jejich debaty o mně: mé těžiště je prý v psaní, pro mou řeč není pravá chvíle. Se zlostí, kterou jsem už se smyslem pro srandu hrál, jsem řekl: "Pověz

jim, že já si své těžiště i svou pravou chvíli určuju sám!"

Volím teď tuto pravou chvíli, abych oznámil, že své těžiště přenáším jinam: protože až na to, co jsem chtěl říct, jsem s vývojem věci i beze mně spokojen. Možná měli pravdu, když mě nepustili k slovu, a já jsem přece zvyklý, že jich je vždycky víc. Směšnosmutné je, jak málo váží jedinec, když se i jeho silou dá veliká věc do pohybu.

K maloduché sebelítosti a urážce se tu přiznávám jen proto, že mi pomohla k novému sebeurčení: už nikdy se nestanu orgánem něčeho a nikoho, nepřijmu žádnou objednávku, nikdo mě už nezavolá ke kázni či k zasedacímu pořádku. Forážku šikovně měnit v zisk - to přece dělám pořád. Pádem starého režimu vrátilo se mi mládí, na něž ~~však~~ mám ovšem už méně času a sil. Ale dostávám to, o čem jsem sníval, co jsem však omylem podmiňoval "svobodou pracujícího lidu". Nejtěžší úlohou spisovatele není být s lidem, nýbrž vydržet sám či s několika sobě podobnými a blízkými lidmi.

Poučná příhoda z nejnovější revoluce mě zachránila pro mne. Připomněla mi, co jsem od všeobecné svobody chtěl já. A vida, málem bych byl porušil své poznání a rozhodnutí, jež jsem udělal v těžší době a ve větším sklíčení, kdy Milan Šimečka s jinými byl ve vězení a já v jeho botách napsal toto: "Poměry se mohou změnit způsobem, jaký si dnes ani neumíme představit... A ulice budou plny lidí, kteří jako by teprv teď dostali rozum, který mohli mít daleko dřív... Já tam nebudu."
/Šimečkovy boty, únor 1982/

11.12.1989

(psáno pro LN)

